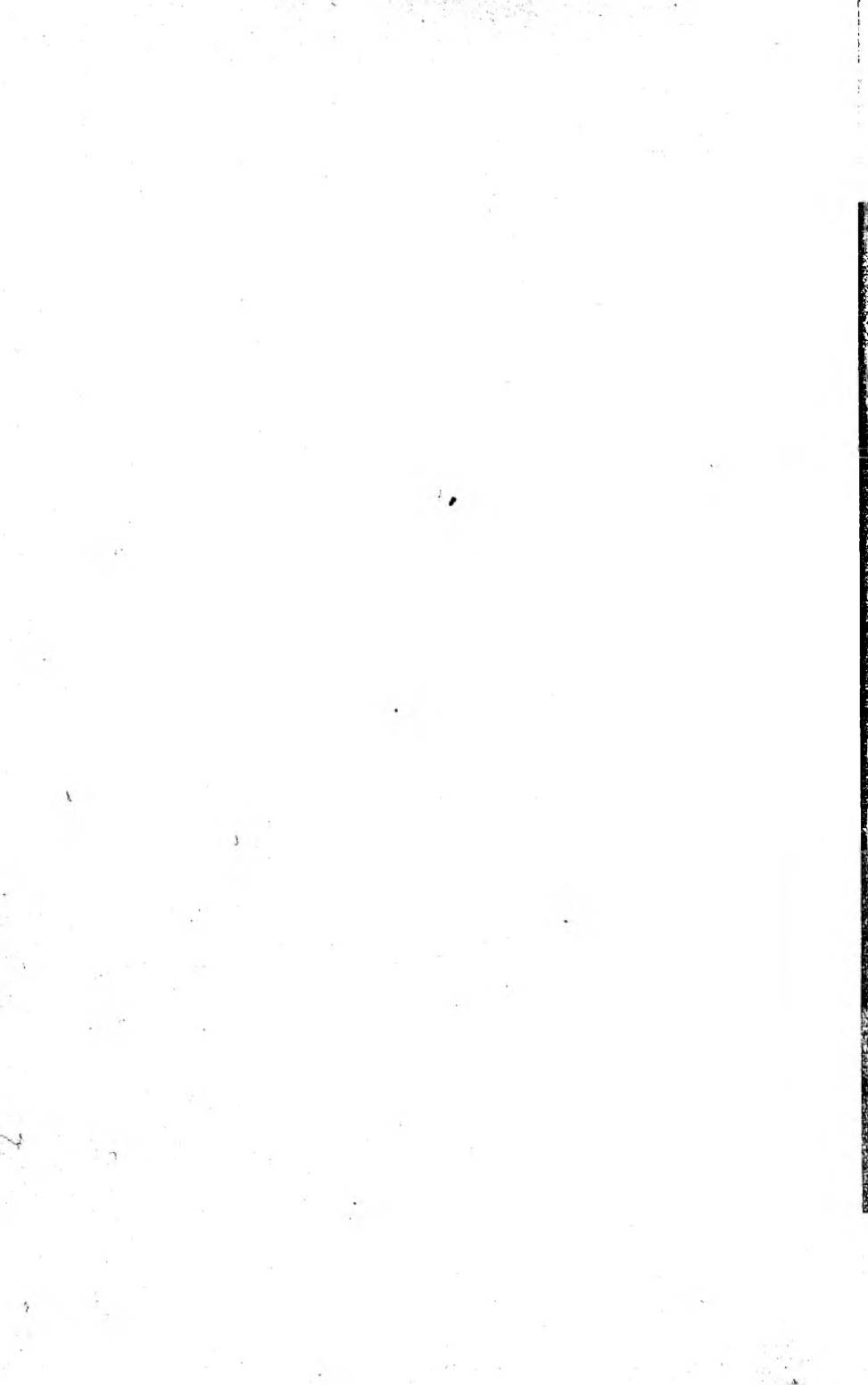

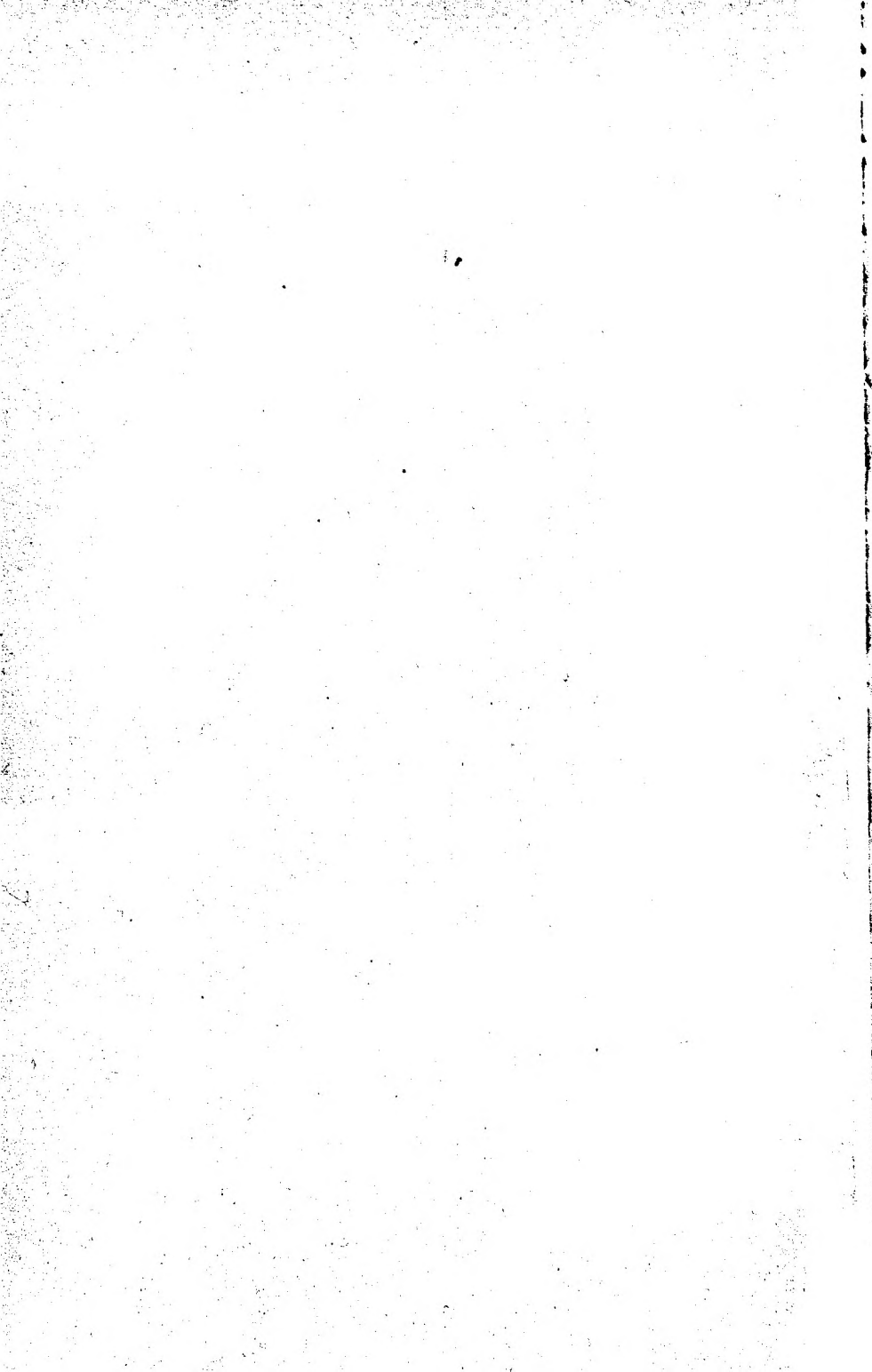
Jürgen Roth

KÜRDİSTAN'DA DİRENİŞ

KÜRDİSTAN'DA DİRENİŞ

LIV. TUR. 1196
26/09/2016
440 ROT KUR

Jürgen ROTH

KÜRDİSTAN'DA DİRENİŞ

Çeviren:

M. H. IŞIK

Birinci Baskı

Mizanpaj: N. kiriv - Stockholm

Kapak resmi: H. Schlumberger

İsteme adresi: Ulenspiegel Druck GmbH

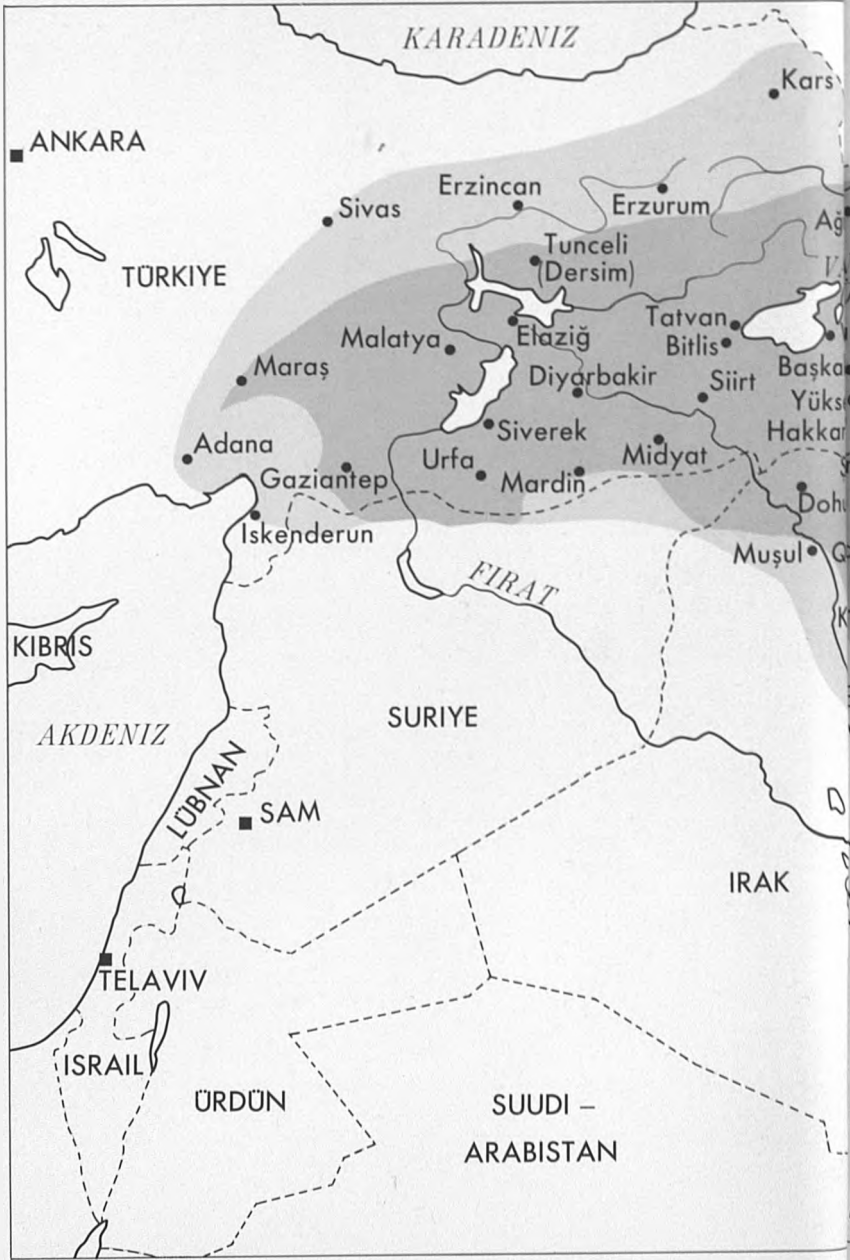
Winterstr. 4

D-8000 München 90

Printed in Germany

**Kitabın ıkarılmasında
maddi olarak sağlayan
Bavyera Yeşiller Partisine
teşekkürlerimi sunarım.
M.H.İşık**

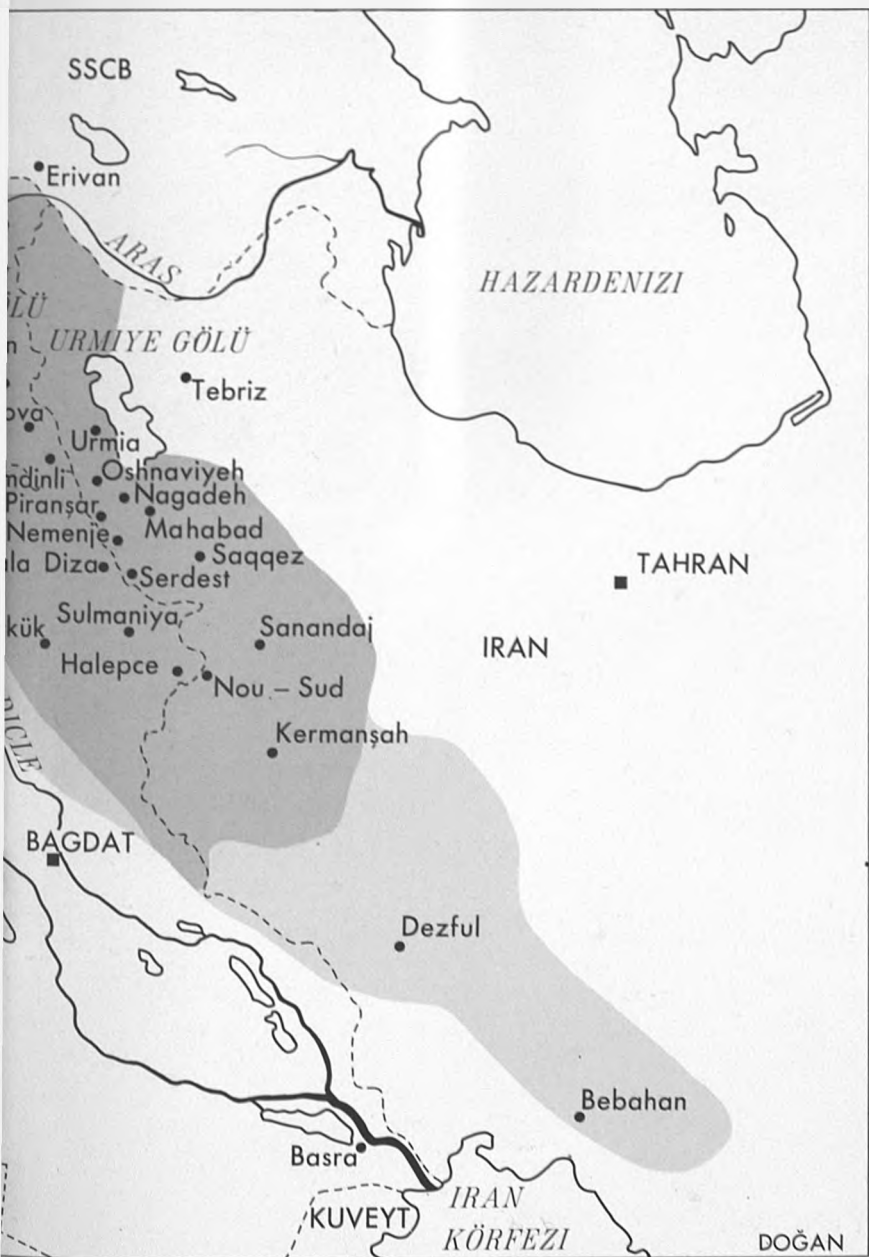
**Für die Finanzierung
des Buches danke ich
den Grünen in Bayern
M.H.İşık**

0 100 200 300 400 500 km

■ KÜRD
DİĞE
BİRLİK
BÖLÜ

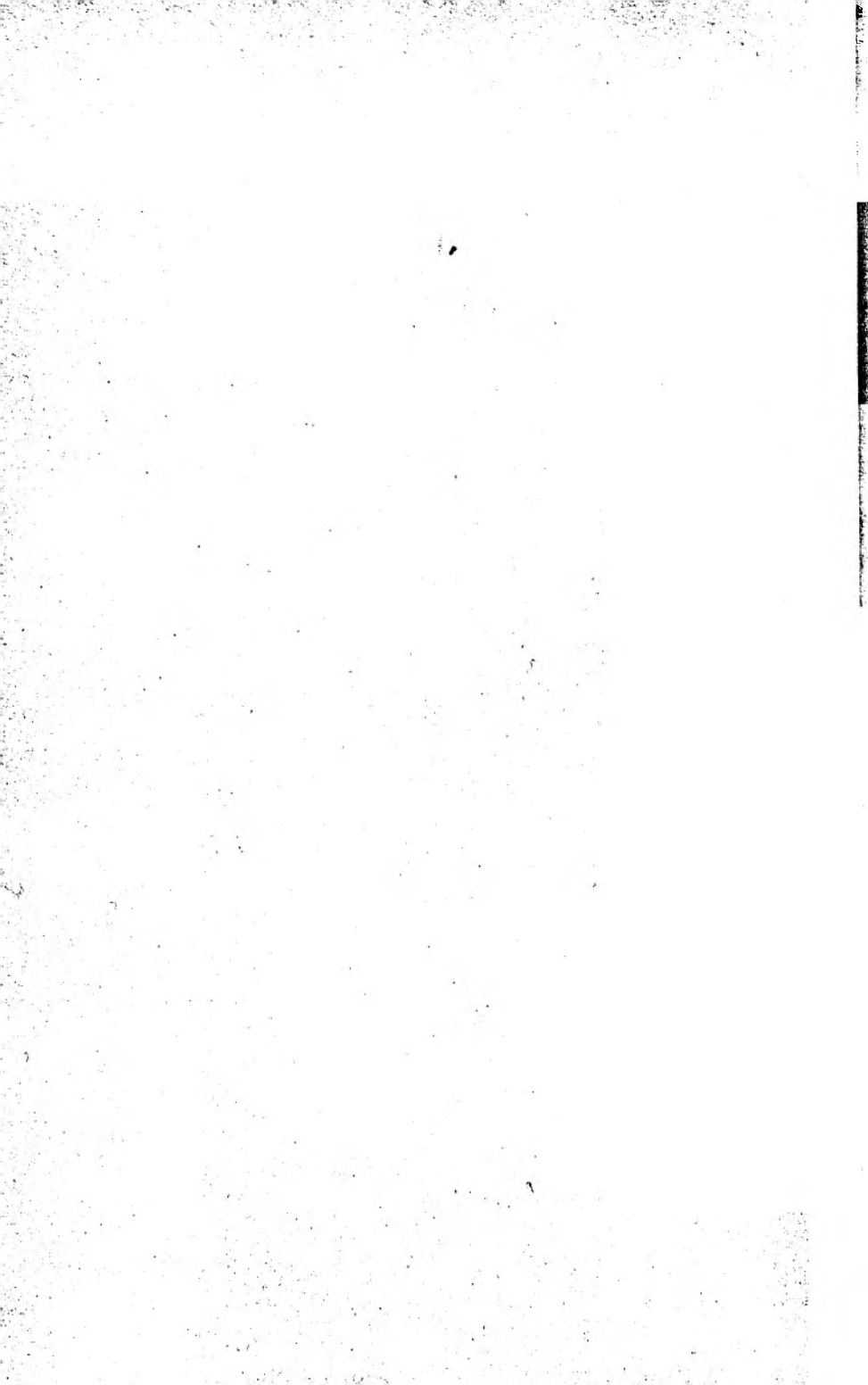
STAN

KÜRT HALKININ
ÇOKLULUKLA
YAŞADIĞI
BÖLGELER

KÜRT HALKININ
ÇOKLULUKTA OLDUĞU
BÖLGELER

ÇEVİRENİN ÖNSÖZÜ

Yıl 1938, Dersim'de kan gövdeyi götürüyor. Mevsim sonbahar. Her taraf askerle dolu. Kış gelmeden "çıban başını" tam olarak ortadan kaldırmak istiyorlar. Yoksul Dersim halkı perişan ve yoksul, insanlar can derdinde.

Kırk yaşlarında bir Kürt ana, altı kızından sonra doğan erkek çocuğunu bu katliamdan kurtarmak için ormana sığınıyor. Bu orman, Kalmam Deresi'ne kuşbakışı bakan bir dağın yamacında. Günlerce orada aç ve susuz, çocuğunu emziriyor. Günlerden bir gün, askerlerin bu derede birbirlerine bağlanmış yüzlerce suçsuz Kürdün ağaç kütükleri tutuşturularak nasıl ateşe verdiklerine tanık oluyor.

Bu anne, aslında kiremit kırmızısının egemen olduğu bu vadinin burada öldürülen insanların kanlarından ötürü kızıla boyandığını, yıllar sonra oğluna anlatıyor.

Bu olay yaşadığımız tarihin küçük bir kesiti. Çoğaltmak ve benzeri yüzlerce olayı örnek vermek olasıdır.

Bir yandan bu tür soykırım uygulamaları yaşanırken, diğer yandan da bu sömürgeci politikanın bir diğer yüzü, zora dayalı asimilasyon hayatın her alanında amansızca sürüyor. Bu annenin oğlu, yıllar sonra öğretmen olup

büyük bir Batı kentine atandığında, halkının nasıl horlanıp aşağılandığına tanık olacaktır. Bir gün derste insan iskelet sisteminin hayvanlarla farkını anlatırken, 15 yaşında bir öğrencinin, "Öğretmenim siz, insanların kuyruğunun olmadığını söylüyorsunuz, ama Kürtlerin kuyruğu var" deyip, yanında oturan ve Kürt olduğunu söyleyen öğrenci arkadaşının ceketini kaldırarak kuyruk aradığını da yaşayacaktır.

Bu olanlar gösteriyor ki, bir halk her türlü yöntemlerle yok edilmeye ve kişiliksizleştirilmeye çalışılıyor. Bu da, halkımızın bağımsızlık ve demokrasi mücadelesinin önünde yığınla engelin bulunduğunu gösterir. Bu zorlukları aşmada asıl mücadelenin yanında, her yurtseverin yapması gereken daha pekçok işler var. Ben de, bu anlamda önüme bir hedef koyarak, okuduğunuz bu kitabı Türkçe'ye çevirdim.

Yazar Jürgen ROTH, içinde yaşadığımız gerçekliği en çarpıcı bir biçimde dilegetiriyor. Bu eseri Türkçe'ye kazandırmamda, daha çok kişinin bundan yararlanması düşüncesi ağır bastı. Çeviri on yıllık bir gecikmeyle yapılmış olsa bile, bugün Kürt sorunu on yıl öncekinden daha aktüeldir. Yazarın, elinizdeki bu kitap dışında Kürtlerle ilgili bir diğer eseri daha var. Ayrıca, yayınlanmış pekçok başka çalışmaları da biliniyor.

Jürgen Roth'un bu çalışması iki anabölümden oluşuyor. İlk bölümü, Kürdistan'ın Irak ve Türkiye parçalarında yaşanan Kürt ulusal direnişlerinin çeşitli özelliklerini tanıtmaya ayrılmış. Kürt köylülerinin sömürgeci devlet güçleri ve onlarla işbirliği içinde olan Kürt feodallerinden çektikleri acıları, içine sürüklendikleri ağır yaşam koşullarını, bu halkın düşmanlarına karşı giriştiği direnişleri ustaca dilegetiriyor. Bu halkın bağrından çıkan peşmergelerin gösterdikleri özveri ve kahramanlıkları, onların taşıdıkları duygu ve değerleri, yöreden bir insanın ancak bilebileceği bir gerçeklikle bir roman, bir ulusal kurtuluş savaşı romanı

havası içinde sergileyip sunuyor. Kitabın ikinci anabölümü ise ağırlıkla Kürt Tarihine ayrılmış; Kürdistan ulusal kuruluş savaşımının izlediği süreçlerin kısa bir özeti verilmiş. Kitabın bütününe bakıldığında adeta iki ayrı çalışmanın birarada sunulduğu gibi bir izlenim uyanır okurda. Bunun anlatımda seçilen yöntemden kaynaklandığı, aslında aynı kavranın değişik anlatım farklarından ileri geldiği düşünülebilir. Bunun yanısıra, yazarın verdiği bilgilerin, sunduğu olayların 1976 öncesine dayandığını da unutmamak gerek. Olayları, gelişmeleri, nüfus ve benzeri konulara ilişkin sayısal değerlendirmeleri günümüz verilerine göre değil, bu kitabın yazıldığı zaman dilimine göre değerlendirmeliyiz. Bu eserin her bakımdan zevkle okunacağı, bilincimize ve bilgilerimize çok şey katacağı kanısındayım.

Evet, 1500'lü yıllarda yazılmış ŞEREFNAME'de yer alan şu sözler bugün de değerini ve güncelliğini koruyor.

*"Bütün devletler ittifaktan doğar.
Devletsizlik ise ittifaksızlıktan".*

M. H. IŞIK

Kürdistan'ın özgürlüğü için kahramanca savaşan peşmergelerden bir grup.

Foto: H. Schlumberger

- I -

"Zorunluluk zamanı kaçırmaya fırsat kalmayınca, al eline keskin kılıcı!"()*

Marif sendeliyordu. Yorgunluktan bitkin düşmüştü. Hızla yürüdüğü bu dar ve giderek yükselen yolun kenarında, duvar gibi yükselen kayaya yaslandı. Cığerleri ağrıyordu. Göğsü kabarıp iniyordu. Sessiz soluk almaya çalıştı. Alnında biriken ter damlalarını elinin tersiyle sildikten sonra, etrafına bir gözattı.

Kuzeyde gerinmiş gibi duran başı bulutlu Mamemusa Dağı bütün haşmetiyle yükseliyordu. Güneyde, dik yamaçlı Altındağı görüşünü sınırlıyordu. Bunun önünde ince, keskin ve çıplak tepeleriyle yelpaze şeklinde açılmış dağ silsilesi adeta gizlenmiş gibi uzanıyordu. Bu dağlar, Kürdistan'ın Türkiye parçasındaki yalçın tepelere ulaşıyordu.

Marif bir kaya parçasının üzerine oturdu. Habur Nehri'nin akışını izledi. Bir ok gibi Mamemusa Dağı'nın dar ve uçurumlu vadisinden aşağıya fırlıyordu. İlerde düzlüğe ulaştığı yerde Mezra Köyü vardı. Orada arkadaş bulacağı umudunu taşıyordu içindé.

(*) Bölüm başlarındaki alıntılar Şerefname'nin M. E. Bozarslan tarafından Türkçeye çevrilen baskısından alınmıştır.

Kızgın güneş havada dalgalar oluşturuyordu. Gzkapa-
kları adamakıllı ağırlaşmıştı. Yorgun gözleriyle son defa
alabildiğine çıplak kayalık manzaraya baktı. Sonra gzka-
pakları aşağıya düştü. Uzun yol ve aşırı sıcaklık onu mt-
hiç yormuştu. Bu esnada aklına birtakım dizeler geldi:

*"Ormanlı etekleriyle cennete dnişen,
İkinci Habur'la kenarları süslenen,
Yükselen kokularıyla pislikleri temizleyen,
Gönülleri şenlendiren, sknet veren,
Her yıl zümrüt gibi reyhanları açan,
Kuşların yem yeri bu lke.
Dost olmuş orada aslanlarla kuşlar.
Toprağı altın ve suyla yoğurulmuş,
Lakin safran dikilmiş diyebilirsiniz".*

Sesler onu düşüncelerinden sıyrıp almıştı. Hemen, yu-
murta gibi yükselen kayanın arkasına siper yattı. Bir an
nefes almadan sesleri dinledi. Sesler karışıktı. Üstelik yak-
laşmıyorlardı. İlerde gizlenebileceği bir kaya parçasını g-
zne kestirdi. Oradan, olanı biteni daha iyi izleyebilirdi.
Sürünerek gitmeye başladı. Toprak sert ve batıyordu. Kol-
ları da adamakıllı ağırlaşmıştı. Hedefine ulaşması epey za-
man almıştı. Yavaş yavaş ve oldukça dikkatli doğrulmaya
alıştı. Her durumda siperde kalması gerekiyordu.

şimdi sesleri tanıdı. Kime ait olduklarını biliyordu
artık. Büyük bağırtılarla emirler yağdırılıyordu. Marif bir-
den rktgn hissetti. Verilen emirleri tanıyordu. Bunlar
Türk askerleriydi.

Hiç ses çıkarmadan, kayalığın otlarla kaplı yarığından
aşağıya baktı. Gizlendiği uzun otların arkasından aşağıda
olanı biteni şimdi iyi görüyordu. Bir sürü koyun otluyordu.
İri bir kurt köpeği sürüyü kolluyordu. Koyun sürüsüne bir-
kaç adım uzakta askerler dikilmişlerdi. Askerlerin önünde,
ellerini kalçasına koymuş, çobanlara bağıran subay duru-

yordu. Marif anlamak için bir an soluk almayı kesti.

"Tuncula köyünden Yakir'i gördünüz mü?"

"Hayır! Ondan ne istiyorsunuz?"

"O vatan haini hem askerden kaçmış hem de bir Türk subayını dövmüş. Hay Allah kahretsin. Türk askerleri ne zaman bu bitli Kürtlere hesap vermek zorunda kaldı. Şimdi söyleyin bakalım onu gördünüz mü?"

Gençlerin ikisi de cevap vermiyordu. Kumandan sabırsızlanmıştı. Küfürler savuruyordu. Altın dişleri parlıyordu. Öfke ile birkaç adım yürüdü. Yavaş ama kızgın bir ses tonuyla:

"Beni dinleyin lan!"

Marif, olduğu yerden söylenenleri zor anlıyordu.

"Herhalde bir asker kaçağına yardım etmenin cezasını henüz bilmiyorsunuz. Söyleyin bakalım, nerede o hain herif? Yoksa size önce Tuncula Köyü'nde kadınlara neler yaptığımı mı anlatayım. Onlar da sizin gibi, bir Türk subayını döven o alçağın yerini söylemediler. Kadınlardan üçünü kamçılattım. Öbürleri de seyrettiler. Sonra, sonra da üç koyun iki keçiye Türk askerleri elkoydular. Sizin de koyunlarınız var. Şimdi siz bitli Dağ Türklerine bir ders verelim ki, kanunlarımıza karşı gelmenin ne olduğunu anlayasınız."

Bunları söyledikten sonra, askerlerine dönüp bir el işareti yaptı. İçlerinden ikisi koşarak çobanlardan birini yakaladıkları gibi kollarını arkaya büktiler.

"Biliyor musunuz?" diye söylendi Kumandan.

"İnsan acıkıyor. Hele bir Dağ Türkünü dövdüğüm zaman daha da acıkıyorum."

Askerleri gülüyorlardı. Marif olduğu yerde duramıyordu. Kendisine güçlükle hakim olmaya çalışıyordu. İçinden, arkasına saklandığı koca taş, Kumandanın sırttan yüzünün ta ortasına indirip, Dağ Türklerinin koyunlarını yemek için sulanan ağzını kanla doldurmak istiyordu.

"Em bı Kurdı xeber didin! -Biz yalnız Kürtçe konu-

ruz!-" diye karşılık verdi, askerlerin kolunu büktüğü çoban. Bunu duyan Kumandanın öfkesi daha da arttı.

"Bir daha Kürt olduğunu söylersen yüzüne tükürürüm. Bir Türk subayının önünde Kürtçe konuşmak ha! Koyunlarınla konuş. Ama Türk askerleriyle değil. Anladın mı? Hem bilesin ki Kürt diye bir halk yok. Sizler Kürt değilsiniz. Dağ Türklerisiniz. Eğer bunları anlamamışsan falakaya yatırırım."

Öbür çoban subaya yaklaşarak:

"Neden bizi rahatsız ediyorsunuz? Görüyorsunuz gerçekten Yakir'in nerede olduğunu bilmiyoruz."

"Kapa çeneni sen ulan. Biz o köpeği elbet bulacağız." dedikten sonra önündeki genç çobanın yüzüne bir yumruk indirdi.

"Biz onu da, öbür serbest dolaşanını da yakalayacağız. Tabii siz öbürünü de görmediniz değil mi?"

"Kimi?"

"Şu Iraklı köpek Marif'i. Haydutlarla olan."

"Tanımıyoruz?"

"Yalan söylemeyin?"

Subay daha birşeyler söylemek istiyordu ki, çobanlar bir ağzdan sözünü kestiler:

"Siz ikisini de yakalayamazsınız. Yakir'i de Marif'i de. Sizi uyarıyoruz. Bizim sizden korkumuz yok. Eğer bin kişi olsanız bile bir tek Kürt korkmaz sizden. Ama senin yirmi askerin iki Kürtten nasıl korkuyor." Subayın önünde duran çocuk konuşmasına devam ederek:

"Ben isteseydim seni silahsız hale getirirdim." Bu söze kuduran subay, tabancasının kabzasıyla çobanı dövmeye başladı.

Marif, şeytana uymamak için yerinde zor duruyordu. Bunca silahlı askere iki çobanla birşey yapamazdı. Yumrukları sıkılı halde onları heyecanla izliyordu. Çoban avazı çıktığı kadar bağıryordu. Kendini korurken bir yoluna getirip subayın boğazına sarıldı. Bir yandan tüm gücü ile sı-

karken, öbür yandan da "Seni domuz seni!" diye bağıyordu. Kumandan beklemediği bu durum karşısında şaşırmış, paniğe kapılmıştı.

"Yardım! Yardım edin!.." diye hırladı. "Yardım etsenize!"

Askerler çobana saldırarak Kumandanı elinden aldılar. Subay hırıltılı nefes alıyordu. Askerler her iki çobanı, gelişigüzel dipçik darbeleri altına aldılar. Çobanlar kafalarını ve midelerini korumaya çalışıyorlardı. Midesine dipçik darbesi yiyen çobanlardan biri "Kili, Kili!.." diye bağırdı. Sürünün yanındaki köpek hızla koşarak, sahibini döven askere saldırdı. Üniformasını paramparça etmişti. Kili, birini bırakıyor ötekine koşuyordu. Askerler bu kez çobanları bırakmış, köpeğe yönelmişlerdi.

Bu esnada kalın ve gür bir ses ortalığı sessizliğe boğdu:

"Utanmıyor musunuz çocukları dövmekten!.."

Marif, koyun sürüsünün yanından gelen ihtiyar adamı görmemişti. Askerler korkarak arkaya, sesin geldiği yöne döndüler.

"Ben Mezra'nın muhtarıyım. Sağ taraftaki kısa yoldan, Kathiven Dağları'ndan gidecektim. Kardeşimden pansuman bezi ve ilaç alacaktım. Şimdi görüyorum ki, doğru yoldan gelmişim."

Üniformasını düzeltmekle meşgul subay:

"İhtiyar, yoluna devam et!"

"Benim kafama da mı vurmak istiyorsun?"

"Sana defol buradan dedim!.."

"Gideyim ha! Sen ancak cesaretini çocuklara ve ihtiyarlara göstermek istiyorsun. Buraya insanları dövmeye mi gönderildiniz?"

Askerlerden bazıları önlerine bakıyor, utanmış görünüyorlardı. Kumandan tabancasını önce ihtiyara doğrulttu. Sonra kılıfına koydu. "Yürüyüşe hazır ol!" emrini verdi ve bayır aşağı çekilip gittiler.

Marif derin bir nefes aldı. Rahatlamıştı. Çobanlar

ihtiyarın verdiği suyu içiyorlardı. Marif de susuzdu. Birden aşağı inip çobanları ve ihtiyarı, onurlu davranışlarından ötürü kutlamak istedi. Buna rağmen saatlerce saklandığı kayanın arkasında kalakaldı.

İhtiyar, çocukların yaralarını sarıp ateş yaktıktan sonra ayrılıp gitti.

Güneş, kızıl bir tepsi gibi dağların arkasında kaybolmuştu. Karanlık gittikçe koyulaşıyor, gece yaklaşıyordu. Siyah bulutlar gökdeki kızılıkların önüne geçmişti. Aşağıdan esen rüzgar, yanan ceviz kütüklerinin ve gelinciklerin kokularını Marif'e ulaştırıyordu. Yıldızlar, gökde asılı görünmeye başlamışlardı.

Marif'in ağzı kurumuştu. İki de dilini iri dudakları üzerinde gezdiriyordu. Aç ve susuzdu. Ama yerinden ayrılmamanın riskli olduğunu da biliyordu. Etrafta gizlenmiş Türk askerleri olabilirdi. "Benim, buralarda olduğumu biliyorlar." diye aklından geçirdi. "Hatta adımları bile."

İki genç çoban gecenin hazırlıklarıyla meşguldü. Onlardan saklanması için bir neden yoktu. Onlar da Kürt'tü. Üstelik kendisi gibi baskı altında. Bu iki genç çocuğun askerlere karşı nasıl direndiklerini hatırlayınca gülümsedi. "Mezra'nın çocukları böyle cesur olduktan sonra, babaları hayli hayli yığittir." diye düşündü. Onlara Irak Kürdistanı'nı anlatacaktı. Mutlaka yardım göreceği kanısı adama kıllı yeretmişti onda. Zaten bunun için gelmişti buralara. Son zamanlarda Irak ordusunun Kürtlere karşı yeni bir saldırıya hazırlandığı haber alınmıştı. Kürtleri yok etmek isteyen bir darbe olacaktı. Peşmergenin, Türkiye parçasına geçme olanaklarını araştırıyordu.

Çobanlar artık yatmıştı. Etraf zifiri karanlıktı. Marif, gizlendiği yerden hafifçe doğruldu. Çocuklar ona yiyecek birşeyler verirlerdi herhalde. Köpek, yaklaşan Marif'i sezmiş havlıyordu. Çobanlar telaşla uyanmış, sopaları ellerine almışlardı. Hırlayan köpeğin önünde duran Marif:

"Roj baş!" diye çobanları selamladı. İki genç yavaşça

ona yaklaştılar. Güven duymadıkları, hareketlerinden bel-
liydi.

"Nereden geliyorsun?"

"Dağlardan. Adım Marif. Askerlerin aradığım."

Çobanlardan biri ateşle yaklaşmasını söyledi. Köpek,
yaklaşmak isteyen Marif'in üzerine atılmak istiyordu.

"Korkma yaklaş. Kili, Kürtleri ısırılmaz!" dedi çobanlar-
dan biri. Köpek tekrar sürünün etrafında dolaşmaya gön-
derildi.

"Sen herhalde açsın?" diye soran çobana, kafasını sal-
layarak:

"Hem de nasıl! Uzun zamandır ağzıma birşey girmedir."

"Öyleyse otur!"

Marif de öbürleri gibi ateşin önünde bağdaş kurup
oturdu.

"Ben Memo'yum" diyerek kendisini tanıtan genç ço-
ban, geometrik motiflerle dokunmuş torbadan sacekmeğİ,
domates, kuru incir çıkarıp açtığı bir bezin üzerine koydu.

"Bu da Semdo" diye tanıttı arkadaşını. Semdo, o sırada
ateşle ince odun parçaları ve çalı çırpı atıyordu.

"Seni, askerler neden dolayı arıyor?" diye sordu Semdo.

Bir alüminyum tase su koyup Marif'e uzatan Memo,
araya girerek:

"Bırak önce karnını doyursun!" diye söylendi.

Suyunu içen Marif, eliyle ağzını sildikten sonra, lokması
ağzında, çobanlara:

"Türkler, bağımsız ve birleşik bir Kürdistan için çaba
gösteren her Kürdün peşindeler. Benim devrimci olduğum-
mu bir yerlerden öğrenmişler. Belki de beni tanıyan bir
seyyar satıcı buralarda olduğumu askerlere haber verdi.
Bana Dağlar Aslanı da derler."

"Senin hakkında şimdiye kadar birşeyler duymamıştık."

"Olabilir. Irak Kürdistanı'nda beni böyle tanırlar. Baba-
larınız, beni mutlaka tanırlar."

"Peki burada ne arıyorsun?"

Marif lokmasını yuttu. Sonra, Irak ordusunun yakında bir saldırı yapacağını beklediklerini, Kürdistan'ın Türkiye parçasında geriçekilme olanaklarını araştırmak üzere geldiğini anlattı.

"Yani siz buraya mı çekileceksiniz?"

"Evet. Fakat gördüğüm kadarıyla burada Türk askerlerinin Kürtlere yaptıkları da pek farklı değil." Bir tas su daha içti.

"İyi güzel ama siz kimsiniz? Mezra'lı mısınız?"

"Ben Mezra'lı Abdülkerim'in büyük oğluyum. Semdo ise Mezra'dan Seyithan Mercan'ın tek oğlu."

Memo, uzun boylu ve zayıftı. Dalgalı gür siyah saçları omuzlarına dökülüyordu. Yanan ateş, zayıf ve ince yüzünü, kartal burnunu aydınlatıyordu. Korkusuz, yiğit ve atılgan bir çocuk olduğu her halinden belli oluyordu. Öğleden sonra koskoca kumandanın boynuna sarılıp sıktığını, Marif gözleriyle görmüştü.

Semdo ise sakin ve düşünceliydi. Memo'dan biraz kısa fakat daha dolgundu. Gayet kısa kesilmiş mavi siyah saçları ekini biçilmiş bir tarlayı andırıyordu.

Her zamanki gibi bugün de ulusal giysilerini giyinmişlerdi. Onlar "şalşapık" içinde kendilerini rahat hissediyorlardı. Okulda öğretmen onlara Avrupa'lı gibi giyinmelerini söylemişti. Türkler, Avrupa'lı gibi giyinir. Bitli "Doğulular" gibi şalvar giymezler. "Dağlı Türkler" in de giymemeleri gerektiğini önemle anlatırdı. Her defasında Kürtleri aşağılar, dalga geçerdi. İki de köylerindeki okula gitmişlerdi. Zarzor Türkçe öğrenmişlerdi. Ev de ise yalnız Kürtçe konuşulurdu. Memo, kendisine iyi davranşın diye öğretmene sık sık tavuk, yumurta, yoğurt götürürdü. Hediyeleri alan öğretmen, buna rağmen öğrencilerine karşı davranşlarını değiştirmezdi. Kürtler, onun için Türklerin aşağı tabakalarından başka bir şey değillerdi.

Bir gün Memo, öğretmenden kendisini öğretmen okuluna göndermesini isteyince:

"Sen ortaokula, yüksek okullara hele hele öğretmen okuluna hiç gidemezsin. Akıllı bir çocuksun ama ancak koyun güdersin. Çünkü sen bir Kürtsün" demişti.

Bunları duyan Memo'nun dünyası bir anda kararmıştı. Öğretmenin yüzüne tükürmemek için kendisini zor tutmuştu. Birgün öğretmen olacağı hayali böylece yok edilmişti. Öyle ya, Kürtlere yüksek okullara gitme şansı bile verilmiyordu.

Semdo, okuldaki başarısı nedeniyle Mezra'dan 300 km. uzakta, Diyarbakır'a yatılı okula gönderilmişti. Gönderilmesine gönderilmişti ama orada Kürt düşmanlığı öylesine büyük boyutlara ulaşmıştı ki zavallı bir türlü uyum göstermemişti. Ailesi ve köydeki arkadaşlarından gördüğü anlayışı bulamadığından ikide bir okuldan kaçıyor. Dün beyaz badanalı duvarlarla çevrili okuldan yine kaçmıştı.

"Kaç yaşındasınız?" diye sordu Marif.

Semdo "onüç", Memo ise "ondört" diye yanıtladılar.

Yaşlarının çok üzerinde göstermelerine şaşırmadı Marif. O, dağlardaki güç yaşam koşullarını iyi biliyordu. Bir yandan açlık ve yoksullukla savaş, öbür yandan Türklerin ağır baskıları insanların yüz hatlarını zamanından önce derinleştiriyor ve sertleştiriyordu. Demek ki Mezra'da durum böyle diye düşündü.

"Bana sizin köyden yardım edebilecek çıkar mı?"

İkisi aynı anda başıyla olur işareti yaptılar.

"Abdulömer Kerim'e, mezin'e git. O benim babamdır. Sana yardım eder. Babam yardımseverliği ve akıllılığı ile tüm köylüler tarafından sevilir. Eğer o yardım etmeye karar verirse, öbür köylüler de yardımda gecikmezler."

"Sakın ağaya görünmeyisin!" diyerek Semdo araya girdi.

"Mahmut Kebul, köyün ağasıdır. Şişman kısa boylu biridir. Avrupayı siyah elbise giyer. Parmaklarındaki kocaman altın yüzüklerden onu tanırsın. İlk bakışta korkulacak biri görünümünü vermez, lakin kaniçicinin biridir. Herkes on-

dan korkar. Öyle zalim, öyle zalimdir ki akrabaları bile onu sevmez. Onun üzerine yakılmış bir türkü bile var. Benim onunla öyle pek alışverişim olmadı. Hatta babam bir defasında hayatını bile kurtarmıştı."

Marif dinledikçe kafasını sallıyor ve:

"Ev rınd e em bızanıtubin -Bilmek iyidir." diyordu. Sonra da:

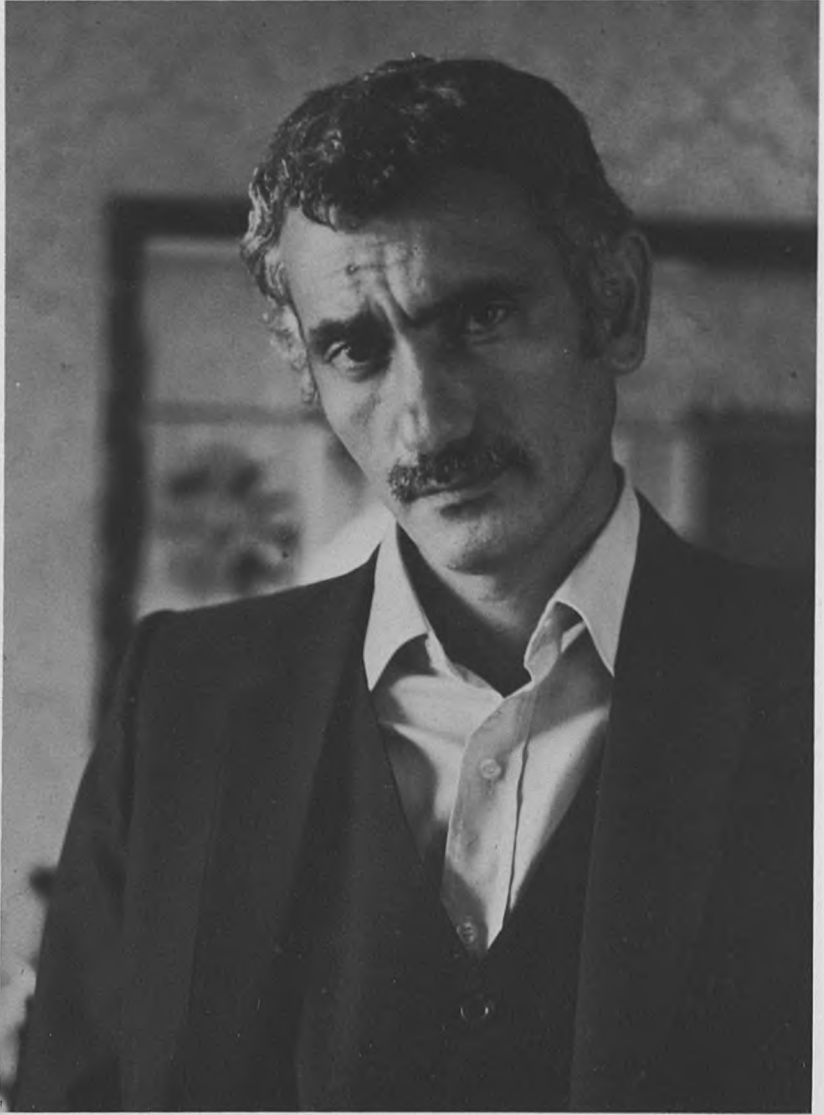
"Şimdi mutlaka gitmem gerek aydınlık basmadan. Bakalım sınırı en kısa zamanda nasıl geçeceğim? Arkadaşlarım karşıda beni bekliyorlar. Siz ama tüm arkadaşlarınıza anlatın, Kürtlerin Irak'ta tekrar savaşa başladıklarını. Ayrıca bütün Kürtlere söyleyin, Irak ile Türkiye arasındaki sınır Kürtler arasındaki sınır değildir. Bunu unutmayın. Yoksa birgün Kürt halkının varlığı da unutulur gider."

Bir yudum su daha içtikten sonra ayağa kalktı. Memo ile Semdo da beraber doğruldular. Memo'nun kendisine yolu tarif etmesinden sonra, Mezra'ya doğru karanlıkta kayboldu.

"Herhalde yolu çıkarır." diyen Semdo, Marif'in arkasından hırlayan Kili'yi tutuyordu. Ayak sesleri gecenin sessizliğini bozuyordu.

Marif'in gözleri gecenin karanlığına alışmıştı. Mezra öyle büyük bir köy değildi. Taş ve kerpiçten yapılmış otuz ev. Yazın bu evlerin düz olan damları üzerinde yatılır. Hem serin olduğu için, hem de içerdeki sıcak ve böcekler yüzünden. Artık evler görünmüştü. Bazen bahçeleri çevreleyen çalılıkların bazen de köylülerin kışın yakmak için, hayvan dışkısını güneşte kurutarak hazırladıkları tezek piramitlerinin arkasına gizlenerek yürüyordu. Kimseye görünmemek için özen gösteriyordu. Memo kendisine babasının evinin Hıristiyan mahallesinde olduğunu söylemişti. Ağa Kebul'un evi de, Müslüman olduğu için köyün öbür ucunda olmalıydı. Bir ara geri geri giderken bir tezek yığınına çarptı. Yıkılan tezekler köpekleri uyarmıştı. Her taraftan havlama sesleri birbirine karışıyordu. Artık yolun

sonundaki Abdülkerim'in evini tanımıştı. Oraya doğru koşmaya başladı.

*Dünyaca ünlü Kürt sinema sanatçısı ve özgürlük savaşçısı
Yılmaz Güney.*

- II -

*"Taht'ta kaplumbağalar ve kurbağalar gezi-
niyordu. Yeryüzündeki tüm varlıklar cahiller
içindi. Bütün aslanlar ve kaplanlar prangala-
ra vurulmuş, zindana atılmışlardı. Bunlar için
hapishaneler yapılmıştı. Kılıç, yalan ve riya
zafer sarhoşluğu içinde bayram yapıyordu."*

Nerwe-Sito Irak'ta bir Kürt köyüdür. Türkiye sınırından 35 km. uzakta. Köy meydanında, öğrencilerin yazdıkları "Azadi bo Kurdistan" flaması yırtılmış, kirlenmiş halde yerde duruyor. Kimse kaldırmaya cesaret edememiş. Köy-ün küçük camisinin önünde Maghawır alayının seçkin askerleri dolaşiyor.

Bu, etrafa dehşet salan alayın diğer askerleri, yerlebir ettikleri evleri arıyorlardı.

Kadınlar bağırıyor, çocuklar ağlıyor, erkekler lanet okuyorlardı. Askerler bu yakınmalardan etkilenmemiş gözüküyorlardı. Dipçik darbeleriyle insanları köy meydanına topluyorlardı. Kalabalık gittikçe büyüyordu.

Kumandan Nasır'a, Nerwo-Sito köylülerinin sürgün edilmesi yarım saat önce bildirilmişti.

"Onları topla çöle getir! Bağdat'ın güneyine. Orada onları kontrol altına almak kolay olur. Evlerini yerlebir et!

Taş üstünde taş koma! Ekinleri ateşe ver! Bize karşı gelenlere nasıl davrandığımızı görsün, ibret alsınlar."

Evlerinden zorla sökülüp atılan uzun boylu zayıf Kürt kadınları artık ağlamıyorlardı. Ağzıbirliği yapmış gibi küfrediyorlardı. "Kuçık-Köpekler! Katiller! Barbar Araplar!"

Bazı askerlerin bu yapılanlardan utandıkları, yüzhatlarına yansımalarına karşın; subaylar toplama işinin yavaş gitmesine kızıyor, etrafa bağırarak sağa sola emirler yağdırıyorlardı. Annelerinin renkli fistanlarına yapışmış, ayrılmak istemeyen çocuklar tekme tokat dövülüyor, ayak altına alınıyordu. Dayaktan nasibini almayan köylü yok gibiydi. Buna rağmen kimse karşı çıkmıyordu. Bu durum subayların canını sıkıyordu. Belki birileri karşı çıkar da birkaç gün önce Şaristan'daki gibi kurşuna dizeriz, düşüncesiyle akla gelmedik işkence ve provokasyon yapıyorlardı.

"Bırak onlar kalsın!" diye gürlledi subay. "Gideceğiniz yer çok sıcak. Orada çıplak bile dolaşırsınız."

Arkasından da zevkle gülüyordu. Bir başka subay da, koyunlarını kamyonla yüklemek isteyen kadına doğru yürüyerek:

"Burada koyun yediniz. Güneyde Basra Körfezi'nin balıklarını yiyeceksiniz. Hem balık daha faydalıdır. Şişmanlatmaz."

Genç bir kadın, Yüzbaşıya yaklaşarak bir şeyler söylemek istiyordu. Elini üniformasına atarak, konuşacağı sırada Yüzbaşı kadını hiddetle itekleyerek yere yıktı. Tekrar dizleri üzerinde doğrulan kadın yalvararak:

"Çocuğum! Çocuğum dere kenarında oynuyordu. Ne olur, bırak onu getireyim! Burada onu yalnız bırakamam."

"Sen orandan daha nice yenilerini fırlatırsın." dedikten sonra askerlerine döndü. Askerler kadınları döverek kamyonla bindiriyorlardı.

"Çabuk olun!" diye bağırdı. Kadınların bindirilme işi henüz tamamlanmıştı ki:

"Bir numara, harekete hazır ol! Maarş! Sonra da durumdan kumandanını bilgilendirdi. Kumandan memnun bir eda ile başını sallamasına rağmen işin yavaş gittiği kanısındaydı.

Askerler bir evden ötekine koşturuyordu. Şimdi de kumandanın emri üzerine, Kürtlerin kışlık erzâğını köy meydanına taşıyorlardı. Biraz sonra toplanan buğday, arpa, bulgur, piriç, kuru yemiş, kurutulmuş sebze yığınları benzin dökülerek ateşe verildi. Bu alevlerin üzerine askerler, topladıkları döşek, yorgan, elbise, halı, kilim, resim ne buldularsa atıyorlardı. Askerin biri, çocuğun elinden zorla çekip aldığı bebeği ateşe atarken, çocuk yaygarayı basarak ağladı. Komutanın yanında askerlerin çalışmalarını izleyen Binbaşı Erik, sırtarak yavaş adımlarla çocuğa yaklaştı. Elindeki söğüt dalından kesilmiş çubukla çocuğun kafasına vurarak:

"Kaç yaşındasın?"

Çocuk, kin ve korku dolu gözlerle Binbaşı'ya baktı ve:

"On yaşındayım."

"On yaşındasın öyle mi? Asker elindeki bebeği alınca bir kız gibi ağladın. Oysa senin yaşındakiler artık bebekle oynamaz." Kumandanına döndü, sinsi sinsi gülüyordu. Birden her kesin duyacağı şekilde bağıarak:

"Siz Kürtler böyle zayıf ve korkaksınız!"

Çocuk ağlamayı kesmişti. Gülerken sıtma nöbetine yakanmış gibi titreyen Binbaşuya doğru bir adım atarak durdu.

"Ne o, bana cesur Kürtlerin nasıl bebekle oynadıklarını mı göstereceksin?" Daha sonra gürleri gibisi:

"Söyle bakalım ulan piç kurusu, Irak'ın en büyük adamı kim?"

"Mustafa Barzani" diye gayet sakin yanıtladı.

Oysa bunu söylememeliydi. Öfkesinden Binbaşının yüzü kıpkırmızı kesilmişti.

"Ne söyledin ulan piç?" Sonra elindeki çubukla çocuğu

dövmeye başladı. Çocuk kendisini korumak için hiç bir hareket göstermiyordu. Yalnız aldığı her darbeden sonra "Barzani" diye bağırıyordu. İnce beyaz gömleği kırmızıya boyanmıştı. Buna rağmen "Barzani, Barzani" demekten geri kalmıyordu. Onlarca yıl Kürt Ulusal Kurtuluş Savaşını örgütleyen ve yöneten bu adın Binbaşı üzerindeki etkisini tahmin etmişti. Giderek bu sözcük dudaklarından güçlkle ve yavaşça dökülmeye başladı. Kendinden geçen bu on yaşındaki çocuk, Binbaşı'nın ayakları önüne külçe gibi yığıl-verdi. Tozlar içinde yerde baygın yatan oğlunun üzerine kapanan anneyi tekme tokat ve sopa darbeleriyle uzaklaştırdı. Sonra da askerlerine dönerek:

"Beş dakika sonra hareket ediyoruz." emrini verdi.

Kürtler, olanı biteni kin ve nefretle izliyorlardı. Kalabalığın içinde biri vardı ki, çektiği acı ve nefret yüzünden okunuyordu. Binbaşı ona yöneldi ve:

"Bir şey mi söylemek istiyorsun?" diye sordu.

Adam cevap vermedi.

"Sana söylüyorum, söyleyecek bir şeyin yok mu bilmek istiyorum."

Kürt buna da cevap vermedi.

"Seninle biz şimdi konuşmak istemeyiz. Karanlıkta karşılaşırız elbet."

Binbaşı sesin geldiği tarafa döndü. Bu sözlerin sahibini tanımak istiyordu. Kendisine cevap vermeyen adamdan vazgeçti. Yüzü yine kıpkırmızı olmuştu. Elinde sopası Kürtlere yaklaştı "Kimdi o?" diye bağırıldı. Kimseden ses çıkmadı.

"Söylemezseniz hepinizi güneşte pişiririm."

Askerlerine süngü taktırıp Kürtleri çember içine aldirtti.

"Hepinize tek tek mi sorayım? Kimdi benimle karanlıkta karşılaşmak isteyen? Söylemeniz için üç dakika izin veriyorum."

Sonra saatine baktı. Zaman geçiyordu.

"Bir dakika kaldı."

Bu esnada bütün Kürtler, hep bir ağızdan Peşmerge Marşı'nı söylemeye başladılar.

Binbaşı ne yapacağını şaşırmişti. En iyisi emir verip kalabalığa ateş açtırmaktı. Ama ona Binbaşı Erik derlerdi. Bir kez onuru kırılmıştı. Kimdi bu, ona gözdağı veren? Nasıl cesaret ediyordu? Elindeki çubuğunu sinirli sinirli çizmesine vuruyordu.

Bu sırada yaşlı bir Kürt gruptan ileriye çıkınca, öbürleri marşı kestiler.

"Bin lider de olabilir sayın Binbaşı. Ama biri var ki çok güçlü, çok yumuşak ve de hoşgörülü. İşte o sevilir. İster Arap ister Kürt olsun. Yüreği Dicle'nin berrak suları kadar temiz, düşünceleri ise El Abar atları gibi soylu. Hasan El Bekr bizim cumhurbaşkanımızdır."

İhtiyarın ses tonu ve yüz hatları alaycıydı. Binbaşı anlamakta gecikmemişti. Öfkesini, ihtiyarın yüzünün ortasına indirdiği sopa ile alan Binbaşı, daha sonra bağırarak:

"Lanetli Kürtler! Piçler, defolun!" dedi. Arkasından her kesin olduğu yerde durmasını emrederek oradan uzaklaştı.

Kürtler, olanları sessizce izliyorlardı. Askerler Kürtleri dipçik darbeleriyle iterek kamyona binmeye zorluyorlardı. Bu şekilde kamyona bindirilen ihtiyar "Bazıları ama da kuvvetli!" diye mırıldandı. Yüzünde biriken kan pıhtılarını eliyle sildi, sonra Peşmerge Marşı'nı söyleyen Kürtlere katıldı.

Güneye, çöle götürülüyorlardı. Belki orada Kürt olduklarını unuturlardı. Biraz ilerde duran arazi renginde cipin etrafı asker doluydu. Kamyonun etrafındaki askerlerden daha fazla. Arka koltuğunda iki asker arasında Marif oturuyordu. Memo'nun babasının yardımıyla, kendisini arayan Türk askerlerini atlatmış, hudut devriyelerine görünmeden Newro-Sito köyüne gelmişti.

Kamyon arkasında sarı toz bulutlarını yükselterek iler-

ledi. Kürtler hala marşlar söylüyorlardı. Bunları oturduğu yerden izleyen Marif, yanında oturan askerlere dönerek:

"Niye beni onlarla göndermediniz? Şu anda subaylar burada yok. Söyleyin lütfen, bana ne yapmayı düşünüyorsunuz?"

Askerler cevap vermiyorlardı.

"Kurşuna mı dizeceksiniz?"

Yine cevap yoktu. Esniyorlardı.

Marif her şeye rağmen işin farkındaydı. Onu Süleymaniye yakınındaki kampa götüreceklerdi. O korkunçluğuyla ün yapan kampa. Marif kendi kendine gülümsedi. Planın birinci bölümü böylece son bulmuştu.

Barzan bölgesinde savaşan birliği ona özel bir görev vermişti. Süleymaniye yakınındaki işkence kampında esir tutulan peşmergeleri kurtarma operasyonuna katılacaktı. Bundan ötürü kendi rızasıyla teslim olmuştu.

Nerwo-Sito köyüne gelip teslim olmadan önce, kızkardeşine ne yapması gerektiğini adamakıllı anlatmıştı:

"Askerler çekildikten sonra, çalılıkların arasına sakladığım eşyaları al. Ha, yanına eşeği almayı unutma. İki tam gün nehir boyunda yürüyeceksin. Bu iki günlük yürüyüşün sonunda önüne çıkan keçi yolundan kuzeye yönel. Gate Dağı tepesini kendine hedef aldın mı Jadidak'ı kolay bulursun. Sakın tüfeği yanına almayı unutma. Ne olur ne olmaz, kurtlar ve Irak'lılarla karşılaşabilirsin."

Hoşang'dan ayrılması epey zaman almıştı. Küçük Hoşang bir türlü kucağından inmek istemiyordu. Bir yıl kadar önce Irak uçakları gökten napalm bombalarıyla alev yağdırırken, küçük Hoşang'ın annesi ve babası isabet almıştı. Çocuğun gözleri önünde feci şekilde yanmışlardı. Odur budur oğlana Marif bakıyordu. "Üzülme Hoşang" diye çocuğa seslendi. "Biz nasıl olsa yine yakında beraber olacağız."

Ama içinde de bir ürperti vardı.

Nerwo-Sito'da askerler onu köylüler arasında tanıyınca,

kurt gibi elleri tetikte üstüne çullanmışlardı. O esnada epey korkmuştu. Memo'nun babası ayrılırken kendisine, "Yalnız aptallar korkmaz!" diyerek temkinli olmasını önermişti. Şu anda bile bir korku vardı içinde, ama göstermek istemiyordu.

Sağında oturan asker dürterek "Olduğun yerden bir milimetre dahi kıvıldamayacaksın, anladın mı?". Marif, evet anlamında başını salladı. Şoförün yanında bir askerle bir yüzbaşı yerlerini aldıktan sonra cip harekete geçirildi.

İçi buruk bir halde, yıkılan ve yerlebir edilen köyünün harabelerine bakıyordu. Dumanlar dörtbir yandan göklere yükseliyor, sinekler öldürülen hayvan cesetleri etrafında uçuşuyor. Havaya, yanan zahirenin kokusu sinmişti. Kışık yakacak, yenecek her şey ateşe verilmiş. Tek köpek bile havlamıyordu. Köy ölüydü artık. Yalnız caminin önündeki ağaca takılı duran, mavi ve kırmızı renklerle örülmüş yırtık bir kazak, kolları açık rüzgara kapılmış sallanıyordu.

Rüzgar, nefes alınmayacak derecede sıcak esiyordu. İnce kum taneleri bir iğnenin sivri ucu gibi insanın yüzüne saplanıyordu. Askerlerin dayattıkları namluları vücudunda hissediyordu. Artık işkence kampına yaklaşmış olmalıydılar. Kimse onun nerede olduğunu bilmiyordu. Ama o, onu bir süre sonra görecekti. İçinden bir türkü söylüyordu. Dedesinden öğrenmişti onu. Sıcaktan askerler de bunalmışlardı. Yorgunlukları yüzlerinden okunuyordu.

"Bana biraz su verir misiniz?" Asker matarasını Marif'e uzattı.

Bir süre sonra cip durdu. Çölden başka birşey görmenin olanağı yoktu. Askerin biri siyah bir bereyi, Marif'in kafasından aşağı geçirdi. Hiç karşı koymadı Marif. Demek yaklaşmış olmalıydılar. Birçok peşmerge burada sakat bırakıldıktan sonra köylerine gönderilmişlerdi. Bazıları ona öykülerini anlatmışlardı.

Saatler geçmişti. Askerler hiç konuşmuyorlardı. Motorun gürültüsünden başka birşey duyulmuyordu. Hava da

cehennem gibi sıcaktı. Bu monotonluk Marif'in gözkapa-klarını ağırlaştırmıştı. Nihayet uyudu.

Ani bir fren darbesiyle öne fırlayan Marif uyanmıştı. Ne kadar uyuduğunu bilmiyordu. Gündüz mü gece mi acaba diye düşündü. Pür dikkat kesilmişti. Etrafta Arapça sesler, bir jeneratörün çıkardığı gürültüye karışıyordu. Sonra kuvvetli iki el onu cipten aşağıya fırlattı.

"Kafasındaki bereyi alın!" diye buyurdu biri. Güneş gözlerini kamaştırıyordu. Gözleri ışığa alışır alışmaz etrafına bakındı. Emri veren bir binbaşydı. Hemen ardından ayağa kalkmasını emretmişti. Marif sanki çok zayıf, halsiz düşmüş görünümü vermek için gayet yavaş, etrafına bakarak ayağa kalktı.

Etrafı görmek, tanımak istiyordu. Tektük çalılık ve dedikenleri dışında her taraf kum deryasıydı. Güneş bütün azametiyle bu manzaraya egemendi. Biraz ilerde telörgülerle çevrili barakaları görmekte gecikmedi. Askerler, yüksek tahta kulelere monte edilmiş projektörleri siliyorlardı. Esirlerin gecelerini gündüze çevirmek içindi bunlar. Telörgülerin önünde, ateşe hazır otomatik silahlarıyla nöbetçiler dolaşıyordu.

Binbaşı, kalkmakta acele etmeyen Marif'e bir tekme attı. Bütün gücüyle bağırarak Marif, etrafını gözetlemeye devam ediyordu. Arkadaki barakaların önlerinde, esirler ya uzanmış ya da çömelmiş gruplar halinde duruyorlardı. Binbaşı fırsat vermiyordu. Tekmeleyerek kapısı açık bir barakadan içeri soktu.

İçerde tahta masanın arkasında bir albay oturuyordu. Her iki yanında, elleri arkasında iki sivil dikiliydi.

"Bunlar herhalde polis" diye içinden geçirdi Marif. Binbaşının tekmilinden sonra, albay yeni getirilen esirine bir gözattı. Yüzü ifadesiz gibiydi. Sivillerden biri ona "Otur!" dedi. Marif daha henüz kürsüye oturmamıştı ki, "Kalk!" diye bağırdı. Bu durum böyle üç-dört kez tekrarlandı. İkinci sivil, oturup kalkmakta geciken Marif'e vuruyordu.

"Seni nasıl ufaltacağımızı daha göreceksin." Sonra yavaş bir sesle: "Hem de unufak!"

Albay bir yandan tırnaklarını törpülüyor, öbür yandan sanki ilgi duymuyormuş gibi gözaltından izliyordu. Marif, daha önce kendisine anlatılanlardan durumu biliyordu. Bu sorgulamanın başlangıcıydı. Bu bölüme "Hapisin Yalnızlığı" adını takmışlardı.

"Biliyor musun ben kimim?"

Gayet yumuşak, zor duyulur ve kadınsı bir ses tonu ile Albay sormuştu. Marif cevap vermedi. Bunun üzerine Albay, makineli tüfeğini kaparak Marif'in şakağına dayadı. Kaşlarını yukarı kaldıran Albay:

"Şimdi arkadaşların birkaç silah sesi duyarlarsa ne derler? Ama biz başka ne yapabiliydik, eğer sen kaçmak istersen?"

Pişmiş kelle gibi sırttan Albayın bütün dişleri görünüyordu. Gözleri sabit bir şekilde Marif'in üzerindeydi. Bir anda Marif'i korku kapladı.

"Ben kaçmak istemiyorum."

"Öyle mi? Gerçekten kaçmak istemiyorsun?" diyen Albay, daha da sırtıyordu.

"Ulan burada senin istemenin sözü olur mu? Sen burada hiç bir şey isteyemezsin. Burada bizim dediğimiz olur. Benim dediğim! Yani Albay Saad'ın... Ve de kararı veren ben olduğuma göre, sen kaçarken vurulmuş olacaksın. Umarım anladın. Gerisi beni ilgilendirmez. İster kaçmaya çalış ister burada ayakta dur."

Marif, onun ne kadar kararlı olduğunu anlamıştı. Şakağına emniyeti açık dayatılmış silahın tetiğini zevkle çekmek için, adamın nasıl sabırsızlıkla beklediğini biliyordu. Bu suretle nefret ettiği bir Kürdü daha öbür dünyaya yollayacaktı.

"Benden ne öğrenmek istiyorsunuz? Nerede olduğumu ve bana ne yapmak istediğinizi bilmek istiyorum."

"Ooh, birden konuşmaya başladı." deyip dudak ucuyla

gölüyordu.

"O halde soru-cevap oyununa başlayabiliriz."

Bu esnada iki sivil Marif'in karşısına geçerek:

"Amadiya'daki peşmergeler hakkında ne biliyorsun?"

"Bildiğim kadarıyla orada köylüler, birkaç dükkancı ve din adamları yaşıyor."

"Sen o haydutlar adına çalışıyorsun değil mi?"

Başıyla hayır işareti verdi. Artık korkmuyordu. İyi biliyordu Marif, kendisinden alınacak bir bilgi çıkmazsa öldüreceklerdi. Tüm Kürt örgütünü eleverse bile, işleri bittikten sonra onu öldüreceklerdi. O, onlar için sadece pis bir Kürttü.

"Sizin grupta kimler var?"

Derin bir nefes aldıktan sonra:

"Doğaldır ki halk. Köylüler, küçük esnaf, biz, hepimiz." diye cevapladı.

Bu cevap onları şaşırtmamışa benziyordu. Sivillerden biri, kollarını öne doğru uzatmasını sakın bir şekilde istedi. Albayın geçirmesi ve başıyla işaret vermesi aynı ana denk gelmişti. Öbür sivil, Marif'in kolsaatini hızla çekerek koparıp aldı. Yere fırlattığı saati çizmesinin ökçesiyle ezmeye başladı.

"Saatin başına gelenler senin başına gelebilir." sözlerini yavaş sesle fısıldadı Albay. Devamla:

"Bak seni uyarıyorum. Bize birkaç isim söyle. Bu arkadaşlar Bağdat'tan liste getirmişler."

Birden bağırmaya başladı. Tiz sesi insanın kulaklarını tırmalıyordu.

"Sen bize bu listedekilerden tanıdıklarını söyleyeceksin!"

Sonra ses tonunu düşürerek:

"Söyle bildiklerini. Eğer söylersen Allah adına yemin ederim ki, seni rahat bırakacağız."

Marif'in gözlerinin karşısına tutulan listede yirmi kadar isim vardı. Bunların hepsi de Kurtuluş Hareketi'nin önde

gelen insanlarıydı.

"Tanıyor musun bunları?"

Marif cevap vermedi.

"Sana tanıyıp tanımadığını sordum." diye tekrarladı listeyi tutan sivil. Ardından da saçlarını kavradığı gibi bütün gücüyle çekti. Marif'in bir tutam saç elindeydi.

"Devam etsin mi?" Albay gülerek sordu.

"Tanıyor musun onları?"

Cevap vereceği yere Albayın yüzüne doğru tükürdü. Aynı anda arkasından kafasına bir darbe indi. Gözlerinde şimşekler çakmıştı. Yer ayaklarının altından kayıyor gibi olmuştu. Olduğu yerde yıkılıp kaldı. Bayılmıştı.

Ayıldığında Albayın gözlerinin üzerinde olduğunu farketti. Ne kadar baygın kaldığını hatırlamıyordu. Albay gülererek ve alaycı bir tavırla birşeyler soruyordu. Bunu dudaklarının hareketinden, kelimeleri nasıl yuvarladığından görüyordu. Ama bir türlü anlayamıyordu Albayın söylediklerini. Albay, Marif'e doğru biraz daha eğildi. Yüzüne sürdüğü ağır gülyağı kokusu neredeyse Marif'in midesini ayağa kaldıracaktı. Tiksindi ondan.

"Seni pis köpek seni!" diye fısıldadı Albay. "Sana daha ayaklarımın altını yalatacağım, dur hele."

Sesinde bir hırçınlık olmamasına karşın sadistliği yüzüne yansıdı.

Yerde yatan Marif'in yanına daha da yaklaşarak purosundan bir nefes daha aldı. Sonra genişgüzel yüzüne bastırıldı. Binlerce küçük ateş derisini yakıyordu Marif'in. Bağırmak istedi, fakat sesi boğazında düğümlenip kalakaldı. Korkunç acı, gözlerinden yaşlar dökülmesine neden oldu. Albayın üzerinde duran yüzü, ıslak gözlerinde buğulanarak kaybolmuştu.

"Birisini söyletme için en etkili bir ilaç" diyen Albay, yeni bir puro yakıp uzun bir nefes çekti. Sonra da sanki çok sevdiği yakın bir akrabasıyla konuşuyormuş gibi sakin ve yumuşak bir sesle:

"Hedefe götüren bir ilaç değil mi?"

Marif yüzüne, dudaklarına bastırılan ateşin yolaçtığı acıyı artık taşıyamaz duruma gelmişti. Derin bir uçurumdan aşağı düşmüş gibi, giderek kendinden geçmişti. Ne var ki adamlar kampta bu işler için iyi yetiştirilmişti. İki sivil, baygın yatan Marif'in kafasını, geniş ve derin bir leğen içine, pislikten kahverengine bürünmüş suya daldırdılar. Bir süre sonra soluk almak için çırpınan Marif, kendine henüz gelmişti ki, bu kez de başka tür işkenceye başladılar. Bir yandan tüfek dipçığıyle karın boşluğuna, midesine, böbreklerine vururken, öbür yandan Albay purolarını yüzünde söndürüyordu.

Bir an çıldıracağını, aklını yitireceğini sandı Marif. Ama hemen kendisini toparlamayı da bildi. "Acıların, ağrıların ötesinde düşünmeliyim" dedi içinden. Sonra dudaklarından ilk dökülen sözcükleri fısıldamaya başladı. Düşman onun acıdan ağladığını görmemeliydi. Tüm gücüyle sesini yükselterek:

"Yeter hemşerim artık

Fırla ayağa ve koş.

Arkadaşların şehit, elinde bayrak,

Güneşli ve gölgeli meydanı bırak!"

Albay Saad bu durumda esirinden hiç bir şey çıkarmayacağını iyi biliyordu.

"Öbürlerin yanına atın."

İki sivil bu emri, barakanın önünde duran iki askere iletterek geri çekildiler.

Marif'in kol ve bacaklarından tutan askerler, onu esirlerin bulunduğu barakaya doğru sürüyerek götürdüler. Bir un çuvalı gibi orada oturan Kürtlerin önüne attılar.

"Marif miş bu yahu! Dağlar Aslanı Marif! Onu da yakalamışlar!"

Haber, Kürtler arasında ateş gibi bir anda yayıldı. Henüz baygın yatan Marif'i bir barakaya taşıdılar. Yaralarını temizlediler. Ne de olsa tecrübeleri vardı. Albayın uygula-

dığı bu metottan hepsi de nasiplenmişti. İstisnasız hepsinin yüzünde yanık yaraları vardı.

Bu kamp özel olarak Kürtler için kurulmuştu. Kim ki Kürt ulusal bağımsızlık hareketine katılıyor ya da destek veriyor, ufak bir kuşku yeter artardı onlar için. Yakaladıklarını hemen buraya gönderiyorlardı. Arkadaşlarını, hatta babasını ele vermek için burada özel uygulamalar geliştirilmişti. Yedi ayı aşkın burada kalanlar vardı. Marif'in kendisine gelmesini sabırsızlıkla bekliyorlardı. Ona burasının nemanem bir yer olduğunu anlatacaklardı.

Yıl 1975, Eylülün yirmisi. Hergün gibi bir gün. Saat dokuzda sayım yapıldı. Sonra kumandan bazılarını tekrardan ifadeye çağırıldı. Bir grup Kürt de kamp etrafında akrep ve yılan toplamaya gönderildiler. Bu da işkencenin başka bir türü idi.

Önceki gün esirlerin bulduğu bir akrebi, askerler iki çubuk arasına kıştırarak bir Kürdün kafasına saldı. Birkaç dakika sonra adam öldü. Bu olaydan sonra kimse verilen emirlere uymadı artık.

"Ha bizi bir yılan ya da akrep sokarak öldürmüş, ha insan kılığındaki yılanlar tarafından dövülerek öldürülmüşüz, fark etmez bizim için." diye düşünüyorlardı. Buna karşın hemen hepsi bir yılanın yolunu şaşırıp kumandanın yatağına girip onu sokmasını düşlüyorlardı.

Her günkü gibi bu gün de öğle yemeği küçük bir tabakta pilav ve sıcak su idi. Başka birşey verilmiyordu. Ayrıca bu cehennem sıcağı çölde, hiç bir değişiklik yoktu. Her gün bir öteki gibiydi. İşkence bağırtilarına alışmışlardı artık. Her gün birilerinin çağırılıp işkence edilmeleri artık doğal bir olay gibiydi. Herkes aynı tepkiyi gösterecek, öbürü gibi bağıracaktı. Buradan kaçıp kurtulmak herkesin tek düşüncesi idi. Bu eylem, onların düşündüğü tek olumlu şeydi. Kaçmak. Güneşin tüm öfkesiyle çölü kavurması, geceyi gündüz yapan projektörlerin dayanılmaz aydınlığı, askerlerin projektörlerin arkasında silah şakırdatarak onları

izlemeleri, hayal kurmalarını engellemiyordu.

Güneş şimdi batmak üzere. Ufukta kızılıklar oluşmuş. Çöl yanyor gibi, yalınlar dalga dalga yükseliyor. Marif kendine gelmeye başlamıştı. Üç yakın arkadaşı Ahmet Nuri, Kör Mahmut ve Sawa Açu onu sakın bir köşeye taşıdılar.

Gözlerini açan Marif, Nuri'ye sordu:

"Ne kadar zamandır buradasınız?"

"Doğrusu tam olarak bilmiyoruz. İlk haftalar saymaya uğraştık. Sonra saymayı bıraktık. Senin şimdi kendine geldiğin gibi bizler de sık sık kendimizde değildik. Ne kadar baygın kaldığımızı bilemiyorduk. Sonra giderek zaman önemini yitirdi."

"Yakınlarınız hakkında birşeyler biliyor musunuz?"

"Hayır. Burası dünyanın sonu. Burada kimden haber alınabilir? Bizim hiç bir şeyden bilgimiz yok. Hem sonra biz bilmek de istemiyoruz. Unuttuğumuz ya da unutmak zorunda olduğumuz ne varsa tekrar hatırlamak istemiyoruz. Günün birinde işkenceyle çıkarırlar diye korkuyoruz."

Nuri, elini Marif'in omuzuna koyarak:

"Baksana seni bile yakaladılar. Bizim Dağlar Aslanı dediğimiz seni. Hem göreceksin seni de bitirmek, mahvetmek için ellerinden geleni arkalarına koymayacaklar. Bunları gördükten sonra neden böyle konuştuğumu anlayacaksın."

Sawa Açu ve Kör Mahmut başlarını sallıyorlardı.

Marif el işaretleriyle biraz yakına gelmelerini istedi ve sonra:

"Yakına gelin!" diye fısıldadı.

Sonra, olanı biteni anlatmaya başladı. Köylerin nasıl yerlebir edildiğini, köylülerin nasıl sürgün edildiklerini...

"Ordu her tarafı yakıp yıkıyor." dedikten sonra fısıltı halinde "Ama biz de gereken karşılığı vereceğiz." diyerek uzun uzun konuştular. Kimi karısını, kimi çocuklarını sordu. Akibetlerini öğrenmek istiyorlardı.

Marif, bildiği gerçekleri acıklı olmalarına bakmadan anlattı.

"Nuri, senin oğlunu öldürdüler. Suçu bir peşmergeye ekmek vermiş."

Haber, Nuri'yi adeta taş kesmişti. Yapılan tüm teselliler hiç kâr etmiyordu.

"Haydi biraz uyuyun!" dedi Sawa.

Evet uyumalıyız. Çünkü yarın bizim için önemli bir gün." diye yanıtladı Marif.

Arkadaşları yarının neden önemli bir gün olduğunu öğrenmek istediler.

Marif, kendilerine olanı biteni anlatmaya koyuldu.

"Onlar beni yakalamadılar, ben bilerek kendimi yakalattım. Buraya getireceklerini iyi biliyordum."

Bu haber, Nuri'ye evlat acısını bile unutturmuştu.

"Sana boşuna Dağlar Aslanı dememişler. Buradan kaçınca oğlum nasıl kurşunlanmış görürler."

- III -

"Ölünün parçalanın tahtı üzerinde, divane bekliyordu

Mağrur ve huşu içinde ölmeyi.

Ölünün parçalanın tahtı üzerinde yaşam oturmuyordu.

Yücelik veriyordu ölülere taktıkları diyademler.

Ölünün parçalanın tahtı üzerinde siz canlılardan,

Ölüler oturuyordu.

Her soluk alış aralıksız tecavüze işaret.

Ölünün parçalanın tahtı üzerinde şimdi dehşet oturuyordu.

Herkes yalnız kendisi için ölecekti."

O, savaş arkadaşlarıyla en ufak bir şüphe ve terslik olmayacak şekilde, kaçış planını uzun uzun tartıştı. Yakalandığı günden itibaren peşmerge arkadaşları onu izlemişlerdi. Bu nedenle kampın yerini saptama olanağını bulmuş olsalar gerek. Gerçi ciple getirilmesi onların geride kalmasına, izlemelerine engel olmuştur. Fakat cipin çıkardığı toz bulutunu kilometrelerce uzaktan görmek olanaklıydı.

Kampa on kilometre uzakta İzzedin Hasan, kaçanları bekleyecekti. Öbürleri de gecenin karanlığından yararla-

narak kampa yaklaşıacak ve saldırıya geçeceklerdi.

"Bizim, nöbetçilerin dikkatlerini başka tarafa çekmemiz gerekecek." diyerek planını arkadaşlarına açıklamıştı Marif.

"Bir kısmımız devrimci marşlar söyleyeceğiz. O zaman nöbetçiler öfkeden kırmızı kesilirler. Ya da bir yaralı için nöbetçiden su istenir. Her neyse. Öyle yapmalıyız ki, askerler projektörleri çöle değil bize çevirsinler. Böylece arkadaşlarımız görünmeden kampa yaklaşabilirler."

Nuri, "Böyle olmaz" der gibi kafasını salladı.

"Eğer tüm nöbetçilerin dikkatini üzerimize çekmek istiyorsak, bizim gruplara ayrılmamız gerekecek. Bir grup su ister, diğeri devrimci marşlar söylerken bir başka grup da Albayın barakasına yakın bir yerde kavga çıkarıp onun dikkatini üzerine çekmiş olur."

Marif bu öneriyi olumlu bulmuştu.

"Peki Irak'lılar saldırıyı savarlarsa o taktirde ne olacak?"

Sawa'nın bu sorusu ortalığı sessizliğe boğdu. Marif omuzunu silkerek arkadaşlarına şöyle bir baktı. Yüzlerinden "Bu riski göze almak zorundayız" yanıtı okunuyordu. Marif:

"Arkadaşlar, bunlar bizi nasıl olsa birgün öldürecekler. İster kaçarken ister burada dururken. Fark eder mi?"

Hemen hemen esirlerin tümü bu söze hak vermişlerdi. Daha sonra Sawa söz alarak:

"Sana hak veriyorum Marif. Bunlar bizi öldürmek istiyorlar. Her zaman bizi öldürmek istediler. Çocuklarımızı bize yardım ediyor diye öldürenler, hiç bizim gözümüzün yaşına bakarlar mı?"

Kısa bir aradan sonra Marif tekrar konuşmaya başladı:

"Bizim şansımız öyle kötü de değil hani. Biliyorsunuz kampı bekleyen kırk asker var. Ve de bunların iyi silahları olabilir. Hem de çok iyi. Ne ki geceleri yirmi kişi nöbet tutuyor. Bu yirmi kişinin de yarısının nöbetinde uyukladığı su götürmez bir gerçek. Biz ise burada otuz erkeğiz. Dış-

arıdan da en az yirmi peşmerge saldıracak. Onların da silahları var. Ayrıca unutmayalım ki biz Kürdüz."

Tekrar sıradan etrafına bir gözattı. Hepsi kararlıydı.

"Şimdi biraz uyumaya çalışın. Bize çakal ulumalarıyla işaret verecekler."

"Biz ama, daha içerdeki şamatayı hazırlamak için gruplara ayrılmadık." dedi Nuri.

"İyi söyledin Nuri. Onu da şöyle yapalım: Sizler su istemeye gideceksiniz. Vermezlerse ortalığı gürültüye boğun. Sizler ise işaret verdiğim zaman burada devrimci marşlar söyleyin. Siz, şurada oturanlar ise giriş kapısı önünde gürültü çıkarın. Ben ve geri kalanlar, kumandanın barakasının önünde kavga yapacağız. Gerçekmiş gibi olmasına özen göstereceğiz. Ben, "Nuri" diye bağırdığım zaman başlamış olacaksınız. Şimdi ama arkadaşlar biraz uyumaya çalışın."

Esirlerin bir kısmı ayağa kalkarak barakadan dışarı çıktılar. Kimi dışardaki kızgın kumların üzerine uzandı, kimi de diğer barakalara çekildi. Ama kimsenin gözüne uyku girmiyordu. Marif de uyuyamıyordu. Kaçış planı aklından bir türlü çıkmıyordu. İnşallah İzzedin Hasan söylenen yere gelmiştir. Kampa saldıracak peşmergelere yolu ve buluşma yerlerini herhalde tarif etmiş olmalıdır. Kaçışlarının uzun süre saklı kalamayacağını iyi biliyordu Marif. Onları hemen yakalamak için peşlerine takılacaklardı. Onlar ne yapıp edip bir an önce dağlara ulaşmalıydılar. Ancak orada saklanma ve korunma olanakları olabilirdi.

Zaman geceyarısı. Gökte Büyükeyi tüm güzelliğiyle parlıyordu. Kürtler bu yıldız grubuna, "İki kardeş ile yaşlının kör annesi" derler.

Bu sırada çakal ulumaları çöle yayılmaya başladı. Jeneratörler homurdarak çalışıyor, projektörler ise etrafı gündüz gibi aydınlatıyordu. Arada bir nöbetçilerin fısıltı halinde konuşmaları duyuluyordu. Albay Saad'ın barakasında ışık sönmüştü. Mutlaka uyuyordur. Yarın dinlenmiş

ve zinde görünmek zorunda. Çünkü, generali teftişe gelecek. Belki de terfi etme rüyası görüyordur. Bütün gün şu terfi işi kafasından çıkmamıştı. Marif'den alacağını sandığı bilgi, yani Kürtlerin ulusal hareketinin liderlerinin kimler olduğunu öğrenmesi, onun terfi etmesine yeter ve artardı. Şimdi tatlı uykusundaki Albay, çakal ulumalarını duymuyordu. Çakallar nasıl olur da bu kadar kampa yaklaşırlar? Bu durum nöbetçilerin dikkatini hiç çekmemişti. Ancak birinin "Nuri" diye bağırması onları düşlerinden alıkoymuştu. Bir anda ortalık anababa gününe döndü. Barakanın önünde bir grup Kürt özgürlük marşları söylemeye başlar-ken, öbür grup kumandanın barakasının hemencecik yanında kavgaya tutuştular. Diğer bir grup da nöbetçi kulübesine doğru yürüyüşe geçtiler.

Nöbetçiler, hemen projektörleri esirlere çevirdiler. Gelişigüzel orayı burayı aydınlatıyor, sağa sola emirler savuruyorlardı.

Gürültü, Albayı rüyasından alıkoymuştu. Uyandığında kan ter içindeydi. Kürtlerin marşlar söylediklerini duyunca kan beynine hücum etti. Askerler, projektörlerle barakaları döver gibi aydınlatıyorlardı. Üzerinde yalnız bir don, öfkeyle dışarıya fırladı. Barakanın önünde amansız kavgaya eden Kürtlerin etrafı askerlerle çevrilmişti.

"Durun!" diye bağırdı.

"Size söylüyorum, durun! Barakalardaki tüm tutuklulara söylüyorum, kesin gürültüyü! Anladınız mı?"

Daha sonra askerlerine, Kürtleri dağıtmaları emrini verdi ve diğer barakalara doğru yürüdü.

Askerlerden yaralı arkadaşı için su isteyen Kürtler, bağırıp çağırıyor, ortalığı velveleye veriyorlardı. Onların da dağıtılmasını, susturulmalarını emretti. Ama onu en çok kızdıran şey, söylenen marşlardı.

"Biz peşmergeyiz.

Kimseye boyun eğmeyiz.

Halkımızın savaşçılarıyız.

Halkımızın kurtuluşuna hayatımızı,
Tüm varlığımızı adanmışız."

"Sizin hayatınızı çakallara yem yapacağım!" diye avazı çıktığıınca bağırdı Albay.

"Kesin gürültüyü, lanet herifler! Asker çabuk ol! Kapa şunların ağzını."

Yanında duran askerin elinden makineli tüfeği çekip aldı. Havaya birkaç el ateş ettikten sonra:

"İkincisinde üzerinize çevireceğim." diye bağırdı.

Fakat Kürtlerin aldırdığı yoktu. Üstelik marşa devam ederek Albaya doğru yürüdüler. Albay makinelisine yapışmış öylece duruyordu. Acaba duracaklar mıydı?

Bu sırada peşmergelerin dışardan açtıkları ateş, Kürtlerin marşını bastırmıştı.

Nihayet gelmişlerdi.

Korkudan etrafına bile bakamayan Albayın elinden silahı çekip aldılar. Nöbetçiler de birden etraflarının silahlı yabancılarca çevrildiğini görünce, emir üzerine silahlarını yere attılar.

Albayın barakasının önünde kavga eden Kürtler, şaşkınlaşan askerlerin üzerlerine atılarak onları, herhangi bir direnmeyle karşılaşmadan teslim aldılar. Bu arada Marif, hemen Albayın barakasına koştu. Telsizi alıp paramparça etti. Sonra da askerlerin bağlanmasını emretti. Peşmergelerin tümünü taşımaya yeterli olmayan askeri taşıt araçları imha edildi. Bunlarla kaçmanın olanağı da yoktu. Çünkü hem kaçtıkları yön belli olacak hem de çıkan toz bulutunu gören helikopterler kısa zamanda onlara ulaşabileceklerdi.

Askerlerin bağlanması uzun sürmemişti.

"Yirmi saat kadar sonra Arapların işe birliği gelecek. Yani kaçtığımız, yirmi saat sonra anlaşılacak. İşte bu süre içinde bizim dağlarda olmamız gerekir."

Peşmergeler, tutuklulara silah ve mermi dağıttılar.

"On kilometre ötede İzzedin Hasan sizleri bekliyor. Ya-

nında yiyecek ve cephane de var. Biz tümünü taşıyamadık."

"Peki siz nereye gideceksiniz?" diye sordu Marif.

"Biz Hasan'a kadar sizleri izleyeceğiz."

Marif, acele olarak yola çık emrini verdi. Yıldızlara bakarak yön tayin ediyorlardı. İki saatlik bir yürüyüşten sonra Hasan'a ulaşmışlardı.

Herkes dağıtılan kumanya ve cephaneyi almıştı.

"Arkadaşlar şimdi gruplara ayrılacağız. Böylece bizi takip etmeleri güçleşir." diyen Marif, sonra da dağları iyi tanıyan ve kamptan kurtulan dört arkadaşını seçerek her birini bir gruba verdi.

"Bizim hedefimiz, kuzeydoğudaki dağlık araziye çekilmek. Orada, herkes bağlı bulunduğu bölgeye tekbaşına gidebilir."

Daha sonra, Said Ramani'nin öncülüğünü yapacağı gruba katıldı. Said, Piris Dağı'nı avucunun içi gibi biliyordu. Oraya varmak demek insanın evine varması gibi birşeydi.

"Eğer bir kez çölden kurtulup Piris Dağı'na vardık mı saklanma olanağımız artar. Orada bir ordu arasa bile bizi bulamaz." diyen Said Ramani, yola koyulmak için acele ediyordu.

Gruplar tek tek yola koyulmuşlardı.

"Kendine iyi bak" diye köylüsü Hasan'a seslendi Marif.

"Olur, olur. Ben kağnıma fesleğen ve ebegümece yükleyeceğim. Sonra da sanki yolumu şaşırılmışım gibi davranacağım."

El sallayan Marif, hızla yürüyüşe geçen grubuna katılmak üzere harekete geçti.

Saatlerce yürüdüler, durup dinlenmeden. Güneş doğmuştu artık. Acımasız, gökten yere alev yağdırıyordu. Yerden kalkan yalınlar gözlerinin önünde titreşerek dalgalar oluşturuyordu. Taşlık, kayalık bir yere varmışlardı. Marif arkadaşlarını uyardı.

"Kayaıklara dikkat edin. Akrep ve yılan olabilir."

Saatler sonraydı. Küçük bir vadiye gelmişlerdi. Kuru-
muş ağaç gövdelerinin gölgesinde ilk kez biraz dinlendiler.
Marif çantasından çıkardığı yufka ekmeği arkadaşlarına
dağıttı. Sonra su matarası elden ele dolaştı. İdareli içmek
zorundalardı.

Said, "Mutlaka başaracağız" sözleriyle arkadaşlarına gü-
vence verdi. Marif'in önerisi üzerine yeniden yola koyul-
dular. Adımları gittikçe ağırlaşmıştı. Sıcaklık ciğerlere
kurşun gibi çöküyordu. Zor soluk alıyorlardı. Sık sık dur-
mak zorunda kalıyorlardı. Birbirlerine cesaret vererek ve
de adeta adımlarını yerde sürüyerek dağlara doğru ilerle-
meye çalıştılar.

Bir gün geride kalmıştı. Takip edildiklerine dair bir be-
lirtiyi rastlamamışlardı. Geceyle birlikte rüzgar da esmeye
başlamıştı. Gündüzden kalan sıcaklığı üfürüyordu.

"Benim artık yürüyecek gücüm kalmadı." diyen Kör
Mahmud, sendeleyerek olduğu yerde yere yıkıldı. Gerçek-
ten de gücünün sonuna gelmişti.

"Mahmud ayağa kalk!" diye seslendi Marif. "Ayağa kalk
ve yürümeye çalış. Kendini buna zorla. Haydi acele et. Bi-
zim hiç birimizde yürüyecek takat yok. İki saat. Yalnız iki
saat yürüyeceğiz. Öyle değil mi Said?"

Said başıyla işaret ederek, "Evet, iki saat sonra başar-
mış olacağız." dedi.

Mahmud güçbela ayağa kalkmaya çalışırken Marif ko-
luna girerek yardım etti.

Şimdi ağır ağır ilerliyorlardı. Yürüdüler. Yürüdüler.
Ayaklarının altı patlamıştı. Gece bitmek bilmiyordu. Yıl-
dızlar göğe yapışmış, ay ise bir fener gibi asılı duruyordu.
Kimse konuşmuyordu. Adımları üzerinde yuvarlanır gibi
yol alıyorlardı. Su çoktan bitmişti. Susuzluktan dudaklar
kurumuş, çatlamıştı. Sözcükleri yuvarlayacak esnekliği du-
daklarına veremiyorlardı. Susuzluk onlara bir işkence gibi
ağır geliyordu. Arada bir durup etrafı dinliyor, sonra sürü-
klenir gibi devam ediyorlardı.

Gece, gündüzün aydınlığına dayanamıyor kaçıyordu. Dağların arkasında önce kızılıklar sonra da güneş bir tepsi gibi tırmandı. Marif ve arkadaşları bu sırada dağların eteğine varmışlardı. Tırmanışa geçmeden önce biraz durdular.

"Başardık arkadaşlar!" sözcükleri güçlkle döküldü Marif'in dudaklarından. Fazlasını söylemeye gücü yetmedi. Olduğu yerde külçe gibi yere yıkıldı. Uyuya kalmıştı.

Epey uyumuşlardı. Uyandıklarında koca dağın gölgesi üzerlerindeydi. Güneş neredeyse batmak üzereydi. İlk uyanan Marif olmuştu. Gözlerini ovarak öbürlerini de uyandırdı.

"Haydi arkadaşlar, yola çıkmamız gerek."

Hepsi Said'in arkasına takılarak tırmanışa geçtiler. Güneş, kırmızı bir küre gibi etrafında sarı kırmızı halkalar oluşturarak dağların gerisine çekiliyordu. Manzaraya altın sarısı egemen olmuştu.

Tırmanış tehlikeli olduğu kadar da zordu. Ayaklarının altından taşlar kayınca elleriyle kayalara yapışıyor, güçbela ilerliyorlardı. Susuzluk kavuruyordu. Uzun çöl yürüyüşü onlarda derman bırakmamıştı. Dengelerini zar zor sağlıyorlardı. Yiyecekleri de çoktan bitmiş, korkunç acıkmışlardı. Tepeye ulaştıklarında, daha batıda kızıla boyanmış bulutlar görünüyordu.

"Herhalde şurası olmalı." diyerek tepeden aşağıları gösterdi Said.

"Kesin biliyor musun?"

"Tabii. Aşağıya baksana. Nehiri görmüyor musun? İşte orası Maraz Zab el-Kadir. Nehrin bir yarımada gibi çevrelediği yerde ise Harik Köyü var."

"İnşallah dediklerin doğrudur. Daha da önemlisi, inşallah Irak'lı askerler bizi orada beklemiyordur."

"Biz köye önce yakından bakalım." dedi Said.

Doğruluğunu başıyla onaylayan Marif, ekledi:

"En iyisi iki üç kişilik bir grup keşif için köye gitsin. Kim

benimle gelmek ister?"

"Hiç kimse!.." diye yükselen bir kadın sesi ortalığı sessizlik ve şaşkınlığa boğdu. Sonra da:

"Eğer kıpırdarsanız hepinizi kalbura çeviririm!"

Bu ses dağlarda onlarca kat güçlenerek dağlarda yankılandı. Marif ve arkadaşları şaşkınlıktan adeta taş kesilmişlerdi. Ancak birden aklına Irak ordusunda kadın olmadığı gelince, bunun olsa olsa bir Kürt kadını olabileceğini düşündü.

Kürtçe olarak:

"Biz askerlerden kaçıyoruz. Adım Marif. Dağlar Aslanı da derler bana. Bu yanımdaki Said, Rızgari Birliğinden."

Konuşurken geriye dönmüştü Marif.

"Sen kimsin?"

Bir çalının arkasından elinde tüfeği genç bir kadın ortaya çıktı. Said şaşkınlığını yenememişti.

"Gözlerime inanamıyorum. Sen bizim Bimil değil misin?"

Kadın da onu tanımıştı. "Said" diye seslendi. Tüfeğini aşağı indirmişti.

"Seni Bağdat'ta asmuşlar diye düşünmüştüm."

"Görüyorsun ki daha yaşıyorum."

Marif, Said'in omuzuna vurarak:

"Tanışıyor musunuz?"

"Evet, evet bizim köydendir. Onu aylar önce bir yük silahlı dağlara, bizim arkadaşlara götürürken yakalamışlar. Duyduk ki Bağdat'a götürüp orada idam etmişler."

"Peki şimdi burada ne yapıyorsun?" sordu Marif.

Kadının bir işareti üzerine çalıların arkasına gizlenmiş diğer Kürt kadınları da ortaya çıktılar.

"Sizleri gelirken görmüştük. Irak askerleri sandık. Köyün bütün erkekleri dağlarda peşmerge . Bu nedenle iş biz kadınlara düştü. Kürtler, kendisine zulmeden düşmanını nasıl karşılarlar? İşte biz de öyle bir karşılama hazırlamıştık."

Ortalık bir bayram havasına dönüştü. Yorgunluğunu düşünen tek kişi yoktu. Said köylüsü Bimili kucaklayarak kutladı.

Köye gelmişlerdi. Kadınlar bir yandan çay hazırlarken, öbür yandan evlerinin yanında yere gömdükleri yiyecekleri çıkarıp getirdiler. Sofrada kan kırmızısı karpuzdan kehribar gibi üzüme, kızarmış elma ve ceviz, köyde yetişen hemen herşey vardı.

Neden sonra karınlarını doyuran erkekler, kadınların yere hazırladıkları yataklarına uzandılar. Hemen uyumuşlardı.

İki gün bu köyde konuksever Kürt kadınlarının yanında konakladılar. Bu süre onlara iyi gelmişti. Yaraları düzelmeye yüz tutmuştu.

Marif, yoluna devam etmek istiyordu. Jadidak'daki kardeşini ve küçük Hoşang'ı merak ediyordu. Türkiye Kürdistanı'na geçmeden önce yanlarında biraz kalmak istiyordu.

Said ile Mahmud ise daha birkaç gün köyde kalacaklardı. Öbür Kürtler ise Rewanduz dağlarına çekildikten sonra gelecek diğer arkadaşlarıyla birleşip, orada savaştan Kürt peşmerge güçlerine katılacaklardı.

Marif vedalaşırken arkadaşlarına:

"Nuri'ye selam söyleyin." daha sonra da "İnşallah öbürleri de bizim gibi başarmışlardır." dileğinde bulundu.

Jadidak'a su yoluyla daha kolay varabilmek için, önceki gün köyün çocuklarıyla bir sal yapmıştı. Önce oniki keçi tuluğu bir balon gibi şişirildi ve birbirine sıkıca bağlandı. Bunların üzerine konan kalınca kavak dalları yanyana getirilerek birbirlerine bağlandı. Sonra da kalın keten kırnalarla kavakları tulumlara bağladılar. Bu sala, kalın bir ağaç dalı dümen görevini yapacaktı.

Zap Suyu gayet berraktır. Berrak olduğu kadar da serindir. Balıklar zıpır zıpır oynasır içinde. Yukarılara zıplar, hatta bazen salın içine de düşerler. Marif, sala düşenleri tekrar suya atıyordu. Nasıl olsa karnı toktu. Kişi acıkırsa,

burada balık avlamak güç olmaz. Tekbaşına birinin Zap'da bir günde yüklerle balık tutması işten bile değildir.

Akşam güneşinin sarıya boyadığı tepeler yavaş yavaş arkada kalıyordu. Vadi giderek genişlemişti. Etrafta koyun ve keçiler yayılıyordu. İlerde nehrin kıyısındaki ağaçlıkların arkasında Jadidak'ın evleri gözükiyordu. Salını kıyıya çevirdi. Bu bölgede nehrin kenarları kamışlarla kaplıydı. Yüz adım kadar ilerde, nehir kıyısında köyün çocukları güle oynaya eğleniyorlardı.

Çocuklara yaklaştığında, bağırıtı ve gülüşler arasında çocuklardan birinin sesi ona yabancı gelmemişti.

"Hoşang!" diye seslendi. İkinci kez sesini daha da yükselterek "Hoşang" deyince bir çocuğun gruptan koparak ayrıldığını gördü. Çocuk durup sese kulak verdi. Marif'i görmemişti. Marif ona tekrar seslendikten sonra birden kamışlığın arkasından görünüyordu. Hoşang bir süre şaşkın bakakaldı. Sanki onu tanımiyordu. Sonra "Marif" deyip kendisini onun kollarına attı. Boynuna sarılmış, kekeleyerek adını heceliyor ve hüngür hüngür ağlıyordu.

"Ben kısa bir süre sonra tekrar görüşebileceğimizi söylemiştim."

"Öyle sevindim ki gelişine!"

Hoşang iri gözlerini daha da açarak Marif'in yüzüne bakıyordu. Yaralarını görmüştü.

"Onlar mı sana bunu yaptılar?"

Marif başıyla onayladı.

"Peki neden?"

"Çünkü biz Kürdüz."

"Ben de Kürt müyüm?"

"Evet, hem de Kürt olduğun için gurur duymalısın."

"Büyüyünce senin gibi olmak istiyorum."

"İyi, güzel haydi bakalım."

Oğlanın kolundan tutarak yürüdüler.

"Kürt olmak suç mu?"

"Onlar, Kürt olduğumuzu söylememizi istemiyorlar."

Çünkü ülkemizi elimizden aldıklarını iyi biliyorlar. Düşünüyorlar tabii, eğer hiç kimse Kürt olduğunu söylemez olursa o zaman kim kalkıp onların memleketimizi çaldığını söyleyecek?"

"Bu kadar çok Kürt mü var, onlara yer kalmıyor?"

"Hayır, onların da kendi ülkeleri var. Bizim ülkemize hiç ihtiyaçları yok. Ne var ki, bizim ülkemiz ellerinde olunca kendilerini daha da güçlü sanıyorlar."

"Ben bir türkü öğrendim, ister misin söylememi?"

Marif'in cevabını beklemeden söylemeye başlamıştı bile. Biraz sonra Marif de katıldı türküye. Ev yolunda sevincin türküsünü söylüyorlardı.

- IV. -

Gün mutsuzların, devran eşeklerini. Bazı eşekler Şehinşah, bazıları sultan ve şeyhi. Etraf sarı bülbüllerle doluydu. Gece gündüz bu erkek eşeklerin anırmaları duyuluyordu.

Kırmızı çiçekler ayakaltında ezilip ufalanıyordu.

Omurgasız ve unvansız tazılar bilimadamı kesilmişlerdi.

Köpeklere saray ve köşlerde başköşe ayrılmıştı.

Filler ise tavuk kümesine kapatılmışlardı.

Tahtta, kaplumbağalar ve kurbağalar geziniyordu. Yer yüzündeki tüm varlıklar, bu cahiller içindi. Tüm aslanlar ve kaplanlar prangalara vurulmuş, zindana atılmışlardı. Bunlar için dört basamaklı zindanlar yapılmıştı. Kılıç, yalan ve ikiyüzlülük güncel olaylardandı.

Gençlerin söz hakkı ellerinden alınmış sağa sola savrulmuşlardı.

Beylerin keyfi keyifti. Para ile şan ve şeref alınıp satılabiliyordu.

Mavi denizin öbür yakasında ise, gözyaşları ve çığlıklar egemendi.

Ülke, ayların ayakları altına düşmüştü bir kere.

Kalem, defter, bilim ve sanattan eser yoktu.

Devir şehinşahların ve muska yazanlarındı.

Durumdan hoşnut olmayanlar, don-gömlek sokakta yatıyorlardı.

Ortalık açlarla doluydu. Bir parça ekmek için ölüme gidiyorlardı. Bazıları da etten et beğeniyorlardı.

İşçiler bir çift ayakkabı, köylüler ise bir avuç toprağı olsun isterdi. Ama ayakkabı da, toprak da, arazi de ağaların, beylerin, prenslerindi.

Dünya bu eşekler için bir piknik yeriydi.

Bunların bazıları şeyh ve ağa, bazıları da bakan olmuşlardı.

- V -

*"Önce annesinden istedim,
Kızım daha küçük dedi.
Dedim vermezsen vururum seni.
Sonra babasına gittim,
Suya gidince tut kolundan götür dedi.
Aldım mollaya götürdüm,
Ben nikahınızı kıymam dedi.
Belediye başkanına götürdüm,
Ben mühürlemem dedi.
Evlenme memuruna götürdüm,
Ben sizi kaydetmem dedi. "*

Haftalardır Marif'den haber bekliyordu Memo. Oysa en kısa zamanda Mezra'ya döneceğini söylemişti. Bu kez geldiğinde, Irak ve Türkiye'deki Kürt direniş örgütlerinin nasıl daha iyi birlikte hareket edebilecekleri konusunda, babasıyla görüş alışverişinde bulunacaktı.

Acaba bahsedilen saldırı gerçekleşmiş miydi? Herhalde olsaydı, peşmergelerin geri çekilerek kısa zamanda Mezra'da olmaları gerekirdi, diye düşünüyordu Memo. Ne var ki babası dahil kimse en ufak bir bilgi sahibi değildi.

Durumu sık sık arkadaşşı Semdo ile konuşuyordu. Sem-

do, okula dönmeme konusunda kesin kararını vermişti. Onu, maalesef okuldan öğretmenleri soğutmuş, ayırmışlardı. Hatta bir keresinde hapse atmakla da korkutmuşlardı. Eğer bir kere, yalnız bir kere daha Kürtçe türkü söylerse, hapse konacağını söylemişti öğretmeni. Evet. Bir kere daha Kürt gibi olmak yasaklanmıştı ona.

Bu arada Memo'yu üzen bir sorun daha vardı. Ne yapacağını bilmeyen kardeşi Mustafa'yla ilgiliydi. Mustafa tüm uğraşlarına rağmen, sevdiği kız Leyla ile evlenmesine kızın babası bir türlü izin vermiyordu. Memo kardeşine cesaret veriyordu.

"Üç haftadır evlenmenizi bekliyoruz. Bir türlü gerçekleşmedi. Haydi kalk bir de birlikte Leyla'nın babasına gidelim."

Mustafa omuzunu silkerek:

"Abdul Bewaren'i sen de değiştiremezsin. Adam kızı için otuzbin lira istiyor."

"Otuzbin?"

"Evet. Senin otuzbin liran var mı?"

Memo buna kafasını sallayarak:

"Ben olsam kızı kaçırdım."

Mustafa, nasıl olur da kardeşi böyle şeyler söyler anlamında kafasını salladı. Kaçırılmak zor olmazdı. Ama sonrası... Evet, sonrası nasıl olacaktı? Köylüler kızı alıp geri götürürlerdi. Belki de bu nedenle kan akardı, düşmanlık girerdi aralarına.

"O, otuzbin lira istiyor. Çünkü Leyla, köyün olduğu kadar etrafın da en güzel kızı. Sonra Leyla evlenirse ev işlerini kim yapacak? Annesi tarlada, bahçede babasıyla çalışırken, Leyla da evişlerini görüyor. O giderse yalnız kalacaklar."

"Leyla ne söylüyor?"

"Hiç, ne söylesin. Ben arada bir onunla nehir kıyısında buluşuyorum. Kovankaya yolundan öyle her istediği zaman geleliyorum. Köyünde ise buluşma olanağımız hiç yok."

O da beni seviyor. Hatta cesaret gösterip babasına söylemiş. Ankara'lı kızlar, kocalarını kendileri seçiyor diye. Babası hemen karşı çıkmış. Biz Kürdüz demiş, sen bizim geleneklerimize göre evleneceksin. Baba kızının evleneceği erkeği seçer. Erkeklerin de başlık ödemesi zorunludur. Annesi evlenmemize karşı değil, ama onun sözü evde geçmiyor. Kadın kısmının işi dünyaya çocuk getirmek ve ev işlerini yapmaktır, deyip durmuş babası. Bunlar onun için belirleyici olan şeylermiş. Başka şeylere kadının burnunu sokması doğru olmazmış."

"Hiç de içaçıcı şeyler değil bunlar, hele gelecek için." diyen Memo ayağa kalkmıştı. Onu izleyen Mustafa:

"Gidecek bir yerim olsa, yani hiç kimsenin bizi tanımadığı bir yer demek istiyorum. O zaman Leyla'yı kaçırdım. Fakat biz Kürdüz. Leyla'nın aşireti bu kaçırma olayını hazmetmez. Mutlaka intikam almak için herşeyi yapar. Onların ulaşamayacağı yer yoktur Türkiye'de."

"Biz Kürtler namus yönünden çok duyarlıyız."

Bunu başıyla onaylayan Mustafa, sonra da:

"Doğru söylüyorsun. Kürt olduğum için onur duyuyorum. Ama bazı şeyleri de hiç anlayamıyorum. Örneğin kadınlarımıza silah veriyoruz, sömürgeci düşmana karşı biz erkeklerle beraber savaşsınlar diye. Ama özgürce birlikte yaşayacağı erkeği seçmesine izin vermiyoruz. Bu yüzyılda yaşadığımızı anlamış olmamız gerekir."

Bunları söylerken sesini yükseltmişti Mustafa. Elinin tersiyle ıslak gözlerini kuruladı ve sonra:

"Ben nehir kenarına gideceğim. Biraz yalnız olmak istiyorum."

Kardeşinin içinde bulunduğu bu duygusal çıkmaz, Memo'yu oldukça üzüyordu. Doğru babasına giderek olanı biteni anlattı.

"Neden Mustafa Leyla ile evlenemiyor? Gerçekten mi herşey yalnız paraya bağlı?"

Babası onu sabırla dinledikten sonra:

"Maalesef öyle. Biz Yezidi Kürtlerin eskiden böyle bir geleneği yoktu. Bu yüzden ne hakaretler işitmemiştik ki. Kimi gavur, dinsiz; kimi de şeytana tapan diye kızardı bize. Şimdi ise bu adetin kötü ve aptalca olduğunu, ve de kaldırılması gerektiğini öbür aşiretlere yıllardır anlatıp duruyoruz. Eğer kaldırılmazsa daha nice insana felaket getireceğini örnekleriyle anlatıyoruz. Zoraya'lı iki genç kızı yaşlı toprak ağalarına verdikleri için canlarına kıymadılar mı? Bak Memo, bizler fakir insanlarız. Hepimiz ağaya çalışıyoruz. Şansımız yaver giderse, ağadan birkaç ayda bir ücret olarak bir çuval un alıyoruz. Yani biz, sanki ağaya çalışmak için yaratılmışız. Bir ailede nekadark çok çocuk olursa okadar işgücü var demektir. Fazla işgücü ise, biraz fazla un demektir. Bu nedendir ki kadınlar ev işleriyle uğraşırken kızlar da annelerine, büyükannelerine yardımcı olurlar. Ailenin geçiminde önemli görevler üstlenirler. Diğer yandan kızın güzel olması, babasına avantaj sağlar. Daha fazla başlık ister. Yani anlayacağın, kızlar bir sefere mahsus fakir babalarının ceplerine toplu para girmesine araç oluyolar."

Gözleri yerde sabit bir noktaya dikili Memo:

"Mustafa, Leyla'nın aşiretinin intikam alacağından korkuyor." dedi. Sonra da:

"Ben olsam kaçırdım. Tek çıkar yol bu bana göre. Eğer Leyla'yı kaçııp yanımıza getirirse, biz de vermemek içi hayatımızı ortaya koyarız. Sen ne diyorsun?"

Bunu pek beğenmeyen babası, omuzlarını kaldırarak:

"Belki haklısın. Ancak düşmanlarımızın güçlü oldukları şu sırada Kürtler arasında kan akıtmak onların işine yarar."

Kalın bir sis bulutu Kürdistan dağlarının vadilerinden doruklara doğru yükseliyordu. Mustafa ile Memo, nehir kenarında yanyana çömelmiş, gözleri uzaklarda düşünüyorlardı. Bu sırada Semdo ise onlardan uzakta yuvarlak taş parçalarını suya atıyor, suyun yüzeyine çarparak seken taşların nasıl uzaklaştıklarını izliyordu.

Memo sessizliği bozarak:

"Bak karanlık basmak üzere. Kimseye görünmeden atlayalım atlarımıza gidip kızı getirelim."

"Çıldırđın mı sen? Ne yaparlar biliyor musun?"

"Sen Leyla'yı istiyor musun, yoksa istemiyor musun?"

"İstiyorum elbet. Ama kızı kaçırırsak, hemen bilirler bizde olduğunu. İlk soracakları yer bizim ev olacaktır."

"Hayır hayır!"

"Semdo?"

Semdo'nun geldiğini farketmemişlerdi. Memo'ya işaret ederek:

"Herşey tamam."

Arkadaşının omuzuna vuran Memo:

"Dememiş miydin sana?"

"Nedir bu tamam olan?" diye sordu Mustafa.

"Semdo aşiret yaşlısının yanından geliyor."

Başıyla evet diyen Semdo:

"Sözverdi bana. Leyla'yı kızı gibi kabul edecek evinde.

Böylece sizin evde boşuna aramış olacaklar."

İnanmamış gibi Semdo'ya bakan Mustafa:

"Gerçekten mi istiyorsunuz kızı getirmeye gitmemizi?"

İki arkadaş başlarını salladı.

"Eğer sen istenen parayı biriktirmişsen, o zaman iş değişir. Ya da Leyla'yı öyle derinden sevmiyorsan!" dedi Memo.

Mustafa ayağa fırlayarak:

"Hem de nasıl seviyorum. Ona kavuşmam için başka yol yoksa... Bu kadar parayı biraraya getirmem de olanaksız."

"Evet, haydi atlara!"

Mustafa kardeşini omuzlarından tuttu. Üzerinden büyük bir ağırlığın kalktığı duygusu vardı.

"Aşiret yaşlısı benden yana olduğuna göre, herhalde Abdül Bewaren biraz temkinli hareket etmek zorunda kalır."

Memo onayladıktan sonra:

"Berde em herin! -Haydi gidelim!"

Mustafa saatine bir göz attıktan sonra aceleyle atlara koşular. Köye geç kalmamalıydılar. Çünkü köyün güvenliği için serbest bırakılan köpekler, yaklaşan her yabancı-nun üzerine parçalarcasına atılıyor, gürültü çıkıyorlardı. Bir iki dakika içinde atları hazırlamış ve atladıkları gibi dörtnala kaldırmışlardı. Mezra'nın arkasındaki kestirme dağyolunu tuttular. Termo Dağı ile Mamemusa Dağı'nın zirveleri karla kaplıydı. Göğe yükselen bir heykel gibi heybetli görünüyorlardı.

Yol dar ve oldukça dikti. Her yanlış adım onlar için tehlikeli olabilirdi. Ancak atlar son derece güvenli adımlarla ilerliyordu. "Daha hızlı, daha hızlı!" diye sesleniyordu Memo. Bir süre sonra Leyla'nın köyüne giden düzyola indiklerinde atları tekrar mahmuzladılar. Atlar öylesine hızlanmışlardı ki adeta ayakları yere değmiyordu. Kanat takmış uçuyorlardı. Vahşi naralar atarak atını en önde süren Memo'nun aklına köy yaşlısının anlattığı öykü gelmişti.

Kürtler özgürken, yani daha henüz kendi efendileriyken, ava böyle at sürerek giderlermiş.

Leyla evlerinin önünde dikilmiş, yolda oynayan çocukları seyrediyordu. Çocukların tümü zayıf ve cılızdı. Yüzleri sarı ve soluktu. Giysileri gibi saçları da bakımsız ve dağınıktı. Akşam soğuşuna rağmen yalınayaktılar. Adının çağırıldığını duyunca birden ürktü. Etrafa bakınca, komşu duvarının arkasına gizlenmiş Memo'yu gördü. Memo te-laşla işaret ediyor, kendisine doğru gelmesini istiyordu. Leyla korkulu gözlerde etrafı inceledi. Babası görünürlerde yoktu. Olsa olsa annesinin hazırladığı sıcak su teknesindedir, diye düşündü. Sonra sanki hiç hedefi yokmuş gibi davranarak komşusunun evine doğru yürüdü. Eliyle yokladı, köşeye geldiğini anlayınca "Memo" diye selendi.

"Benim. Mustafa."

"Sen mi?"

"Olduğun yerde dur ve bana taraf bakma. Burada değilmişim gibi davran. Şimdi beni iyi dinle. Seni almaya geldim. Memo ile Semdo da yanımdalar."

Leyla bir an heyecandan boğulur gibi oldu. Nefes alamıyordu adeta.

"Benimle gel. Seni bizim köye götüreyim." tekrarladı Mustafa.

Bu sırada Leyla'nın duvarı tutan eli Mustafa'nın elindeydi.

"Seninle gidemem."

"Eğer beni seviyorsan, benimle gelmeye mecbursun."

"Seni sevmesine seviyorum. Ama yollarımız daha çok uzak. Üstelik benim yolumun üzerinde bir de babam var."

"Memo ile Semdo yolun sonunda bekliyorlar. Şimdi ben de oraya gideceğim. Köpekler salınmadan önce mutlaka gelmelisin."

"Ne olur Mustafa gelemem!"

Elini elinden hızla çekerek eve doğru yürüdü. Kapının önünde bir an durakladı, etrafına bakındı. Sonra içeri girdi.

"Ne oluyor sana kız?" diye soran annesine:

"Hiç" dedi. Sonra sarıldı annesine öptü. Ellerini, ayaklarını. Sılada kalmış, özlem giderir gibi. Kardeşini öptü. Odadan çıkan babasına yöneldi. Ona da aynı duygularla sarıldı. Sonra:

"Ben tavukların yemini vermeye gidiyorum. Oradan da hava almak için biraz dolaşacağım."

Süratle evden ayrıldı. Onyediyi yıl yaşadığı baba evinden. Gözleri dolu doluydu. Üzüntüsünden ne yapacağını şaşırılmıştı. Mustafa'nın onu beklediği aklına gelince kendisini topladı. Evin arkasındaki tavuk kümesine girdi. Tavuklara yem attıktan sonra kapıyı kilitledi ve köyün sonundaki yola doğru yürüdü.

Mustafa bir zeytin ağacının arkasından fırlayarak önüne çıktı. Tek kelime söylemeden birbirlerine sarıldılar.

Semdo seslenerek:

"Al benim atımı. Ben burada kalacağım. Bakalım baban olayı duyunca nasıl davranacak. En azından birşeyler öğrenmiş olacağız."

Mustafa kesinlikle karşı çıktı:

"Deli misin sen? Leyla'nın kaçırılışında parmağın olduğunu anlarılarsa, öldürünceye kadar döverler."

"Eğer burada kalmaya devam ederseniz işte o zaman farkına varırlar."

"Doğru söylüyor Semdo." diyerek söze karşı Memo, ve:

"Semdo işini bilir, haydi acele edin!"

Semdo, Leyla'nın ata binmesine yardım etti ve bir süre atları dörtnala süren arkadaşlarını izledi. Sonra köyün yolunu tuttu.

Salınan köpekler havlıyordu. Semdo doğruca Leyla'nın babasının evine yöneldi.

Kapıyı dövdü. Leyla'nın annesi açtı kapıyı. Kadından bir tas su rica eden Semdo:

"Teyze ben öğrenciyim. Okuldan geliyorum. Daha Mezra'ya gitmek zorundayım."

Leyla'nın annesi ve babası onu akşam yemeğine içtenlikle alkoydular. Kürtler inanılmaz ölçüde konukseverdir. Semdo teklifi hemen kabul etmişti.

"Kızım birazdan gelecek," dedi babası. "Bize çay hazırlar." Semdo'ya sigara sarması için tabakasını uzattıktan sonra:

"Sen Mezra'dan Mercan'ın oğlu değil misin? Hani şu bir defasında ağanın hayatını kurtaran?"

Semdo başıyla doğruladı.

"Duyduğuma göre sen bir yüksek okula gidiyorsun öyle mi?"

Yine konuşmadan doğruladı. Sonra da Leyla ile Mustafa'nın şu sıra bataklık civarında bir yerde olmaları gerekir, diye düşündü.

"Nerede kaldı Leyla?"

Kızgın bir eda ile söyleyen Bewaren, sonra dışarı çıktı. Bağrarak Leyla'yı arıyordu. Köpek havlamalarından başka birşey duyulmuyordu. Sonra karısı da evden çıkarak acele acele bahçeye, tavuklara bakmaya gitti. Döndüğünde:

"Tavuklara yem vermiş, ama kendisi görünürlerde yok." dedi. Ne olacak herhalde yine Mustafa'yla beraberdir." diyerek öfkeyle bağırdı. Sabırsızlanmıştı. Köyün sonuna kadar yürüdü. Her birkaç adımda onu çağırıyordu. Köyün sonuna henüz gelmişti ki, eşek sırtında köye giren bir yaşlıyla karşılaştı.

"Ne o kızını mı arıyorsun? Biraz önce iki atlı ile geçerken gördüm. Herhalde o olsa gerek."

Yaşlı köylü bunları alayla karışık söylemişti. Bu sözler Leyla'nın babasına çok ağır koymuştu. Hırsıyla eve döndü. Yolda kendisini karşılayan karısını omuzlarından tutup sarsarak:

"Söyle bakalım nasıl yaşayabilirim ben artık? Millet önüne hangi yüzle çıkarım? Herkesin gözü önünde beni rezil rüsva etti."

Öfkesi gittikçe kabarıyordu. Ne yapacağını şaşırılmıştı. Avazı çıktığıınca bağıyordu. Bağrıtısına tüm köylüler koşmuştu. Erkekler küfürler savuruyor, ama kadınlar içten içe seviniyorlardı. Mustafa'nın cesaretine hayran olmuşlardı. Kürtlerde adetti, kızı kaçıran erkek onu geri getirip teslim etmezdi. Ya kızın babası onunla anlaşır, ya da bu yüzkarasını temizlemek için intikam almak zorunlu olurdu. Leyla'nın babası da çevresini saran köylülere intikam yeminleri yapıyordu.

Bazı köylüler onu yatıştırmak istiyorlardı. Özellikle saçları akpak olmuş yaşlı bir köylü arayış bulmak için:

"Allahın emri böyleymiş demek. Ver kızını ona. Her işte bir hayır var, derler." deyince kızın babası daha da öfkelendi:

"Babasının haberi olmadan o herif kız kaçırmazdı. Abdülkerim geleneklerimizi, göreneklerimizi hiçe sayıyor, aldırış etmiyor."

"İnsafsızlık etme, biraz da kızını düşün!" dedi ihtiyar. Fakat söz geçiremeyeceğini o da anlamıştı.

Leyla'nın babası, kendisine yapılan bu muameleye karşı kızgınlığı gittikçe artıyordu. Gece yarısına kadar bu şekilde bağırdı çağırdı. Bu kez yalnız kızını kaçırana değil, köylülerine de kızılıyordu.

Onu destekleyen hemen hiç kimse kalmamıştı. Arkasına takılıp Mezra'ya gitmek, Abdülkerim'i dövüp unufak etmek isteyen yoktu.

Bağırıp çağırmaktan bitkin düşen baba gece yarısından sonra evine döndü. Bu sırada masanın üstüne kafasını koymuş uyur gibi yapan Semdo'yu gördü. Sırtına vurarak:

"Defol evimden! Ne de olsa sen de Mezra'lısın!"

Karısı araya girerek:

"Yapma herif, bu gece yarısı nereye gitsin?"

"Anlamam onu bunu, hemen buradan defolacak."

Sonra Semdo'ya dönerek:

"Mezra'da herkesten intikam alacağımı söyleyebilirsiniz. Anladın mı?"

"Anladım, anladım. Ayrıca Mezra'da herkese, nasıl konuksever olduğunu da anlatacağım. Eskiden Kürtler düşmanlarını bile Tanrı misafiri olarak ağırlarlardı. Oysa ben düşman falan değilim."

"Sen de Mezra'lısın."

"Ne olmuş yani Mezra'lıysam? Mezra'dan Abdul ile senin köyden Kefir'i öldürmeden önce, askerler birbirine bağlamamış mıydı? İlk işim bunların mezarını açıp onları birbirinden ayırmak olacak. Böylece köylün Kefir, düşmanı Abdul ile aynı mezarda yatmasını."

Semdo hiç cevap beklemeden dışarı çıktı. Onun arkasından altın oymalı yazmasını aceleyle sırtına atarak Leyla'nın annesi de dışarı çıktı. Arkasına düşerek:

"Seni köyden dışarı çıkarayım, yoksa köpekler parçalar."

Semdo teşekkür etti. Köyün dışındaki dar yola kadar birlikte yürüdüler. Kadın ayrılınca Semdo'ya:

"Kızımı görürsen mutluluklar dilediğimi söyle. Kendi kararıyla isteyerek gittiği için ben de memnunum."

Kadın, düşünceli ve ağır adımlarla evine döndü. Kocasını onu bekliyordu. Hemen önüne çıkarak:

"Ne konuştun onunla?"

"Hiç. Ona kızımı görürse, mutluluklar dilediğimi söylemesini rica ettim."

Bewaren acı acı güldü.

"Mutluluk ha! Şu haydutun evinde?"

"Nereden biliyorsun Kerim'in haydut olduğunu? İnanıyorum ki oğlunun Leyla'yı kaçıracağından haberi bile yoktur. Yoksa sen onu iyi tanıyorsun."

Kocasını odada durmadan geziniyordu.

"Belki de seninle anlaşmaya gelir."

"Anlaşmak mı? Ne istediğimi biliyor ya."

"İnsaf et be adam, o da bizim gibi Kürt. Üstelik bizim gibi fakir. Nerden bulsun otuzbin lirayı?"

Bewaren birden odanın ortasında durdu. Sonra karısına dönerek:

"Umarım sen haklısın. Onun benimle konuşmak üzere geleceğine inancım var. Şimdi kalk yatmaya gidelim."

Ertesi gün sabahı. Ortalıkta daha sis vardı. Güneş henüz ısıtamıyordu. Evinin önünde duran Bewaren'e karısı, erzak için bahçede bir kuyu kazmasını söyledi.

"Benim yapacak önemli başka bir işim var." diye karşılık verdi. Sonra köye yürümeye başladı. Onu gören köylüler yolunu değiştiriyor, kenara çekiliyor, hiç ilgi göstermiyorlardı. Kızını zor kullanarak geri alamayacağı kanısı onda çoktan yeretmişti. Köylü bu olaya karışmak istemiyordu. Bu düşüncelerle kafası karmakarışıkken, Kerim'in köye doğru geldiğini gördü. İki köylünün eşliğinde, atlı olarak yokuş yukarı çıkıyorlardı.

Bewaren seviniyordu. Kerim'in kendisiyle anlaşmak üzere geldiği belliydi. Ne de olsa Kerim'e karşı, köyde kimse ona yardım etmeyi göze alamamıştı. Demek ki köylü tatsızlık çıksın istemiyor. Barışçıl yol en uygunu. Başı yukarıda, konuklarını karşılamak için evinin yolunu tuttu.

"Biz kavga etmeye gelmedik," dedi Kerim. "Sen de iyi biliyorsun, ikisini ayırmak olanaksız. Leyla'yı geri veremem. Zaten o da istemiyor."

"Çay içmek ister misiniz?" dedi Bewaren.

"Evet."

Leyla'nın babası çay doldurdu konukları için.

"Bu yıl mahsul nasıl?" diye sordu Kerim.

Bu yolla genel konulara ilgi çekip konuşmak istiyordu. Kendisine eşlik eden iki arkadaşı konuşmadan çaylarını içiyorlardı.

"Fena değil. Elma, dut ve vişneleri topladık. Tabii mahsulün onda dokuzunu Mahmut Kebul Ağa aldı. Artanıyla da ilaç alacağız."

"Bizim bağlara ise bu yıl mavi küf hastalığı musallat oldu. Mahsulün önemli bölümü böylece heder oldu. Geride kalan, kışlık pekmez ihtiyacımızı bile karşılamayacak."

"Bizim köyün koyunları çiçeğe yakalandı. Baytar Seli-moğlu'na ne zamandır haber iletmişiz, fakat bir türlü gelmez."

"Bizim de hayvanlarımızın durumu aynı. Koyunçiçeğinin yanısıra bir de şarbon var bizimkilerde. Baytarın falan geldiği yok. Hayvanlar aşılamadıkları için çoğu öldü."

"Biliyor musun, Diyarbakır'daki ağanın koyun sürüsünde hastalık görülünce, derhal Ankara'dan sandık sandık ilaç ve serum uçakla gönderilmiş. Koyunlarının bir tanesinin bile burnu kanamamış."

"Öyle ya, o Diyarbakır ağası. Başbakanla senli benli konuşur. Ya biz kimiz?"

"Doğru söze ne denir? Bizim köylü Fehmi'yi bilirsin, hani şu büyük taprak ağası Bucak'ın yanında çalışan. Bu

gelişinde anlattı. Ağanın buğday tarlalarına siyah küf hastalığı bulaşıyor. Ağa hemen İstanbul'dan ilaç getirtip ilaçlıyor ve mahsulü kurtarıyor. Ama aynı ağanın işçileri kolera hastalığına yakalanınca, kimse ne ilaç ne de aşı getirtiyor. İki işçi koleradan ölüyor."

Abdulkerim bir süre sustu. Artık konuya girmenin zamanı diye düşündü. Önce hafif öksürüp boğazını temizledikten sonra konuşmaya başladı:

"Senin, Mustafa'yı damat olarak görmek istememeni anlıyorum. Ama kızının Mustafa'ya bağlı olduğunu bilmeni isterim. Onun için derim ki, gel birlikte çocuklarımızın düğününü yapalım. Söz veriyorum, eşi emsali görülmemiş bir düğün olacak."

Leyla'nın babası herhangi bir cevap vermeden önce, bir süre düşündü. Sonra:

"Mezra'lı Mercan'ın oğlu dün bizdeydi. O bana hatırlattı. Türkler, senin bir köylünü benim köylüye bağladıktan sonra öldürmüşler. Bu olay üzerine epeyce kafa yordum. Vardığım sonuç şu: Kızımın mutluluğuna gölge düşürmek istemiyorum. Birbirlerini seven iki gencin arasına giremem ben. Hem bizler burada en yoksul koşullarda yaşam kavgası veriyorken, bakıyorsun ertesi gün Türk askerleri gelmiş evlerimizi başımıza yıkmış, ateşe vermişler. Nedendir bütün bu haksızlıklar biliyor musun? Yalnız Kürt olduğumuz için."

Konuşa konuşa iki erkek anlaşmıştı. Birara birbirlerini kucaklayıp kutladılar.

Leyla'nın annesi durmadan konuklarının çaylarını taze liyordu. Kadının gözlerinden mutluluk akıyordu. Erkeklerin önüne birer parça helva koydu.

Çayından bir yudum daha alan Kerim:

"Ancak onbeş bin lira biraraya getirebildim." dedi.

Bewaren birşeyler söylemek isterken, sözünü kesti:

"Ayrıca ikisi için, evini terkedip batıya göçen Yusuf'un evini satın alacağım."

Olumlu karşıladığını başıyla işaret ettikten sonra Bewa-
ren:

"Düğünü de sen üstleneceksin."

"Tamam. Sana bir kez söylemiştim. Bir daha tekrarlıyo-
rum, bu çevrede eşi görülmemiş bir düğün olacak."

Uzun uzun düğün üzerine konuştular. Kerim ve yanın-
dakiler evden dışarı çıkmışlardı. Onları bekleyen çocuklar
ve köylüler sevinçlerinden alkışlıyorlardı. Banş, Jirki ve
Mamkhoran aşiretleri arasında üstün gelmişti.

Olay Mezra'da duyulunca bütün köy bayram yapmıştı.
Doğaldır ki Leyla ile Mustafa bunların en mutlulanydı.
Özellikle Leyla, anne ve babasının izniyle evleneceği için
mutluluktan adeta uçuyordu.

Memo sazıyla oyun havaları çalıyor, diğerleri de kadın-
erkek Kürt halk oyunlarını oynuyorlardı. Arada bir Leyla
ile Musrafa da govende katılıyorlardı. Gecenin geç saatle-
rine kadar eğlence sürüp gitti. Köylüler evlerine çekilmiş-
lerdi. Memo sazını duvardaki yerine astıktan sonra,
mutluluğu yüzünden akan kardeşine yaklaştı.

"Göreceksin nasıl bir düğün olacak?"

Mustafa onayladıktan sonra:

"Yarın akşam şeker kırma. İnşallah Semdo kazanır."

Ertesi gün Leyla'nın babası gelmişti. Kızını köye geri
götürecekti. Düğün gününe kadar Leyla, evlenmeye hazır-
layıcı bilgilerle donatılacaktı. Mustafa yalnız kalmıştı. Ak-
şam üzeri arkadaşları toplandılar.

"Kim şeker getirecek?"

"Memo getirmeye gitti."

Memo, kocaman bir şeker parçasını Mustafa'ya uzattı.
Bu büyük parçaya küçük bir parça da bağlı. İşte bu küçük
parçayı bulabilen sağdıç olur. Böylece düğünün tüm so-
rumluluğunu da o yüklenir.

Mustafa şekeri küçük parçalara ayırdıktan sonra, etra-
fındaki arkadaşlarına fırlattı.

"Şeker bende. Burada!" diye bağırان Seyithan, şeker

parçasını yukarı kaldırmış gösteriyordu.

"Yalan söylüyorsun. O sende eskiden vardı." diyen Derim, Seyithan'ın elinden şekeri almaya kalkışınca, Seyithan önce kızgınlığından saldırmak istedi. Fakat oradakilerin, Derim'in sağdıçlığını onaylar gibi davranmaları onu bu hareketinden vazgeçirtti.

Gençler, getirdikleri rakı ve şarabı içmeye başladılar. Önceleri bağırarak konuşuyorlardı. Zaman ilerledikçe gü-rültüler azaldı. Sızıp kalmışlardı.

Düğün günü gelip çatmıştı. Hem çarçabuk gelmişti. Memo'nun aklında hep Marif vardı. Merakla onu bekliy-oru. Kardeşinin düğününe yetişir umunduydu. Köy meydanında üçyüzden fazla insan toplanmıştı. Davul, zur-na, saz sesleri etrafa yayılıyordu. Bu düğün, geçen yıl yapı-lan ağanın oğlunun düğününden çok farklı. Oysa ağa, düğün davetiyeleri bastırmış, etrafa dağıttırmıştı. Üstelik bir de bu davetiyeler Türkçe yazılmıştı. Kürtler okuyama-dıklarından birşey anlamamışlardı. Sonunda, o kadar mas-rafa karşın tek bir Kürt, ağanın düğününe katılmamıştı. Ağa kahrolmuştu. Onun bu gülünç durumunu köylüler ha-tırladıkça, bugün bile gülmekten kasıkları ağrıyordu. Oysa Mustafa ile Leyla'nın düğününe üçyüz davetli yalnız başka köylerden gelmişti. Bazı erkekler de gelin alayına katılmak üzere kız tarafına gitmişlerdi.

Sağdıç Derim, gelinin odasına girerek hazır olup olma-dığını sorunca, "Hazırım" demişti.

Annesi hüngür hüngür ağlıyor. Kardeşleri çok üzüntülü bakıyorlardı. Ayrılık ona ağır gelmişti. Hatta "hazırım" derken öyle zayıf ve korkak söylemişti ki, zar zor duyul-muştu. Ama sağdıç Derim'in damat adına sunduğu he-diyeler onu pek sevindirmişti.

Gelin alayı neşe içinde ilerliyordu. Ön tarafta kadınlar yerel oyunlar oynuyorlardı. Leyla, ayak bileklerine kadar inen kırmızı sarı renklerin hakim olduğu bir elbise giyin-mişti. İpek eteğinin üstünde, siyah Bağdat ipeğinden ince

gümüş işlemeli bir bluz vardı. Gümüş işlemeli bir başörtüsü, heyecandan kıpkırmızı kesilmiş yanaklarını örtüyordu.

Geçen gece el ve saçlarına kına yakılmıştı. Kına kırmızısının uğur getireceği inancı büyüktü.

Bugün Leyla için olağanüstü bir gündü. Sanki gökyüzü ve yıldızlar durmuş onu hayranlıkla izliyor, gökkubbe ona yıldızlardan bir buket sunuyordu. Leyla çok mutluydu. Davul-zurna sesleri rüzgarla uzaklara taşınıyor, çevredeki Kürt köyleri düğün alayı geçerken coşkuyla alkışlıyorlardı.

Kadınlar oynamaktan yorulmuşlardı. Erkekler kendi düğünüymüş gibi neşe içinde zıplayarak oynuyorlardı. Nihayet Mezra'ya ulaşmışlardı. Gelin at üstünde ilk evin önüne geldiğinde etrafından birtakım şeylerin uçtuğunu hissetti. Nereden geldiklerini merak edip bakınca, Mustafa'nın ilk evin damından kendisine elma attığını gördü. Mustafa isabet ettirmek için elma atıyordu. Elmanın geline değmesi ebedi uğur getirirdi. Leyla'nın omuzlarına elma değince bir alkış tufanı koptu.

Şimdi davul zurna daha hızlı vuruyordu. Zurna bir havadan diğerine geçiyordu. Tüm köylüler köy meydanındaydı. Kadınlar ve erkekler karşılıklı dizilmişlerdi. Mustafa'yla Leyla kırmızı mendillerle süslenmiş olarak en sonda duruyorlardı.

Müziğin ritmine uyan oyuncular, önce yavaş yavaş birbirlerine yaklaşıyor, ellerini kaldırıp karşısındakine vurur gibi yapıyor sonra birbirlerinden uzaklaşıyor, tekrar yaklaşıyor karşısındakinin ellerine vuruyordu ellerini. Bu sırada davul, zurna ve saz daha da coşuyordu. Sonra Memo, yanık ve berrak sesiyle Kürt ezgilerini okumaya başladı. Kabul etmek gerekir ki, onun bu düğünün gerçekleşmesinde büyük rolü vardı. Türküleri candan, duyarak söylüyordu.

"Karşıda Kürt evleri,

*Yayılır develeri.
Oturmuş koyun saġar,
Terlemiş memeleri.
Oy Kürt kızi Kürt kızi,
Şeker gibi Kürt kızi '
Çal davulcu davulunu.*

*Karşıda çuval çuval buġdaylar,
O durmadan saçını tarar.
Eġer kız birini severse,
Onu durmaz arar.
Oy Kürt kızi Kürt kızi,
Şeker gibi Kürt kızi.
Çal davulcu davulunu..."*

Oyun, saz ve söz saatlerce sürdü. Gençler, kendilerini göstermek için yarışlara başlamışlardı. Meydanın bir yanında etrafını çeviren kadınlı erkekli gruba ihtiyar Muhammed öyküler anlatıyordu. Sesi kalın ve titrekti. Herkes onu pür dikkat dinliyordu. O kadar hoş anlatıyordu ki kimşenin dikkatini ne oyun ne de yarışlar çekiyordu. Muhammed'in öykü anlatmada üstüne kimse yoktu. Ünü çevre köylere yayılmıştı.

"İran'da Akkoyunlu Hasan Bey duruma hakim olup İran'ın mutlak sultanı olunca, öteden beri sevmediġi Kürdistan hükümdarlarını ortadan kaldırmak ister. Kürdistan hükümdarlarına karşı her nedense kini var. Akkoyunlu Türkmen komutanlarının en güçlü ve kuvvetlilerini yanına çağırır. Bunlardan Sofu Halil ile Arab Şah beyleri Kürdistan üzerine yürümek ve Hakkari Vilayetini istila etmekle görevlendirir.

Sofu Halil bir süre fırsat kollar. Beklediġi zamanın geldiğini anlayınca, Hakkari hükümdarlarının üzerine ani bir saldırıya geçer. Günlerden bir çarşamba günüdür. Hakkari

Hükümdarı İzzeddin'e, düşmanın ülkeye girdiğini söylediklerinde o bu olayı küçümser: "Bugün çarşambadır. Çarşamba bir hareket ve savaş günü değildir. Bu günde savaşmak Uğur getirmez." der. Danışmanların ve devletine bağlı insanların yaptıkları öğütler onun yanında kabul görmez. Düşmanı karşılamak için hiç bir hazırlık yapılmaz. Sonunda Sofu Halil ile Arab Şah ansızın Hakkari'ye girerler. Bunlar ilk iş olarak İzzeddin'i öldürürler. Bu biçimde Hakkari bölgesi düşmanın eline geçer. Bundan sonra burayı Türkmenler yönetirler. Düzen ve yönetim işini de Dombali Aşireti'ne verirler.

Öbür yandan bu bölgenin Asurlular diye tanınan, Hıristiyanlık dinini kabul etmiş Diza'lı bir grup insan çalışmak için Suriye ve Mısır'a giderler. Orada Esededdin'in sahibolduğu gücü ve yüce şanını bizzat görürler. Bunlar, Hakkari yönetimine ancak bu insanın layık olabileceği kanısına varırlar. Derler ki: "Kendisini Hakkari'ye götürüp orada hükümdar ilan etmek için ikna edelim." Sonra Esededdin'e durumu anlatırlar. O bunu kabul eder ve yapılan planı uygun bulur. Sonra onlarla birlikte gizlice, kendisine miras kalmış olan Hakkari bölgesine gelir. Bir süre Asuri aşiretleri arasında gizli olarak yaşar. Fırsat kollar.

Bu bölgenin Hıristiyan halkının bir geleneği de tatil olarak kabul ettikleri cumartesi günleri özel işlerini yapmakmış. İşte cumartesi günlerinden birinde, aşiretin yiğitlerinden bir grupla birlikte, Esededdin'e Hıristiyan elbisesi giydirilir. Silah ve teçizatlarını saman ve odun yükleri içine saklarlar. Her zamanki gibi birlikte kaleye girerler. Hepsi içeriye girdikten sonra, yükleri atıp silahlarını ele alırlar. Kısa bir süre içinde, fırsat vermeden Dombalilerin bir kısmını kılıçtan geçirirler. Bir kısmı da etkisiz hale getirilir. Asurlular, kaleyi düşmandan temizlerler. Burasını insanca yaşanır bir hale getirirler. Öyle ki, bir mabed gibi temiz, hakça bir yönetim altına sokarlar. Uzak yakın herkese:

"Hey göz sahipleri ibret alınız!" çağrısını duyururlar ve Diza Kalesi üzerinde yeniden Kürt egemenliğini kurarlar."

Kürtler kendilerinden geçmiş dinliyorlardı. Bir de bak-tılar ki karanlık çökmüş.

"Haydi dostlar sofraya!" diye seslendi Ramazan.

"Bu öyküyü dinledikten sonra karnum öylesine acıktı ki!"

Sofrada koyun ve keklik kızartmaları, bulgur pilavı, bakraç bakraç dew (ayran), yoğurt, pekmez, dut, şeftali, nar ve üzüm vardı.

Yemekten sonra davulcu ve zurnacı daha da kuvvetlenmiş gibi çalıyorlardı. Konuklar müziğin ritmine uyarak oynuyorlardı. Petrol lambalarının ışığında eğlence sürüp gidiyordu.

"Gözümü açacak halim yok," diye yavaşca Leyla'nın ku-lağına fısıldadı Mustafa.

"Öyleyse gidelim."

İkisinin kalkışı kimsenin ilgisini çekmedi. Sağdıç Derim de hemen kalkmıştı. Sağdıçın onlara eşlik ederek evlerine götürmesi geleneksel bir davranıştı. Fakat Mustafa, De-rim'e dönerek:

"Biz kendimiz gideriz. Senin gelmene gerek yok. Konu-klarla ilgilenmen daha iyi olur. Şarap onlara da dokunmuş-tur."

Derim'in cevap vermesine fırsat vermeden Leyla'yı, ba-basının kendileri için satınaldığı eve doğru çekerek uzak-laştı. Kapının önüne geldiklerinde durdular. Leyla solayağını biraz ileri atmış, yere çakılmış gibi duruyordu. Leyla'nın bu durumuna kafa sallayan Mustafa:

"Geleneklerimiz gereği de olsa ayağına basmak iste-miyorum. Bizim iyi ve kötü günlerimiz ortak olacak."

Sonra sağayağını Leyla'nın solayağının yanına koydu. Bu biçimde kapının taş eşliğinden içeri adım attılar. Dügün gürültüleri arkada kalmıştı.

Değerli bilim adamı İsmail Beşikçi'nin de içinde bulunduğu yüzlerce Kürt devrimcisi toplu bir davada.

Foto: Jürgen Roth

"Onu asla yakalayamazlar."

"Gel eve gidelim. Bugün babamda yeni haberler var mı, öğrenelim."

Eve gelmişlerdi, ama Memo'nun babası yoktu. Kışlık ihtiyaçlarını almak üzere Hakkari'ye gitmişti.

Kar, dağlardan aşağılara, vâdilere indiginde ve de yollar artık aşılmaz duruma geldiğinde, yaşam bir ölü sessizliğine bürünür. Artık soğuk hükmeder buralarda. İnsanlar üşütür, hasta olur. Çünkü ne giysileri, ne de beslenmeleri ağır kış soğuklarına karşı dayanıklıdır. Özellikle çocuklar ve ihtiyarlar bu kış aylarından çok etkileniyorlardı. Açlık ve tekyanlı beslenme onları kırıp geçiriyordu. Kürtler bu kış aylarına "Ölüm sessizliği" adını vermişlerdi.

Kerim üç yıl kadar önce Barzan bölgesinde yaralı partizanların pansuman ve sağlık tedavilerinde görev almıştı. Odur budur köyde adı doktora çıkmıştı. Yörede zaten doktor yoktu. Bu yüzden kışın hastalar Kerim'e giderdi.

"Öbür günden önce dönmesi olanaksız," dedi Memo'nun annesi. Sonra devam ederek:

"İnşallah ihtiyaç duyulan ilaçları satın alabilmiştir."

Bunları söylerken bir yandan da kaynayan üzümleri karıştırıyordu.

Semdo, "Kıştan nefret ediyorum" deyince Memo'nun annesi:

"Biliyor musun Türkler kışı seviyor? Kürtlerle savaşta kış bile onlara yardım ediyor. Ne oluyorsa biz yoksullara oluyor. Ağa, otuz milyon harcayarak beş katlı sıcak bir ev yaptırmış..."

"Evet!" diye söze karıştı Memo.

"O üşümez elbet. Bizim gibi sobanın başına oturarak biraz ısınmak onun işi değil. O, Diyarbakır'daki işlerini haleder etmez, Akdeniz kıyısındaki muhteşem villasına taşınır."

Memo'nun ikram etmek istediği helvayı almadan vedalaşan Semdo:

- VI -

"Birinin gemisi kendi kaçınılmaz yazgısıyla battığında, yazgının karşından gelen pençesi, suyun içinde yüzücünün elini kırar."

Haftalar geçti. Güneş, Jirki aşireti üzerinde artık eskisi gibi sıcak değildi. Dağlar gelecek soğuk kıştan korkmuş gibi beyaz bulutlardan bir manto örtünmüşlerdi. Çayır-çimen kurumuştu. Ağaçlar yapraklarından, son göçebe çadırları da dağlardan ayrılmışlardı. Hava açık, fakat çok soğuktu.

Mezra'da yaşam düğün öncesine dönmüştü. Memo ile Semdo keçi ağılına giren eşeği dışarı çıkarmaya uğraşıyorlardı.

"Allahın belası eşek," diye öfkeleni Memo. "Eğer dışarı çıkmazsan seni keçiye benzetirim." Semdo gülererek:

"O zaman sağacak mısın?"

"Yanlışlıkla ağıla giren eşek sağılır mıymış?"

"Bayağı keçiyi sağdığın gibi."

İki arkadaşı kendilerini tutamayarak güldüler.

"Aslında Mustafa'nın eşeğe bakması gerekti."

"O ama şimdi başka bir iş yapıyor."

Eşeği otlığa çıkarmışlardı. İki genç bir süre hiç konuşmadan yanyana yürüdüler. Memo sessizliği bozarak:

"Marif gelmedi bir türlü."

"Yarın görüşürüz."

"Nehir kıyısında mı?"

"Nehir kıyısı çok soğuk. Artık orada oturulmuyor. En iyisi bizim komda buluşalım. Orada rüzgar yok."

"Peki yarın görüşmek üzere."

Semdo ayrılmıştı. Memo yavaşça kapıyı kapadıktan sonra mutfakta çalışan annesinin yanına gitti. Dar ve karanlık mutfakta annesi hala üzümleri kaynatıyordu. İçeriye pestil kokusu sinmişti.

"Anne, eğer geçen yılki gibi kış sert geçerse, babamın bu kış ilaca büyük ihtiyacı olacak."

"Sen merak etme oğlum. Baban her şeyi düşünür. Her şeyden en önemlisi inşallah penisilin satın alabilmiştir. Çünkü Türkler, bir Kürde her ilacı satmazlar."

"Sana yardım edebilir miyim?"

"Hayır, sen yatmaya git. Yarın evin arkasında kışlık yiyeceklerin konacağı çukurları hazırlayacaksın."

Memo bir türlü uyuyamıyordu. Kafasına Marif takılmış, çıkmıyordu. Memo da inanıyordu Marif'e boşuna Dağlar Aslanı denmediğine. Ama buna karşın onun tehlike içinde olabileceği korkusu vardı içinde. Üstelik kış kapıya dayanmıştı. Yorganı kafasına çekti. Uyumak istiyordu. Ama nafile. Birden geçen yılki kış aklına geldi. Hemen her gün babası bir eve çağırılmıştı. Her hafta Mezra köyü bir ölü vermişti. Bir defasında babasıyla Ramazan'lara gittiğinde, köylünün üç gün kadar önce öldüğüne tanık olmuşlardı. Ahırda bulmuşlardı cesedi. Zavallı bütün gece ısınmak için biricik keçisine sarılmış, ne yazık ki o da kâr etmemişti. Başka bir gün babasıyla birlikte çağırıldıkları hasta evine gelmişlerdi. Hasta kız yorganın altında yatıyordu. Kızın annesi çocuğunun ağrılarını anlattıktan sonra, babası sarı ve mavi kağıtlar içinde haplar vermişti. Sabahları sarı, akşamları ise maviden birer tane vermesini öğütlemişti. Bu arada kadın, çocuk uyanmasın diye yavaş konuşmasını rica etmişti. Oysa yorganı kaldırdığında, kızın ölü olduğunu

babası hemen anlamıştı. Babası önce kadını bir sandalyeye oturtmuş, sonra da çocuğun üzerindeki yorganı toplamak istemişti. Ama kadıncağız, kızının ölü olduğuna bir türlü inanmak istemiyordu. Çocuğunun yüzünü, yanaklarını okşuyor, seviyordu.

"Kızım uyuyor, kızım uyuyor," diye bağınyordu. Daha sonra çocuğuna bir takım sorular sormuştu. Ne var ki çocuğun açık donuk gözlerinde hiç bir tepki belirtisi yoktu. Gerçeği anlaması epey sürmüştü.

Memo düşünüyor, düşünüyordu. Babasının hastaları tedavi etmek için gösterdiği çabaların nasıl boşa gittiği onun aklından bir türlü çıkmıyordu. İnşallah yeteri kadar penisi- lin bulur diye düşünürken, huzursuz bir uykuya dalıp gitmişti.

Kerim üç gün sonra Hakkari'den döndü. Öfkesinden kendini yiyip bitiriyordu. Sağlık Ocağı'ndaki memurlar ona yeterli ilaç vermemişti. Görevli memur gayet açık se- cik yüzüne konuşmuştu. "Eğer siz kendinizi Türk olarak görmezseniz, Türk devletinin olanaklarından yararlan- maya hiç hakkınız yok. Hepiniz geberip gitseniz de ilaç yok." demişti.

Kerim adeta kışı da beraber getirmişti. Geldiği günün sabahı her taraf beyaza bürünmüştü. Köylüler kapı önleri- ni kürelemek zorunda kalmışlardı. Sonra günlerce rüzgar esti. Dağlardan vadilere doğru savurdu durdu karı. Kar kalınlığı gittikçe artıyordu. Soğuk dayanılmaz olmuştu. Acı rüzgar ve soğuklar köylülerin huzurunu kaçırmıştı. Neredeyse köyde doğru dürüst uyuyan yoktu.

Semdo ile Memo dışarıdaki koyunları ahıra sokuyorlar- dı. Memo'nun canı bir an önce sıcak eve gitmek istiyordu. Babası yazdan evi çamurla sıvamış, kışa hazırlamıştı. Ani bir bağırtı Semdo'yu ürkütmüştü.

"Orhan ile Burhan kayıplar."

Kerim'lerin komşusu Karaturgut'un karısı acele yanın- dan geçerken:

"Ortalıkta yoklar. Kaybolup gittiler. Çocuklarımı gördün mü?"

"Hayır, ben görmedim. Belki arkadaşlarına gitmişler." diye yanıtladı Memo.

Korku ve panik içindeki anne:

"Her tarafta sordum. Hiç kimse görmemiş."

"O halde benimle gel."

Semdo kadını kolundan tutarak Kerim'lere götürdü. Kapıyı açan Memo'ya:

"Çocukları kaybolmuş. Acele aramaya çıkmamız gerek."

"Evet" diye sızlandı kadın. "Kimse bilmiyor nerede olduklarını. Kayboldu çocuklarım. Oysa nehir kıyısını yasa-kılamıştım kendilerine. Çünkü nehrin donup donmadığını görmek istiyorlardı. Eğer oraya gitmişlerse bu kış kıyamette yolu çıkaramazlar."

Memo kadını içeri buyur ederek:

"Babam Orhan'lara gitti. Adam ölüm döşegindeymiş. Ama biz senin çocuklarını bulup getireceğiz. Sen burada bizi bekle."

Kadına ocağın yanında bir yer gösterdikten sonra, aceleyle deri çeketini giydi. Boynuna atkısını doladı ve babasının tüfeğini alarak dışarı fırladı.

"Haydi Semdo, önce göle gidiyoruz. Oradalar mutlaka."

Kar kalındı. Batıp çıktıkları için güçlükle yürüyorlardı. Öteyandan rüzgarın havada savurduğu kar göz açtırmıyordu. Memo hayıflanarak:

"Keşke hedikleri giyseydik," diye söylendi. Fakat hemen arkasından: "Şimdi dönmemiz artık olanaksız."

Nihayet göle ulaşmışlardı. Avazları çıktığı kadar bağırarak çocukları arıyorlardı. Ama ne ses ne de cevap veren vardı.

"Başka nerede olabilirler?" diye söylendi Memo.

"Babaları Berasin Dağı'nda tuzak hazırlamış. Tuzağa düşen hayvan oldu mu diye merak edip oraya gitmiş olma-

sınlar?"

"Haydi öyleyse bir de oraya gidelim."

Kar fırtınası havayı karartmıştı. Bu sırada bir köpek havlaması onları durdurdu. Dönüp baktıklarında Kili'nin onlara doğru hızla geldiğini gördüler. Köpek yanlarına geldiğinde sevincinden kuyruğunu sallıyor, bir takım sesler çıkıyor ve havlıyordu. Köpeği okşayan Memo:

"Kim akıl etti seni bırakmayı?"

Her adımda karın derinlerine battıkları için güçlüğüle ilerliyorlardı. Üstelik rüzgarın savurduğu kar gözlere kamçı gibi iniyordu. Zor nefes alıyorlardı. Köpek de yürümekte zorluk çekiyordu. İki de bir sırtlarını rüzgara çevirip derin nefes almak zorunda kalıyorlardı. Ciğerleri ağrıyordu. Hava da adamakıllı soğumuştü. Büyük bir azimle Berasin Dağı'na ulaşmışlardı.

Memo birden bağıarak:

"Yukarıda, mağaranın yanında birşeylerin kımlıdadığını gördüm. Acele edelim!"

Birkaç yüz metre daha yürümüşlerdi ki çocukları gördüler. Görür görmez çocukların karşı karşıya kaldıkları tehlikeyi de sezdiler. Mağaranın önündeki tuzaga bir çakal yakalanmış, üzeri kanlar içinde ve durmadan Orhan'a saldırıyordu. Orhan ise tuzagın yanında karın üzerine uzanmış hareketsiz duruyordu. Sanki bir ölüydü.

Memo, "Geliyoruz!" diye bağırdı. Semdo ise:

"Orhan dayan, biraz daha dayan!" diye çocuğa cesaret veriyordu.

Orhan hiç tepki göstermiyordu. Bacağından kanlar akıyordu. Kapana yakalanan çakala sopayla vurayım derken bacağını kaptırmış olsa gerekti.

Burhan ise birkaç metre uzakta taş kesilmiş gibiydi. Hıçkırıyordu.

Memo Burhan'a bağıarak:

"Kenara çekil Burhan!"

Fakat hem hedef daha uzakta, hem de Burhan tüm ça-

balalarına rağmen kenara çekilemiyordu. Son bir çabayla mağaraya yaklaştılar. Şimdi çocuklar on adım kadar uzaktaydı. Memo bir kez daha Burhan'ın kenara çekilmesi için bağracaktı ki, sesi boğazına çakılı kaldı. Kurtları görmüştü.

Kurtlar iki koldan mağaraya doğru ilerliyorlardı. Sürünün önünde, başı çeken, bir eşek kadar iriydi. Bu esnada Burhan da kurtları görmüştü. "Kurtlar!" diye korku içinde bağırıyor ve kurtarıncılarına doğru derin karda koşmaya başladı. Tam bu sırada Memo, tüfeğini çakala doğrulttu. Zamanı oldukça azdı. Tetiği çekti. Çakal sallanarak sırtüstü yere düştü. Önce biraz titredi, sonra hareketsiz karın üzerine yıkıldı. İşin garibi Orhan'da hareket yoktu.

"Ne oldu bu çocuğa?"

Bu sırada Memo'yu bir korku sarmıştı. Arkadaşına bağırarak:

"Kili'yi serbest bırak!"

Daha sakın düşünen Semdo:

"Kili koca sürüyle başa çıkabilir mi?" diye karşılık verdi.

Tüpleri dikilmiş Kili'yi Semdo tutuyordu. Kurtlar öylesine yaklaşmışlardı ki, sürünün önündeki canavar Orhan'ın üzerine atılmıştı. Hareketsiz yerde yatan çocuğun boğazını kapıldığı gibi birkaç adım geriye çekmişti. Memo, sürünün önderi durumundaki bu kurda tüfeğini doğrultarak nişan aldı. Tetiği çekmesiyle kurdun uluyarak yere düşmesi bir oldu. Kurşun sağ tarafından girmişti. İkinci bir kurşunla kalbinden isabet alan kurt, yere yıkılıp kaldı.

Önderlerine yas tutarmış gibi öbürleri uluyordu. Bir yandan da çemberi draltıyorlardı. Memo, kendilerine yaklaşan başka bir kurdu vurduktan sonra, Semdo:

"Orhan'ı getirmemiz gerekiyor" dedi. Sesi korkudan incelmişti.

"Ben kurtları kollayacağım, sen de Orhan'ı getir."

Semdo acele etmeleri gerektiğini iyi biliyordu. Neredeyse karanlık basacaktı. Ondan sonra da kurtulma şansla-

nı kalmazdı.

Orhan ölmüştü. Kanlar içinde yatıyordu. Kurt, oğlanın şahdamarını parçalamıştı. Çocuğu böyle kanlar içinde gören Semdo fenalaşmıştı. Midesi bulanıyordu. Eğildi, bir tüy kadar hafif çocuğu kolları üzerine aldı. Yavaş yavaş ve hiç bir yanlış harekete meydan vermeden, Memo'ya taraf geri çekildi. Memo tüfeği omuzuna dayamış, eli tetikte bekliyordu.

Burhan, kardeşinin ölü olduğunu anlamıştı.

"Acele geri çekilmemiz gerek," diye fısıldayan Memo, arkasından "Bir saat sonra karanlık basacak," dedi. Elini fişekliğe atarak mermi çıkarmak istedi. Ne yazık ki fişeklik boştu. Evden acele çıktıkları için doldurmayı unutmuştu.

"Orhan'ı bırak!" yavaşça seslendi Semdo'ya. "Onu burada bırakmak zorundayız. Belki o zaman kurtlar bizi izlemezler. Benim yalnız dört kurşunum kaldı. Sana bırakıyorum. O nasıl olsa öldü. Hiç olmazsa kendimizi kurtaralım."

Orhan'ı gayet yavaşça karın üzerine bırakan Semdo, sonra deri ceketini çıkararak Orhan'ın üzerine örttü. Yavaş davrandığına Memo kızıyor, acele etmesini istiyordu.

Bu arada yeniden bir kurt saldırıya geçti. Tetikte bekleyen Memo, onu bir kurşunla yere sermişti. Ama nişan alırken Kili'yi serbest bırakmak zorunda kalmıştı. Boş kalan Kili doğruca yerde yatan yaralı kurda saldırmıştı. Yaralı kurdun o durumda Kili'ye karşı hiç bir şansı yoktu. Kurt her ne kadar köpeğe fırsat vermemek için son gayretini kullandıysa da güçlü Kili'nin keskin dişlerinin sırtına geçmesine engel olamadı. Kili, kurdun belini kütürdeterek kırmıştı.

Bu sırada sürüden fırlayan üç kurt aniden Kili'ye saldırdılar. Memo bağırarak saldıran kurtlara karşı hamle yaparken, Semdo onu tuttu. Artık Kili için ölüm kalım günüydü. Öbür kurtlar bunu fırsat bilerek saldırıya geçmişlerdi.

"Korkunun ölüme faydası yok." diye düşünen Memo, derin bir nefes aldı. Sonra nişan alarak saldırgan kurtlardan bir tanesini daha yere düşürdü. Fıskıran kan etrafı kızla boyamıştı. Canavar sürüsü şaşkınlık içinde olduğu yerde durmuştu. Sürünün içinden zayıf ama heybetli bir canavar, Memo'ya doğru atılırken yediği kurşunla olduğu yerde serili kaldı.

Buna rağmen sürü bir türlü geri çekilmek istemiyordu. Üstelik giderek çemberi daraltıyordu. Burhan korkudan ağlıyordu. Bu esnada Burhan'a iyice yaklaşan bir kurt, ani bir hareketle saldırmıştı. Dizkapağının altından kapmıştı. Çocuk canhavliyle kurdu iteklemiş yere düşürmüştü. Doğrulan kurt bu kez de çocuğun boğazını yakalamak için saldırıya geçti. Memo ateş edemiyordu. "Kili! Kili!" diye bağırdı. Kili hırlayarak kurdun üzerine atıldı. Kısa bir boğuşmadan sonra kurdun işini bitirmişti. Tek kurşunu kalan Memo kurtların nasıl davranacaklarını merakla izliyordu.

"Şimdi geri çekiliyorlar," diye fısıldadı. İki arkadaş bir süre çekilen kurtların arkasından baktılar. Kili ise havlıyordu.

Semdo, Orhan'ın ölüsünü kollarına aldı, Memo da yaralı Burhan'ı omuzuna alarak köye döndüler.

Ortalık kararmıştı. Kar daha da kalınlaşmıştı. Soğuk insanın ciğerlerine işliyordu. Kili birkaç adım önde ilerliyordu. Bata kalka geceyarısına doğru Mezra'ya vardılar. Köyde büyük bir heyecan yaşanıyordu. Önüne gelen onları soru yağmuruna tutuyordu. Karaturgut'ların evine girdiler. Annesi çığlıklar atarak Orhan'ın cesedine kapandı. Karaturgut ise Burhan'la ilgileniyordu.

Memo oradakilere olanı biteni anlattı. Sonunda:

Eğer köpeğim olmasaydı hiç birimiz kurtulamazdık."

Burhan'ın yarasını tedavi için babası çağırılmıştı. Yara oldukça derindi. Kurt bir parça eti kemikten ayırmıştı. Kerim, karısına "Pansuman çantamı getir!" dedikten sonra içeriyi dolduran köylülere dönerek:

"Haydi yatmaya gidin! Nasıl olsa bana yardımınız dokunmayacak."

Tebrikler, övgü dolu sözler Memo ile Semdo'nun yorgunluklarını unutturmamıştı. Eve gitmek üzere kalktılar. Burhan'ın babası ellerini sıkarak teşekkür etti. Başka söyleyecek söz bulamamıştı. Oğlu üzerinde ağlayan karısını nasıl teskin edecekti?

Gençler onu anlamıştı.

- VII -

Bir ağaca bağlanan tutsak, nöbetçilerden karşıdaki ağaca bağlanmasını rica eder. Onun bu isteğini yerine getiren nöbetçiler:

*"Senin için bir ağacın ötekinden ne farkı var, neden bunu istedin?" diye sorarlar. Tuksak:
"Çünkü otuz adım yürüdüm." diye vanutlar.*

Kış korkunç sert geçiyordu. Köyü çevreye açan yollar çığ altındaydı. Mezra'nın dış dünyayla ilişkisi tümünden kesilmişti. Kerim bir hasta ziyaretinden dönüyordu. Oldukça yorgundu. Ayrıca ne yapacağını bilemiyordu. Umudunu yitirmiş, yenik düşmüş bir insan hali vardı üzerinde. Bitkin bir halde misafir odasındaki kanepeye yığıldı. Kendisini merakla izleyen karısına:

"Çoğunun yiyecek birşeyi kalmamış. Hatta hastalarını doyuracak kadar bile yok."

Karısı, elden ne gelir, der gibi başını sallıyordu.

"Evet, şimdiye kadar yaptığımız gibi koyun ve keçilerimizi kesmeye devam edersek önümüzdeki yaz ve gelecek kış yiyecek yok demektir. Kim bize hayvan satın almamız için para verir?"

Önüne konan taze çaydan buhar yükseliyordu.

"Memo nerede?" sordu Kerim.

"Mustafa'da olsa gerek."

"Biliyor musun elimde ilaç da kalmadı."

"Zaten sen hiç bir zaman yetecek kadar ilaç alamadın."

"Ama ağada ilaç dolu."

"İnanıyorum. Ama o bize vermez."

"Belli olmaz, belki de verir. Köyün erkekleri birlikte istemeye giderlerse, herhalde o zaman biraz düşünür."

"Hepsini nasıl bir araya toplayacaksın? Ağadan ödleri kopar. Yazın iş vermeyeceğinden korkarlar. Tanımıyorsun sanki o ağa olacak köpeği!"

"Eğer ilaç bulamazsam daha çok insan ölür köyde." diyen Kerim ayağa kalkmıştı. Odada bir aşağı bir yukarı gidip gelmeye başladı. Birden odanın ortasında durup karısına:

"Köyde şöyle bir dolaşmaya çıkıyorum. Bakalım ne diyecek insanlarımız?"

Öğleden sonraydı. Ağa Mahmut Kebul çalışma odasında oturuyordu. Yeşil renkli plastik masanın üzerindeki kağıttaydı gözü. Üzerinde zarif rakamlarla geçen yılın gelir ve giderlerinin dökümü yapılmıştı. Tütün geliri iki milyon; buğday, arpa on milyon; koyun ve sığır satışından on beş milyon lira gelir sağlamış. Bunların yanında ortak iş yaptığı diğer tüccarların Diyarbakır Ticaret Bankasındaki hesabına yatırdıkları yirmi beş milyon.

Alt kısmında ise ağanın giderleri yazılı. Mazot, makine vs. yüzbin lira. Çizginin altına da işçilerine çalışmalarını karşılığı ödediği hububat tutarını düşürmüş.

Yirmi milyon kâr cepte garanti.

Şimdiyse Ağa Kebul gelecek için plan kuruyor. Birkaç traktör daha almalı. Böylece daha fazla toprak ekilir. Ayrıca işçiye ihtiyacı da azalırdı. Öyle ya arkadaşlarından öğrenmişti bu yolları. Tarıma makine girdikten sonra köylüleri ucuza çalıştırma olanağı doğacaktı kendisine. İşsiz kalmaktansa ucuza çalışmayı yeğlerdi insanlar. Kürdistan'ın öbür yanlarında olduğu gibi onun yanında iş bulamayanlar Ankara, İstanbul, Adana gibi büyük kentlere

göç zorunda kalırlardı. O çok iyi biliyordu ki göçe zorlanan bu köylüler topraklarını satarlardı. Çünkü karınlarını doyuracak kadar değildi. İşte o zaman fırsatını kollayıp, bunların arazilerini ucuza kapatacak ve böylece daha büyük toprak ağası olacaktı.

Ağa Mahmut Kebul çok mutluydu. Sevinç gözlerinden okunuyordu. Gülüyordu Ağa.

Kesin kararını vermişti. Bu kez kente indiğinde hemen üç traktör ismarlayacaktı. Bir de biçer-döver. Evet, evet bir de biçer-döver. Neden olmasındı? Böyle bir makine köylülerin öküzlerle iki-üç günde bitirdiğini bir saatte yapacaktı. Üstelik köylülerin akşamları eve cepte buğday kaçırmamaları için kontrol eden bekçiye de ihtiyacı kalmayacaktı. Keyfine diyecek yoktu. Tam da böyle yapacaktı. Neşesinden neredeyse ağız kulaklarına varmıştı. Bu köpeklere ancak böyle hadlerini bildirecekti.

Ağa bu planları kurarken Kerim de misafir odasında toplanan köylülerle oturuyordu. Kadınlarsa kapının önünde fısıldaşıyorlardı.

"Bu yıl aldığımız ücret okadar azdı ki çocuklarımıza bile yetmedi. Peki gelecek yıl ne yapacağız? Nasıl yaşamımızı sürdüreceğiz?" diye acı acı yakındı Kerim.

Seyithan söze karıştı:

"Ben durumumuzun giderek daha kötüleşeceğinden korkuyorum. Örneğin Ağa traktör ve tarım makineleri satın alırsa, o zaman ne yapacağız? Biliyorsunuz diğer ağalar geçen yılki mahsulü makineyle kaldırdılar."

Seyithan, Ağanın içinden geçenleri biliyormuş gibi tahmin yürütüyordu. Devam ederek:

"Şimdi öküzleri çifte ve harmana sürüyoruz. Eşekler yük taşımada işimize yarıyor. Köydeki toprak ve yayla ise icarlı."

"Evet. Fahiş fiyata icarladık. Benim Hakkari'de kadastroda çalışan bir akrabam var. Ondan duydum. Ağa Mahmut otuzbin liraya satın aldığı yeri, bize üçyüzbin li-

raya satmak istedi. Bu köyde bizim neyimiz var söylesenize?" diye sordu Kerim. Sonra sözüne devamla:

"Birkaç inek, koyun ve keçi kaldı elimizde. Bunlardan aldığımız süt zarzor çoluk çocuğa ve ihtiyaçlara yetiyor. Ayrandan ve Newroz'da yediğimiz yağlı yemekler ve çökelekten başka ne görüyoruz? Son olarak ne zaman et yedik? Dügünü saymazsak altı aydır et yüzü görmedi köylü. Bu yüzden dört aile köyünü bırakıp Adana'ya göç ettiler."

"İyi söyledin. Peki oradaki durumları nasıl? İş bulabilecekler mi? Hani bir arkadaşları çimento fabrikasında iş bulabileceklerini söylemişti. Ne oldu sonra? Adamcağızlar çoluk-çocuk, kadın-ihtiyar demeden hep birlikte pamuk tarlalarında üç hafta çalıştılar. Aldıkları para ikiyüz lira. Bu da Diyarbakır'a kadar otobüs parası."

Kerim köylülere göz gezdirerek:

"Hepsi hile. Hepsi yalan dolan."

"Yeteri kadar paramız olsaydı da toprak alabilseydik bari."

"Neden ondan toprak satın alıyor musuz? Toprak zaten bize ait." diye kızarak konuştu Mustafa.

Bunun üzerine ağanın akrabası Kerzan söze karışarak:

"Toprak ağaya ait." dedi. Tartışmanın seyrinin nereye gideceğini tahmin ediyordu.

Memo bir keresinde Türk gazetelerinde okumuştı. Silvan ve Diyarbakır'da köylüler toprak işgal etmişler. Bizzat işleyip ürünü de istedikleri gibi satmışlar.

"Yahu söylesenize, kim bu ağalar? Her şeyin ona ait olma hakkını kim veriyor?"

"Kırk yıl önce Türk dostu Bedirhan Kebul'dan doğduğu için."

"Ne olmuş yani?"

"Ne olacağı var mı?"

"Ben binlerce Türk dostu insan tanıyorum, onlar da tıpkı bizim gibi köylü."

"Ona bakarsan ben, Kürt olmadığını söyleyen Kürtleri

tanyorum."

"Ağn isyanında biz Kürtler, özgür ve bağımsız Kürdistan için savaşırken, bu hain herif ise Türklerin tarafını tuttu. Sonra kendisini, bu halk hareketine katılan Kürtlerin topraklarını vermekle ödüllendirdiler. Buna karşın Abdülkerim'in babası harekete katıldığı için binlerce kişilik aşiretiyle apar topar batıya sürüldüler. Tam yirmi yıl batıda kalmaya zorlandılar. Ona ve öteki köylülere ait topraklar bir süre sürülmedi. Sonunda Ağa Kebul hepsini üzerine yazdırmayı bildi. Önceleri, yani yirmi yıl kadar önce köylüler öylesine korkutulmuştu ki değil ağaya ufak birşey söylemek, en doğal haklarını bile savunamaz olmuşlardı. Ağanın önünde hepten eğilmeye zorlanmışlardı. Böylelikle Ağanın ailesi Beytüşebap'taki Kürt köylerini ele geçirdi. Birçok köylü bu durumun aşiret kurallarına uygun olmadığı inancında. Ağanın ailesinden olanlar ise şöyle diyorlar: "Kim inanç sahibi ve uslu uslu ağanın emirlerini yerine getirirse, o iyi ücret alır."

Memo söze kanşarak:

"Ağayla bir kere konuşalım." önerisinde bulununca Mustafa hiddetlenerek:

"Aptal herif, ağanın sana toprak vereceğini mi sanıyorsun!"

"Eğer biz biryerlerden para bulursak..."

"Git oradan yahu!" kızdı Seyithan. Sonra:

"Bankaya para istemeye gittin mi garanti isterler. Meyva bahçeleri ancak kışlık ihtiyacımıza yetiyor. Birkaç koyun ve keçinin dışında herşey ağaya ait. Toprak ağanın, alet ağanın. Peki biz paraya karşılık ne gösterebiliriz? Hiç. Gülerler banka memurları adama."

"Peki biz ağadan borç para alsak nasıl olur?" sordu Memo.

Köylüler güldüler. Kerim'le Mustafa öneriyi gülünç bulmuşlardı. Bu arada bazıları öneriyi ciddiye almak istiyordu. "Belki..." diye düşünüyorlardı. Tartışma gittikçe sert-

leşti. Neredeyse birbirlerine gireceklerdi. Kerim'in duruma hakim olma çabaları sonuç vermiyordu. Her kafadan bir ses çıkıyordu. Onun herkesten çok bağırması birşey değiştirmiyordu.

Nasıl olduysa bir ara ortalık sakinleşti.

Kerim:

"Siz delisiniz yahu. Nasıl ondan borç para alınır? Faizini nasıl öderiz, hiç düşündünüz mü? Diyelim ki 100.000 lira verdi. Parayı veren şartlar önesürer. Silvan ve Hakkari ağalarının yaptıklarını bilmiyorsanız sorun, öğrenin. Yüzde yirmi faiz alıyorlar. Eğer herhangi bir nedenle ödeyemez olursak tekrar borç para almak zorunda kalınız. Onun faizi de üstüne biner. Hele bir yıl mahsul kötü gitse ya da fiyatlar düşse, sonumuz geldi demektir. Bu durumda temelli ağanın emrine gireriz. Bana göre bu yol çözüm değil."

Kerim açık seçik konuşmuştu. Tefecilerin eline düşmek, ağanın emrinde sefalet içinde yaşamak kadar kötüydü.

"Bir gün Hoca'ya sorarlar, Hoca efendi hangi çalgı aletini seviyorsun? Kaval mı, saz mı, yoksa keman mı? Söyle, sana istediğini getirelim. Hoca, bir bakır kazan, der. Çünkü karnımın doymasına o yardım eder. Saydığınız çalgı aletleri karnımı doyurmaz."

Fıkraı anlamayan Semdo, Kerim'e anlamsız gözlerle bakınca:

"Demek istiyor ki, sana yabancı olan düşünce ve hayallere inanacağına, bizzat yaşadığına ve gördüğüne inan. Arkadaşlar şimdi bana kulak vermenizi istiyorum. Ahabu Şeyhi, Şeyh Kasım Kufrevi, Bizan Şeyhi Salahattin'in çocukları, Şeyh Abidin Kınan ve Kamuran, Diyarbakır'lı Şeyh Mehmet Altınakar -tanıyorsunuz bu köpeklerin çoğunu. Bunlar hem de ağa. Hepsinin binlerce dönüm arazisi var. Herhalde bunların biz topraksız köylülere kendiliğinden toprak vereceklerine inanmazsınız. Üs-

telik bunlar, dişiyle tırnağıyla uğraşırlar topraklarını vermemek için. Tıpkı bizim ağa gibi."

Dışarda, Kerim'in evi önünde toplanan kadınlara içerdan çıkan erkekler de katıldı. Konuşulanlar birbirine karışıyor, homurtular köpek havlamalarını bastırıyordu. Evinin önündeki vahşi bağırtilar, içerde oturan ağayı ürkütmüştü.

"Ağa kapıyı aç! İt oğlu it! Domuz herif! Aç kapıyı! Sende hepimizi doyuracak yiyecek var. Yiyecek bir şeyimiz kalmadı. Senin semirmiş koyunlarının yanında açlıktan ölmek istemiyoruz. Ağa kapıyı aç artık..."

Bağırtilar giderek artmıştı. Fakat ağa açmıyordu kapıyı. Evinde kendisini güvenlik içinde hissediyordu. Kapı aralığından köylülere bağırıldı:

"Açsanız ot yiyin. Kim yaklaşmaya kalkışırsa öldürürüm!"

Diyen Ağa, silah dolabına yöneldi. Tüfeğini aldığı gibi pencerenin önüne geldi. Omuzuna dayadı ve kalabalığa nişan aldı. Köylüler gördükleri halde hiç aldırmadılar. Üstelik daha öfkeli ve kızgın bağırıyorlardı.

"Seni alçak domuz!"

"Çocuklarımızın katili!"

Bir yandan da karı eşerek altından taş çıkarıyorlardı. Pencere camları kırılınca Ağa işin önemini kavradı. Korkuyordu. Geri geri çekildi. Bu arada Kerim'in sesini tanımıştı.

"Çocuklarımızı açlıktan öldürmeye kalkarsan, seni öldürürüz!"

Ağa küfür ediyor, Kerim'e kızıyordu. şu Allahın belasını neden daha önce jandarmaya bildirmediğine hayıflanıyordu. Haydutun, isyancının biri. Ne yapıp edip ilk fırsatta Beytüşebap'a haber göndermeliyim. Onun işini bir halledersem, ötekilerle kolay başaçarım, diye düşündü.

Ağa korkudan titriyordu. Köylüler kapının önüne dayanmış, ellerine geçirdiklerini evine fırlatıyorlardı. Daha

bir öfkeli, daha bir kızgın halleri vardı. "Yeter artık! Yeter!" diye bağırarak istedi. Zar zor çıktı boğazından sesi.

Bu sırada karısı arkasında bitivermişti. Ona dönerek:
"Ne diyorsun, ateş edeyim mi?"

İğsiz bir biçimde omuzunu kaldıran karısı:

"Bana mı sormak istiyorsun? Şimdiye kadar sen bana hiç bir şey sordun mu? Ama mademki bilmek istiyorsun söyleyeyim. Eğer ateş edersen seni taşlarla öldürürler. Çünkü onlar sana göre çok fazlalar."

Kadınla erkekli, çocuklu yaklaşık ikiyüz insan Ağanın evi önünde toplanmıştı. "Kahrolsun ağalar!" diye bağınırlardı. Sesler ağanın kulağını tırmalıyordu. Korkunun ter damlaları alınada birikmişti. Böyle durumlarda Kürtlerin ne yapabileceklerini iyi biliyordu. Şimdi yaşamından endişe duyuyordu. Köylülerin yaptığının bir devrim olduğunu görüyordu. Kadınlar seslerini arttırmış, erkeklerine kızıyorlardı:

"Hey, siz ne biçim erkeklersiniz? Görüyorsunuz ya şişko yiyecek vermiyor. Biz kadınlar mı almaya gidelim?"

"Evet, biz alamaya gidiyoruz. Yalnız çocuk doğurup içerdeki şişko ihtiyara uşaklık yapsınlar diye mi dünyaya geldik. Gidiyoruz! Haydi hep beraber."

Kerim önlerine geçerek:

"Durun!" dedi.

"Durun. Bırakın birkez daha Ağayla konuşayım. Çünkü benim ilaca ihtiyacım var. Hastaları da düşünmemiz gerek. Rica ediyorum beni dinleyin." "Karnı aç hasta iyileşir mi?"

"Buna rağmen Ağayla birkez daha konuşmalıyım. Belki insafa gelir."

"Biraz önce sana defol diyen o değil miydi?"

Kerim'i geri geri itiyorlardı.

"Ağa, Ağa" diye bağırıyorlardı. "Ben elçi olarak gelmek istiyorum."

Ağa cevap vermiyordu. Kadınlar da bir yandan Kerim'i sıkıştırıyordu.

"Böyle hiç birşey elde edemeyiz. Ama hiç bir şey, bela getirmekten başka," diye bütün gücüyle bağırdı.

Bazıları Kerim'i korkaklıkla suçluyorlardı. Bunun yanında onu haklı görenlerin sayısı da oldukça fazlaydı.

"Kerim haklı. Haydi biz bu ağayı ortadan kaldırdık, diyelim. Yarın başımıza, kendisini asker ve jandarma korumasına alan başka birini dikerlerse daha mı iyi olur?"

Böyle düşünenler yenilgiyi kabul etmiş, evin yolunu tutmuşlardı.

Ağaya başkaldırma bir saman alevi gibi önce parlamış, şimdi ise sönmüştü. Ağanın hışmından çekiniyorlardı. Ya ağa onları karakola bildirirse vay hallerine.

Dışarda bunlar olurken, içerde ağa namazlığı üzerinde bağdaş kurmuş Kuran okuyordu. Kapının önünde ne oluyor ne bitiyor bilmiyordu. Arada bir Kuran okumayı kesiyor, dışarıya kulak kabartıyordu. Kapının önünde gürültülerin eksildiğini anlayınca, hemencecik ayağa kalkıp pencereye yöneldi. Gerçekten kimsecikler yoktu. Gülme tuttu. Sonra karısını çağırarak, kırılan camları kağıtla kaplamasını emretti. Korku, yerini gülmeye bırakmıştı. Tekrar kibleye döndü. Namazlığı üzerinde kendisini kurtaran Allahına secdeye kapanarak şükranlarını sundu.

Karısı, kırık pencereden dışarıya baktığında, o birkaç dakika önce bağırp çağırarak Kürt kadınlarından kimseyi görmedi. O, Kürt kadınlarının içinde buldukları çıkmazı biliyordu. Toprak yüzlü aç çocukları, yaşlarından çok daha gösteren, adeta genç yaşta ihtiyarlayan, ölen çocuklarına yas tutup ağlayan, dertleri yüzüne yansımış anaları, köyde oldukça görüyordu. Secdeden ayağa kalkan kocasına yürüdü. Kocası:

"Ne istiyorsun sen? Sana pencereleri kapa demiştim. Yoksa hastalanıp da şu köpek Kerim'i tedavi için mi çağırayım? Onu mu istiyorsun?"

"Ağam bizim ambar dolu. Köylülerin çocukları açlıktan ölüyor. Ne olur biraz yardım etsen!"

Karısından bunları duyan ağanın beynine kan hücum etti. Yüzü kıpkırmızı olmuştu. Hırsından karısını yumruklamaya başladı. Suratına, kafasına gözü dönmüşçesine rastgele vuruyordu. Kadın, kendisini korumak için hiç bir harekette bulunmadan öyle duruyordu. Soluk soluğa kalmıştı. Biraz önce Allaha şükranlarını sunarken okuduğu Kuran'ı eline aldı. Çok pahalı çiltlenmiş kutsal kitabı karısının suratına indirdikten sonra:

"Allahu Ekber. İnanmazsan al kendin oku. Allah emretmiştir. Eğer bir kadın kocasını darıltırsa, onu eve kapatacaksın, diyor. Eğer saygılı olursa o zaman boşama senin takdirlerine kalmıştır. Yani ben istesem seni hemen boşarım. Dua et ki seni boşamıyorum, buna karşılık dövüyorum. Son defa uyarıyorum, beni kızdıracak davranışlardan sakın! Yoksa seni döve döve öldürürüm."

Bir daha karısına vurduktan sonra kadın odayı terketmek üzere ayrıldı. Kapıdan çıkınca:

"Bana çay getir!" diye bağırdı. Kadın hemen çay götürmek üzere mutfağa yürüdü.

Kafasını kolları arasına almış oturan Kerim'e karısı çay getirdi.

"Ben böyle olacağını biliyordum."

"Ne yapacaktım? Elikolu bağlı mı duracaktım?" diye bağırdı Kerim. Kızgınlıkla ayağa kalktı.

"Kardeşlerimiz her gün açlıktan ölürlükten ben seyredecektim. Elikolu bağlı olarak seyredecektim öyle mi? Dün Süleyman'daydım. Genç karısı hamile. Evde yenecek ne varsa karısına verdiği için günlerce ağzına birşey koymamış. Bir saat kadar yanında oturdum. Ben oradan ayrıldıktan sonra adamcağız ölmüş. Açlıktan geberen koyun gibi. Şimdi ne olacak? Kim bakacak hamile kadına? Böyle devam ederse kadın da, karnındaki çocuk da açlıktan ölecekler. Belki de çocuk hiç dünyaya gelmeyecek. Çünkü anne daha önce açlıktan ölmüş olacak. Tüm bunları görüp izleyen ben, hiç bir şey olmamış gibi durabilir miydim?"

"Hayır, hayır elbette durmayacaksın."

Ayşe'nin sesi sevgi doluydu. Kerim karısına doğru birkaç adım atarak onu kucakladı.

"Tabii yardım edeceksin. Benim korkum, bu Ağa olacak köpek seni jandarmaya bildirecek, onlar da gelip seni götürcekler."

"Belki. Fakat ihtiyar eşek, çevik kurda birşey yapamaz. Korkma onlar beni yakalayamazlar."

"Haydi artık çayını iç."

"İyi söyledin. Gel birlikte birer bardak çay içelim. Sonra da yatağa gidelim. Gözlerimizi kapatıp öyle bir dünya düşünelim ki içinde herkesin yaşamaya hakkı olsun."

- VIII -

*"Küçümseme düşmanını aslan da olsun
Çekin ondan, aslan avcısı olabilir çünkü.
Yalnız yiğitliğe güvenme, ey yiğit!
Dünyada çok daha cesur ve yiğit olanlar da var
çünkü.
Bel bağlama sakın iki demir bileğine de
Demirciler eritebilir demiri çünkü."*

Soğuk, buzdan bir çan gibi Mezra'nın üzerine asılmış, bir türlü gitmek bilmiyordu. Kürdistan'ın bu dağ köyleri haftalarca acı soğğun etkisinde kaldılar.

Nihayet Şubat ayı gelmişti. Şimdi güneş daha uzun kalıyor, ışınları adeta kanı emiyordu. Bu aylarda çığ tehlikesi çok büyüktür. Buna rağmen köylüler tehlikeyi göze alıyor, komşu köylere gidip geliyorlardı.

Marif hastalanan kardeşine bakmak için uzun süre Jadidak'da duraklamak zorunda kalmıştı. Gerçi kardeşi, hasta hasta onunla gitmeyi teklif etmişti. Ama o kabul etmemişti. İyileşmesini beklemişti. Şimdiyse birlikte gidersek, bizi evli ve çocuklu sanırlar. Bu da kuşkuyu azaltır, diye düşünüyordu. Ayrıca Hoşang'ı Jadidak'da yalnız bırakmaya hiç niyeti yoktu. Havalar düzelir düzelmez Irak ordusunun hemen saldırıya geçeceğini iyi biliyordu. Kuyruk acısı için bile olsa, gelirlerdi. İşkence kampının öcünü almak için tüm güçleriyle gelecekerdi.

Günlerdir yürüyorlar. Kardeşini ve Hoşang'ı yanına aldığına sonderece memnundu. Kardeşi önde köye giriyor, asker olup olmadığını öğrendikten sonra kendisi giriyordu.

Küçük Hoşang önceleri:

"Kendim yürümek istiyorum. Küçük değilim artık." diyerek taşınmasına karşı çıkmıştı. Ağlayan çocuğu Marif, gelecek tehlike karşısında onun dinlenik olması gerektiğini anlatarak ikna etmişti. Şimdiyse taşındığına memnundu.

Hududa beş kilometre kadar uzakta bir köylüye konuk oldular. Evin kadını ellerini ve yüzlerini yıkamaları için su hazırlarken, kocası da askerlerin bu kış gelemediklerini anlatıyordu. Marif'in köyde olduğu çabucak duyulmuştu. Onun hakkında çok şeyler anlatılmıştı. Görmek için yarı-sırcasına konuk odasına doluştular.

Olağan halhatır sorma faslından sonra, başından geçenleri, çöldeki işkence kampından peşmergeleri nasıl kurtardığını anlattı. Onun anlattıklarını, az sonra köyün çocukları dışarda oynuyorlardı. Elllerine aldıkları ağaç parçalarını silah gibi tutarak düşmana karşı savaşıyor, babalarından öğrendikleri küfürleri Irak askerlerine ve düşmanla işbirliği yapan Kürtlere karşı savuruyorlardı.

"Kuçuk-vahşi köpek, "caş-eşek".

Köylüler de ona bir yığın olay anlattılar. Kışın amansız ve sert geçtiğini, tüm yeni doğan bebeklerin ya açlıktan ya da soğuktan öldüklerini, birçok köylünün ekmek yerine ot yediklerini; un, tuz, şeker gibi gıda maddelerinin çoktan bittiğini acıyla anlattılar. Bunlar yetmiyormuş gibi Yüksekova'da -İran sınırına yakın kasaba- kolera salgını yüzünden halkın yarısının öldüğünü de sözlerine ilave ettiler.

Marif uğradığı tüm köylerde bu acı sorunları duyuyordu. Bu kez de öyle yaptı, tek kelime söylemeden dinledi. Sonra:

"İşte arkadaşlar, ülkemizin kaderini elimize almak için, ülkemizi bizzat kendimiz yönetmek için savaşıyoruz. Bu

ülkenin Türklere ve Irak'lılara ait olmayacağı güne kadar savaşımız sürecektir. Yoksa böyle kışlar tekrar tekrar gelecek. Düşmanlarımız da zaten isterler ki böyle kışlar olsun ve yüzlerce Kürt ölsün."

Hoş, köylüler çoktan farkındalardı için. Kendilerinin devleti oluncaya kadar bu felaketler sürüp gidecekti. Marif'i onaylıyorlardı. Konuşmalar özgür Kürdistan noktasında düğümleniyordu. Öyle bir Kürdistan ki ne Türk ne Irak askeri olsun. Askerlerin evleri yakıp yıkmadığı, çocukları öldürmediği, koyunların zorla kesilmediği, ilaçlarının ellerinden alınmadığı bir Kürdistan. Konuşmalar bu doğrultuda gecenin geç vakitlerine kadar sürüp gitti.

Hoşang çoktan uyumuştur. Onu okşayan Marif, sessizce kardeşine:

"Bu oğlan özgür Kürdistan'ı görecek."

"Ağabey biz de göreceğiz. Ben şahsen bütün varlığımla inanıyorum. Biz Jadidak'a dönünceye kadar Ömer de dağdan gelmiş olacak. Sonra tüfeğini sabanla değiştirip tarlamızı sürecektir."

"Seviyor musun onu?"

"Herhalde. Ama ona hiç sezdirmiyorum. Dağlarda beni düşünmesin, kendisine sorun yapmasın diye."

"Buna rağmen, doğru yapmadığını söylemeliyim. Eğer kişi hem ülkesi hem sevdiği için savaşmışsa bilirsen, o zaman daha anlamlı olur. İyi biliyorum o her defasında seni benden sorardı. Sen de sevgini ondan gizleme. Anlat ona."

"Ne zaman onu tekrar göreceğiz?"

"Döndüğümüzde."

"Türkiye'de uzun süre kalacak mıyız?"

"Hayır. Bana arkadaşların burada ihtiyaçları var. Türkiye Kürtleri tekbaşlarına yetiyorlar. Yalnız ilişkilerimizin kopmaması gerek. Düşmana karşı birlikte davranmamızın önemi bilinmeli. Bu nedenle Türkiye Kürtleri bizim Irak'daki mücadelemizi bilmeliler. Biz de onların. Türkiye ile Irak arasındaki sınır, Kürtler arasındaki sınır olmamalı."

Bir an önce bu sınır ortadan kaldırılmalıdır."

Sabah güneşle beraber uyanmıştı. Dışarıya çıkıp havaya baktı. Gök masmavi. Ortalıkta tek bulut yoktu. Karda yansıyan güneş gözalıyordu. Dağların tepesinden buzların parıltıları geliyordu. Aydınlık bir gün. Ne var ki o bulutlu olmasını istiyordu. Geceye kalmak da doğru olmazdı. Hem geceler daha çok soğuktu. Hem de güneşin gündüz erittiği kar gece donacak, yol tehlikeli olacaktı. Kararını verdi. Ne olursa olsun bugün sınırı geçecekti.

Köylülerin hazırladıkları kumanyayı alıp yolakoyuldular. Kadınlar uğurlamaya gelmişlerdi. Küçük Hoşang'ı okşayıp seviyorlardı. Hoşang'sa çok mutluydu. Dağlar Aslanı ile tekrar dağlara çıkmanın gururuyla öbür çocuklara yukardan bakıyordu.

Üç saat yürüdüler. Her taraf kalın karlarla kaplıydı. Yansıyan güneş göz alıyor, ağrıdan neredeyse gözleri açılmıyordu. Hoşang ağlıyordu. Marif onu yatıştırmaya uğraşıyordu.

"Az kaldı yolumuz. Biraz sonra başarmış olacağız. Şu karşıdaki dağları görüyorsun ya işte sınır onların eteğinde. Oradan geçeceğiz."

Hoşang'ı korkutacak tehlikeden sözetmedi. Öyle ya hem Türk askerleri hem Irak askerleri Kürtlerin peşindeydi. Bu esnada bir motor sesi kulağına geldi. Kızkardeşi de duymuş olacak ki, başını yukarıya çevirmiş bakıyordu. Güneş çok parlaktı. Görmek olanaksız gibiydi. Ama iş isten geçmişti. Marif, çocuğu kaptığı gibi ilerideki kayalığa kendisini attı. Kardeşi de bütün gücüyle kayalığa ulaşmak için çabalıyordu.

"Çabuk, çabuk!" diye sesleniyordu Marif. Bu telaş ve heyecan içinde buzda ayağı kaymış, gerisin geri gitmişti. Helikopterin gölgesi kızın üzerindeydi. Marif korku içindeydi. "Haydi daha çabuk, gayret!" diye bağırdı. Bir yandan da yardım etmeyi düşündü. Ama bu, çok daha korkunç bir tehlike olacaktı. Belki de yukarıdakiler, kadındır diye ateş

etmezlerdi. Kızın kayalığa ulaşmasına ramak kalmıştı. İşte tam bu sırada helikopterden ateş açıldı. Kardeşi önce kollarını havaya kaldırır gibi yaptı, sonra yere yığıldı. Helikopter avını yakalamak isteyen bir kartal gibi yukarıda daireler çiziyordu. Tam üzerine geldiği sırada tekrar makinesiyle ateş açtılar. Marif görmemek için gözlerini kapamıştı. Kız yüzükoyun karlara uzandı. Motor gürültüsü duyulmayana dek bekledi Marif. Sonra:

"Sen burada duracak beni bekleyeceksin. Sakın ayrılmaya kalkma anladın mı?"

Çocuk hıçkırarak ağlıyordu. Marif, titreyen bacakları üzerinde zor duruyordu. Kardeşinin ölü olduğu kesindi. Karlar kızıla boyanmıştı. Eğilip kardeşini kaldırdı. Ağır adımlarla ilerdeki kayalığa götürdü. Elleriyle karda bir çukur açtı. Taşkesilmişti adeta. Ağlamıyordu. Çünkü pekçok ölen görmüştü. Çocuklarının ölüsüne ağlayan anneleri, kadınları öldürülen erkeklerin gözyaşlarını, çocukları öldürülen annelerin ya da babaların cesetlere sarılıp ayrılmak istemediklerini bol bol görmüştü o. Cesedi karla örttü. Nasıl bir dua okunur böyle bir anda? Bilemedi. Ayağa kalktı, Hoşang'a doğru yürüdü. Çocuk anlaşılmasız yaşlı gözlerle ona bakıyordu. Bu sırada onunda gözyaşları dökülmeye başladı.

"Ağlıyor musun Marif?"

"Evet, ağlıyorum oğlum. Senin derdin içime işliyor, kafamı altüst ediyor, onun için seninle ağlıyorum."

"Ben ağlıyorum, çünkü daha küçüğüm. Ama büyüyüp düşmandan öç alacağım günler gelecek elbet. Düşman!.. Bekle görürsün!"

"Evet, şimdi ağlamayı keselim. Ağlamakla kendimizi yormaktan başka birşey yapmış olmayız. Oysa düşmanla karşılaştığımızda güçlü kuvvetli olmamız gerek. Gel oğlum. Sevgili Hoşang'ım ağlamayı bırak. Uyu biraz."

Mayınla döşeli sınırı geçmeyi başarmışlardı. Hızlı adımlarla ilk köye ulaşmak niyetindeydi. Durup dinlenmeden

yürüdü. Hoşang sırtında uyuyordu. Karanlık basarken köye girdi. Havaya gübre kokusu sinmişti. Bazı evlerin kapı ve pencereleri çivilenmişti. Ortalıkta çocuklar yoktu. Caminin önünde ateş yanıyordu. Karşılaştığı ilk köylü kadını onu içeri aldı.

"Hudutdan mı geliyorsun?"

"Evet."

"Peşmerge misin?"

"Evet."

"Bugün silah sesleri duyduk."

"Kız kardeşimi öldürdüler."

"Taze çay yapmıştım, buyur çay iç. Benim adım Mesha."

"Bana da Marif derler."

"Dağlar Aslanı mı? Çektiğin acıya rağmen hoşgeldin. Ötekiler de mutlaka seni görüp konuşmak isterler."

"Hayır, hayır. Sen nefes aldığıma bakma. Ölü gibiyim. Kimseyle konuşacak halde değilim."

Mesha usulcacık odadan dışarı çıktı.

Ertesi gün köylüler odada toplanmışlardı. Onlar, Mezra'da olanları kendi aralarında konuşurken kulak mîsafiri olmuştu. Kerim'in önderliğinde köylüler ağaya başkaldırmış, korkutmuşlar. Bunun üzerine ağa da Beytüşşebbab jandarma komutanlığına haber salmış. Köylüler rahat durmuyor, özellikle Hıristiyan köpekler huzursuzluk çıkarıyor deyivermiş. Biriki gün sonra askerler helikopterle köye inmişler, ama Kerim'i bulamamışlar. Kerim daha önce dağa çıkmış.

"Eğer ona gitmek istersen, birimiz yolu gösteririz." dedi Mesha.

"Ne zaman gidebiliriz?"

"Gündüz olanaksız. Bu sıra her taraf askerle dolu. Etrafı helikopterlerle arıyorlar. Ancak gece gidebiliriz."

"İyi. O halde gece yola çıkalım. Yalnız biriniz bana yol gösterecek."

"Bu gidişle biz de ona katılmak zorunda bırakılacağız."

Türkler bize rahat yüzü vermiyor. Bakarsın birgün bizleri buralardan, yerimizden, yurdumuzdan söküp öyle yerlere atarlar ki Kürt olduğumuzu unutacağız ve yaşam anlamsız olacak."

Dinleyenler hak veriyordu.

"Evet, evet!" diyerek ihtiyar söze girdi.

"Durum gittikçe vahimleşiyor. Hakkari'de öğrencileriyle Kürtçe türküler söyleyen Türk öğretmen fena halde döğülmüş. Sonra adamcağz 20 km. yalınayak karda yürütölmüş. Besbelli ki işin özünde bir intikam duygusu yatıyor. Çünkü öğretmen Nikail İlçin ile arkadaşmış. O da Ankara'da Kürtlerin sorunlarına eğilen tek milletvekili. İşte bunun için Türk askerleri öğretmeni perişan etmişler. Kim ne derse desin bu askerler başımıza bela."

Hazır bulunanların hemen hepsi, Türk askerlerinin nemanem gaddar ve riyakar olduklarını bizzat yaşadıkları olaylardan iyi biliyorlardı. İhtiyarın söylediklerine başka ne ilave edilebilirdi?

Marif:

"Şimdi sizden ricam, yola çıkacağımız zamana kadar beni yalnız bırakın."

Kafasını iki yumruğu arasına aldı, iki taraftan sıkıyordu. Kardeşinin ölüm olayı gözlerinin önüne gelmişti. Dişlerini gıcırdatıyordu. Acı onun için dayanılmayacak kadar büyüktü. Yaşadığı öbür olaylar bir film şeridi gibi gözlerinin önünden geçiyordu. Yüzündeki yaraları düşündü. Albay Saad'ın işkence yaparken kadınsı ince sesiyle yaptığı konuşmalar...

Birden mırıldanarak ayağa kalktı. Düşünmek istemiyordu. Başka şeyler düşünmeliyim diye geçirdi aklından. Bu sırada Hoşang'la içeri giren genç kadını görmemişti.

"Küçüğü burada benim yanımda bırak. Çocuğu Mezra'ya yanında götürme. Zaten halsiz ve bitkin. Hem sonra jandarmalar, o çocuktur, ona dokunmayalım demezler."

"Haklısın."

"Dönüşünde alır beraber götürürsün."

"Mutlaka döneceğim."

"Gelmeni bekleyeceğim."

"Sen mi?"

"Evet. Belki yine burada dinlenirsin."

Marif kadının iri siyah gözlerine, kırmızı yanaklarına ve güzel dudaklarına bir göz attı. Altın küpeler onu daha cazip hale getiriyordu. Güzel bir kadın. Acaba kaç yaşındadır? Hakkında hiç birşey bilmiyordu.

"Kimsen var mı?"

"Kimsem yok. Kardeşimi faşistler öldürdü. Annem acısına ancak birkaç gün dayanabildi. Sonra o da öldü. Babam ise kışın birçok köylü gibi koleradan öldü..."

Hoşang, Mesha'nın kucağından inince, Marif kendine çekerek:

"Burada onun yanında kalacaksın?"

Hoşang kafasını salladı. Marif çocuğu göğsüne bastırdı. Genç kadın mahçup mahçup önüne bakıyordu.

"Haydi biraz uyu. Sana benim battaniyeyi de getireyim."

Süzülür gibi dışarı çıktı, sonra elinde bol renkli bir battaniyeyle içeri girdi. Odanın köşesinde döşeği yere serip yatağı hazırladıktan sonra:

"İzin ver çizmelerini çıkarayım." dedikten sonra ayaklarına uzandı. Bağları çözmek üzere olan kızın elini tutan Marif:

"Hayır, hayır olamaz. Hoşuma gitmek için böyle hizmet etmeni istemiyorum. Sen nasıl olsa içime bir ateş bıraktın. İşte onun için sana mutlaka döneceğim."

Mesha birşey söylemedi. Yüzü kızarmıştı. Doğrulmak üzereyken onun elini öptü ve odadan ayrıldı.

Hoşang da onu izliyordu. Çünkü Marif'in uyumak istediğini biliyordu.

"Uyandıgımda burada ölmeyacaksın değil mi?"

"Evet."

"Ama tekrar geleceksin?"

"Kesinlikle. Ben gelinceye kadar Mesha'ya gözkulak ol."

"Olur."

Sessizce kapıyı örttü.

Marif yatağa sırtüstü uzandı. Gözleri tavana takıldı. Açık ateşten yükselen is ve duman tavanı simsiyah yapmıştı. Sonra kollarını kafasının altına alıp düşüncelere daldı. Aylar önce grubu onu partizanlara silah sağlamak için Ankara'ya göndermişti. Silah tüccarıyla bir sinemada buluşmuştu. Adam, ilk iş olarak filmin içeriğini bilmesinin yararlı olacağını salık vermişti. Çünkü Türk gizli polisi sinemaya baskın düzenleyip insanları sorguya çekiyormuş. Filmin içeriğini bilmez, hem de yanında bir kadın yoksa o taktirde sinemada işi ne diye kuşku duyarlarmış. Filmin içeriğini hatırladıkça baş rolde oynayan kadın düştü aklına. Onu düşündükçe yüzü, Mesha'nın yüzü ile birbirine karıştı. Sonunda gözlerinin önünde yalnız Mesha'nın yüzü kalmıştı. Uyumuştü.

Gözlerini açtığında birinin onu dürterek uyandırmak istediğini farkettili.

"Adım Katun. Yola çıkmanın zamanı geldi."

Soğuktan yüzü yanmış, simsiyah kesilmişti. Dünkü tartışmalarda onun da bulunduğunu hatırladı.

"Seninle gideceğime memnun oldum."

"Senin gibi bir adama yol gösterdiğim için asıl ben mutluyum."

"Haydi öyleyse zaman yitirmeyelim."

Aceleden giyindi. Hazırlanıp masanın üzerine bırakılmış yiyecek torbasını birlikte almasını söyleyen Mesha'ya:

"En kısa zamanda döneceğim."

"İnşallah. Ben de burada olacağım."

İçinden Mesha'yı kucaklamak geçti. Ama cesaret edemedi. Hem köylüler ne diyeceklerdi? Nasıl karşılardı? Katun durmadan acele etmesini istiyordu.

"Haydi Katun gidiyoruz."

Bu sırada Hoşang koşarak içeri girdi.

"Hoşang acele etmem gerekiyor."

Ne olur biraz bekle. Mesha bana bir türkü öğretti. Onu söylemek istiyorum."

Marif, bir çocuğa bir Katun'a baktı.

"Telaşlanma Katun, telafi ederiz sonra. Haydi söyle bakalım."

Çocuksu sesiyle söylemeye başladı.

"Bir kaşıkçık kaymak söyledi.

Eğer kaymak yoksa bal olsun.

Çocuğum daima sağlam olsun.

Ninni yavrum uyu."

Marif, Mesha'yla gözgöze geldi. Gülüyordu kız. Gözleri onda, Katun'un peşinden yola koyuldu.

Gece zifiri karanlıktı. Ne ay ne de yıldızlar vardı gökte. Katun yolu ezbere bilir gibi yürüyordu. Adamakıllı dinlenmiş Marif, onu izlemekte hiç güçlük çekmiyordu.

"Ben seni kayın ağacına kadar götüreceğim. Oradan mağaraları kolaylıkla görebilirsin. Gerisini yalnız gideceksin."

"Olur."

Daha başka birşey konuşmadılar. Kerim'in ağaya karşı direnişi, Mezra ve çevresinin kulakkesilmesine neden olmuştu. Üç saat yürüdüler. Esen rüzgar bulutları sürüklerken arkadan yıldızlar görünmüştü.

Katun birden durarak:

"Yukarıdaki kayalıkları görüyor musun?"

"Evet."

"İşte mağaralar orada."

"İyi."

"Öyleyse hoşça kal. Acele etmem gerek. Güneş doğmadan köyde olmalıyım."

"Hoşça kal."

Katun hemen ayrıldı. Marif, onun ayak sesleri kaybolana dek bekledi. Bu arada biraz da dinlenmişti. Sonra o da

yola düştü. Birkaç dakikada kayalıklara ulaştı. Durup çakal ulumasını taklit etti. Biraz sonra çakal ulumalarıyla karşılık verildi. Kayaları tutarak, gayet temkinli yürüyordu ki, bir namlunun sert demirini sırtında hissetti.

"Ben Marif'im."

"Düş önüme!"

Tüfeği sırtından ayırmayarak onu bir mağaranın önüne getirdi.

"Dön geriye!"

Emre uyan Marif geriye dönerken yanan kibrit yüzünü aydınlattı.

"Yahu gerçekten senmişsin. Demek seni yakalayamadılar." diyen Memo, sevinçle boynuna sarıldı.

"Babam geldiğine çok sevinir. Haydi gidelim. Mağaranın girişi arka tarafta. Sen yalnız beni izle."

Memo önde, mağaraya tırmandılar. İçeri girmek üzereyken:

"Tam zamanında geldin," dedi Memo.

İçerde küçük bir ateş etrafı aydınlatıyordu. "Selam aleyküm" diyen Marif'i görenler ayağa fırladılar. Kerim de ötekiler gibi "Aleyküm selam" deyip ayağa kalkmıştı. Hepsinden önce davranarak Marif'e sarıldı. Diğerleri onu izlediler. Olağan halhatır sorma ve çay içiminden sonra köylüler soru üstüne soru soruyorlardı.

Marif, önce işkence kampından peşmergelerin kurtuluşunu anlatmaya koyuldu. Köylüler olayı kendileri yaşamış gibi duygulanmışlardı. "Yaşa, varol!" diye konuşmaya katılıyorlardı. Arkasından kardeşinin öldürölme olayını anlatınca da, herkes taziyelerini sundu.

Sonra köylülere gözatarak:

"Kardeşler, öyle sanıyorum sizin de anlatacaklarınız var." Kerim'e dönerek:

"Kerim, senin öykünü daha yoldayken duymuştum."

Kısa bir duraklamadan sonra Kerim anlatmaya başladı:

"Hivris'te, evet Hivris'te askerler köye giriyorlar. Tüm

köylüleri köy meydanına topluyorlar. Sonra erkeklerin ceplerine mermi dolduruyorlar. Arkasından da kaçak silah bulundu diye nezarete atıyorlar. Ancak kim her mermi için yüz lira verirse onu serbest bırakıyorlar. Olay bununla kalmıyor. Askerler bu kez de evleri aramaya koyuluyorlar. Kadınların altın ve bilezikleri çalınıyor. Kadınlar bu hırsızlığı protesto edince, toplayıp Bitlis karakoluna götürüyorlar. Orada kadınları anadan doğma soymuşlar. Ne demeli bu askerlere? Özellikle Hivris'tekilere? Korkunç yaratıklar.

Başka bir keresinde de yine köylüleri, köyde kaçakçı arıyoruz diyerekten köy meydanına topluyorlar. Köylülerin biz kaçakçı değiliz demeleri fayda etmiyor. Tümüne zorla tuz yediriyorlar. Kilolarca tuz. Bu işkenceden sonra da bazılarını kadın, çocuk demeden Haraka köyüne sürükleyerek götürüyorlar. Orada, karakolda elektrik veriyorlar. Kadın ve çocukların diline elektrik bağlıyor, işkenceden geçiriyorlar."

Kerim içini çekerek konuşmasına ara verdi. Oğlu Memo, bir süre önce Uludere jandarma yüzbaşısı Ahmet Gürel'in, çocuklara nasıl işkence yaptığını anlattı.

"Kendimizi savunmamız gerekiyor. Beytüşşebbab kaymakamının alenen Mezra'da insan avına girişmemiz zorunlu dediğini duydum. Beyefendi, biz vahşi Kürtlerden yararlı insan yapmayı düşünüyormuş. Kendimizi savunmaktan başka çıkar yolumuz yok."

"Ne istiyorlar bunlar bizden?" Seyithan konuşmayı sürdürdü. "Bunlar, biz burada kalanları böyle taciz edip baskı altında tutarak, öbürleri gibi batıya göçe zorluyorlar. Türkler bunu istiyor diye memleketimizi, kanımızı, yaşam tarzımızı mı değiştirelim."

Köyün en yaşlısı, sevilen sayılan bilge Muhammed Mercan konuşmak için kolunu kaldırdı. Gürültü hemen durmuştu. Herkes merakla onu izledi.

"Ben sizlere atalarımın dinlediğim bir öyküyü anlat-

mak istiyorum."

Titrek sesiyle anlatmaya koyulunca, Kerim, onun köylüler üzerinde bırakacağı etkiyi tahmin etti. Etrafına gözgezdirdi. Çoğu gözlerini yummuş, ihtiyarın öyküsüyle Kürt halkının özgür geçmişine doğru gitmişlerdi.

İhtiyar, Kürt halkının kahramanlıklarını anlatıyordu. Dinleyicileri, geçmişi daha iyi anlıyor, böylece daha kararlı ve inançlı, günlük yaşamın bir parçası olan baskı ve aşağılanmalara karşı direnmek istiyorlardı. İhtiyar kamçılıyordu onları adeta. Ortalığı bir gerginlik ve heyecan dalgası sarmıştı. Henüz sözlerini bitirmemişti ihtiyar, Semdo bağırarak:

"Ne duruyoruz biz? Ağayı, kafasını parçalamak için getirelim."

Kalabalık galeyana gelmişti.

"Haydi ağaya! Değil mi yanında biz açlıktan ölüren ailelerimize yiyecek vermeyen? Kendimiz almaya gideceğiz! Ağanın ambarını boşaltmaya!"

Marif elini kaldırarak yatıştırmak istedi:

"Arkadaşlar, ben sizlerin konuğuyum. Ama beni de dinlemenizi istiyorum. Ağayı öldürürsek ne geçer elimize? Polis ve jandarma peşimize düşer. Bizi ele geçiremeyince ailelerimizi öldürürler. Çocuklara dokunmayalım, çocuktur demezler. Onları da işin içine çekerler. Anlayacağınız, Kürtlerin sonunu getirmek isterler. Şimdi sorarım size, ne yaptık? Nereye ulaştık?"

Henüz konuşması bitmişti ki kalabalıktan biri:

"Korkak!" diye bağırıldı.

Marif ayağa fırlamıştı.

"Bana korkak diyen kim?"

Kimseden ses çıkmadı.

"Tekrar ediyorum, beni korkaklıkla suçlayan kim? Cesaret gösterip korkakla döğüşmesini bilir herhalde. Kimse ortaya çıksın."

Kerim ayağa kalkmış, onu yatıştırmak istiyordu.

"Rica ediyorum Marif, bağışla. Hepimiz seni iyi tanıyoruz. Ne var ki heyecan bunları söyletiyor. Anlamaya çalış. Sana köyde olan olayların tümünü anlatmadım. Duyduğun gibi ağa bize, yani çocuklarımıza, kapısına gittiğimiz halde yiyecek vermedi. Bir gün sonra bir silah sesi duyduk. Memo, olayı ilk görenlerden biri. En iyisi devamını ondan dinle." dedikten sonra:

"Memo anlat olayı."

Ayağa kalkan Memo:

"Olay gözlerimin önünden gitmiyor bir türlü. Unutuyorum. Ben de öbürleri gibi silah sesinin geldiği yöne doğru koştum. Ağanın evine doğruydu. Bu sırada ikinci kez silah sesi duydum. Baktığımda, Ağanın evi önünde yerde yatan Mehmed'i hemen tanıdım. Bir gün önce beraber oynamıştık. Dokuz yaşındaki çocuk kanlar içindeydi. Yanına vardım. Eğilip kendisine sakin ol Mehmed dedim. Sakin ol! Şimdi babam gelir. Seni kurtarır, hiç korkma. Sen iyileşince ağanın evinin etrafında tur atarız. Ama Mehmed ölmek üzereydi. Soluk almakta güçlük çekiyordu. Konuşmak istiyordu. Ama dudakları sözcükleri yuvarlamasına yardım etmiyordu. İyice eğildim kendisine: "Ağa.... ekmek istedim. Yardım... O beni vurdu. Yardım eden yok mu?" sözleri son defa dudaklarından döküldü. Kollarımda son bir çabayla doğrulmak istedi. Sonra kafası yana düştü. Açık durgun gözlerinden gözlerimi ayırdığımda, Ağayı gördüm. Silahı hala elindeydi. Kapının arkasında duruyordu. Bütün vücudu sıtmaya tutulmuş gibi titriyordu. Beni tutmasalardı gebertecektim onu. Kendisinden yalnız ekmek isteyen dokuz yaşında çocuğu öldürdüğü için gebertecektim. Umarım bizi şimdi daha iyi anlıyorsun Marif."

Memo'nun anlattıklarını gözleri kapalı dinliyordu.

"İntikam!" diye bir ses yükseldi kalabalıktan.

Öldürülen çocuğun babası Rasim ayağa kalkmış:

"Anla artık bizi!"

Marif'in buna da kafa salladığını görünce, yerinden fırlayan Rasim, bir anda Marif'in yakasına yapıştı.

"Bizim, Ağayı neden getirmek istediğimizi daha anlamadın mı? O, sıcaşık evinde keyif çatıp bizim durumumuza seviniyor. Böyle giderse hep sevinecek."

Marif onu bir kenara iterek:

"Eğer bu işi yaparsanız," öbür Kürtlere dönerek:

"Daha fazla jandarma, daha fazla asker gönderirler üzerimize. Hepimizi öldürürler."

"Yakalayabilirlerse," diye bağırdı Memo.

Marif devamla:

"Belki de yüzlerce binlerce asker sürerler üstümüze. Ağır silahlarla. Köyünüzü yerlebir ederler. Öteki Kürt köylerini bombalarla yakıp yıkarlar. Kadınlarınızı ve çocuklarınızı rahatsız ederler. Ta ki bizi elegeçirene kadar."

Rasim, mağaranın kapısında dikilmiş:

"Kim benimle gelmek istiyor?" diye bağırdı. Birçoğu bu hareketi bekliyormuş gibi ayağa fırladılar.

Marif'in söyledikleri gürültüye gidiyordu. Onu da, Kerim'i de bir tarafa ittiler. Oysa Kerim önlerine geçmiş yatırtırmak istiyordu.

"Ağayı almaya gidiyoruz!"

"Onu dağlara kaldıracamız. Kurtlar onu yerse, çocuklarımızı rahat bırakırlar."

Slogan atarcasına bağıyorlardı. Kerim, son kez bütün gücüyle bağırdı:

"Size söylüyorum! Sakin olun. İyi düşünün başımıza gelecekleri. Marif'in söylediklerine kulak verin. Ona boşuna Dağlar Aslanı dememişler!"

Kerim'i de Dağlar Aslanı'nı da takan yoktu.

Yeni bir gün başlamıştı. Esen rüzgar, gürültüleri uzaklara, köye taşıyordu. Kadınlar, erkeklerin önünde Ağanın evine yönelmişlerdi. Ellerine geçirdikleri taşları Ağanın evine atmaya başladılar.

Ağa pencerenin arkasında elde silah bekliyordu.

Marif'le Kerim durmadan kalabalığı yatıştırmaya çalışıyordu.

"Kan akmasın!"

"Neden kan akmasın? O, benim oğlumu öldürürken düşündü mü? Bunun için mahkemeye çıkarılacak, cezasını çekecek."

Rasim acı acı güldü.

"Doğrusu hiç gülesim yoktu. Yahu kendin en az benim kadar biliyorsun. Bu adam, koyun hırsızı diye köylülerimizden Mehmed, Hüseyin ve AYTEKİN'i öldürdüğünde kimi hapse attılar? Yine bizi. Evet bizleri tıktılar içeriye! Çünkü jandarmalara, ölenlerin akrabalarını tutuklayacağınıza katili tutuklayın dediğimiz için biz suçlu durumda görüldük."

"Adalet" diye bağırın Memo, daha sonra:

"Madem ki biz hiç haklı çıkmıyoruz, o halde kendimiz hakkımızı alalım."

Kadınlar el çarparak erkekleri galeyana getirirken, Ağa penceresinin arkasında zangır zangır titriyordu. Birden gözlerini yumdu ve tetiği çekti. Mermi bir kadını yere sermişti.

"Şirin'i öldürdü! Domuz herif Şirin'i öldürdü!"

Kadınlar Şirin'in başında toplanırken erkekler Ağanın kapısını kırmışlardı. En önde içeri giren Rasim, elinde hançeri bağırıyordu:

"Dışarı çık domuz herif! Hiç olmazsa Kürt olduğunu göster! Çıksana ulan dışarı!.."

Marif'le Kerim bir an gözgöze geldiler. Marif, bu felaketi önlemenin tek yolunun, Ağayı kaçırmak olduğunu iyi biliyordu. İkisi süratle eve girdiler. Çalışma odasına dalan Marif:

"Ağa, Ağa acele et, kaç buradan! Yoksa seni öldürecekler. Ben sana yardım etmek istiyorum!"

Ağa dolabın arkasına gizlenmişti. Cevap vermiyordu. Marif'in yaklaştığını görünce tüfeğini doğrulttu, tetiğe

bastı. Kurşun Marif'in kafasını çizerek geçmişti. Kan akıyordu. Ağa ikinci kurşunu sürmeye çalışırken, çevik davranan Marif hançerini salladı. Ağa hareketsiz yere yıkıldı. Ölmüştü. Ağayı kaçırıp kurtarayım derken onu kendisi öldürmüştü. Cesedin önünde, omuzları aşağı düşmüş duruyordu.

Büyük gürültülerle köylüler içeri girdiler. Ağayı görünce sesleri kesilmişti. Çünkü ölümler düşman olamazdı. Köylüleri yanıp Marif'e erişen Memo:

"Yaralı mısın?"

Marif cevap vermedi. Arkasını dönüp evi terketti. Öbürleri de onu izlediler.

Kadınlar, Marif'in Ağayı öldürdüğüne seviniyor, ona övgüler diziyorlardı. O ise bunlara kıızıyordu. Sonra kollarını havaya kaldırıp dinlemelerini istedi:

"Şimdi kaçmalıyız! Burayı terketmek zorundayız."

Aldırış eden yoktu. Gelecekse Türk askerleri göreceklere de olur, diye söyleniyorlardı.

Bu kez Marif avazı çıktığında:

"Türk askerleri gelince ne yapabileceklerini iyi biliyorsunuz. Onlar erkekleri yakalayamayınca, kadın ve çocuklardan oç alırlar. Saklandığımız yeri çıkarmak için kadın ve çocuklara işkence yaparlar. Bunlar bildiğiniz şeyler."

Yavaş yavaş da olsa sakinleşmişlerdi. Bazıları:

"Biz burada kalacağız. Gelirlerse Dağlar Aslanı'nın öldürdüğünü söyleriz. Onun peşine düşün. Onunla hesaplaşın deriz. Bize dokunmazlar."

Kerim bu söylenenleri duyunca acı acı güldü.

"Evet, evet siz hiç bir şey yapmadınız. Neden size karşınlar ki? Onun ölümünden sizi sorumlu tutmazlar! Cezaımızı binlerce katıyla çekiyoruz, öyle değil mi!"

Marif, baktı ki Kürtler arasında Ağanın ölümü yüzünden bir düşmanlık çıkacak, müdahale etmek için söz aldı:

"Bu sorun, ağa sorunu değil arkadaşlar. Bizler Kürt halkının bağımsızlık mücadelesini yürütüyoruz. İşte bu ne-

denle bize rahat yüzü vermezler. Onlar, Kürtleri yeryüzünden silmek isterler."

"Doğru söylüyor Marif," diye bağırdı Memo.

"Irak'da onlarca senedir Kürt halkı bağımsızlığı için savaşıyor. Biz de halkımızın bağımsızlık savaşına Irak'lı soydaşlarımız gibi katılalım. İzleyelim Marif'i."

Oğlunun konuşmasını onaylar gibi dinleyen Kerim:

"Acele edelim. Kaçış yerimizi konuşalım. Neredeyse askerler gelecek."

Öneriye hemen tümü katılmıştı. Köyde şimdiye dek görülmeyen bir toparlanma başladı. Erkekler oraya buraya koşturuyor, ne var ne yok yüklüyorlardı. Bir yandan koyunlar biraraya getiriliyor, güneye koyunlarla gideceklerine Türklerin akıl erdiremeyeceklerini söylüyordu Kerim. "Acele edin!" diye bağıyordu.

- IX -

*"İster sevinçli ister dertli ol bu dünyada
Güven yoktur bu köhne gidişli dünyada
Madem ki bu dünyadan göçetmek kaçınılmazdır
Sevinç daha iyidir dertten ve sağlık hastalıktan."*

Göç başlamıştı. Önde, alelacele hazırlatılan atların se-merlerinin ortasına kadın ve çocuklar oturtulmuş, iki yan-larına ise keçi kılından dokunmuş siyah çadırlar, onların yere kadar uzanan direkleri ve keçi postları bağlanmıştı. Ev eşyalarını da eşeklere yüklemişlerdi. Erkekler göç ko-lunun bir önüne bir arkasına at sürüyorlardı.

Memo ile Semdo koyun ve keçilerden sorumluydular. "Biraz sonra dağlara varmış olacağız," diyordu Memo. Semdo düşünceliydi, karşılık vermedi. Başıyla onaylar gibi yaptı. Köyde ağanın yakınları kalmıştı. Onlar nasıl olsa biz onun akrabalarıyız, bu nedenle askerler bize dokunmazlar, hesabı yapmışlardı. İhtiyarlar da askerlerin hışmından , ihtiyar oldukları için kurtulacaklarını sanıyorlardı.

Memo, bir tepenin üzerinde onları izleyen bir adam gördü. Hemen öteki erkeklere haber verdi. Önce, bir ajan olabilir diye düşündülse de sonra adamın Leyla'nın ba-bası Bewaren olduğunu, kızıyla vedalaşmaya geldiğini öğ-rendiler.

Durmadan ilerliyorlardı. Kayalıklara varmışlardı. Ma-rif, aşığıya, keçi yoluna inmeyi önerdi.

"Buradan aşağı inmemiz gerekiyor."

"Peki sonra?"

"Yol bizi nehre kadar gütürür. Nehre varınca, Beytüşşebbab yönünde güneye yöneleceğiz."

"O zaman Türklerin kucağına düşmüş olmaz mıyız?"

"Hayır. Onlar bizim Beytüşşebbab'dan mümkün olduğunca uzaklaşacağımızı sanırlar. Orada beklemedikleri için aramazlar."

Beş saat kadar yürüdüler. Su içip dinlenmek için kısa bir mola verdiler. Marif acele ettiriyordu:

"Sekiz saat içinde Beytüşşebbab'ı geçmeliyiz."

Kerim, oğlu Memo'ya seslenerek:

"Sen, önden Elcam'da Mahmud'a gideceksin. Yardımını beklediğimizi söyle."

"Olur." diyen Memo, Semdo'yu da yanına almak istedi.

"Hayır, Semdo burada kalacak. Silahını yanına al. Bizim kaybedecek zamanımız yok. Haydi acele et."

Yeniden yola koyuldular. Gün yorulmuş, uykuya hazırlanıyordu. Batıdaki kızılıklar karanlık dağlardan aşağlara süzülüyor, giderek ortalığı zifiri karanlığa boğuyordu. Elcam'da hareket yoktu. Evlerden sızan ışık yola dökülüyordu. Memo dikkat çekmemek için hafiften bir ışık tutturmuştu. Köye girmek üzereyken yaşlı bir kadın karşıladı.

"Hayrola, nereye gidiyorsun yolcu?"

"Ben yukardan, dağlardan geliyorum. Mahmud'a gidiyorum."

Kadın evi gösterdi. Henüz ışıkları yanıyordu. Evin önüne geldiğinde kalbi çarpıyordu. Kapıyı dövdü.

"Kim o?"

"Tanrı misafiri."

Kapı açıldı, iriyarı bir erkek onu içeriye buyur etti.

Memo'nun içinde bir korku vardı. Ateşin önünde oturan kadın:

"Seni tanıyamadım," deyince Memo:

"Ben dağlardan geliyorum." diye yanıtladı.

"Mezra'lı mısın yoksa?"

"Evet."

Önce bir sessizlik oldu. Sonra Mahmut oturması için yer gösterdi. Memo, ziyaretinin nedenini anlattı.

"Babam, öbürleriyle köyün yakınında. Sen bu gece bize yardım edebilecek misin?"

Düşünceli düşünceli başını sallayan Mahmut:

"Uzun süre kalamazsınız. Bu gece Irak'dan çobanlar geldi." Sonra kıldan örülmüş perdeyi kaldırarak:

"Bak istersen. Onbeş saat yürümüşler, çok yorgunlar."

Beş kişi odanın duvarı dibinde yanyana çömelmişlerdi.

Şimdi sen babana git. Misafir olarak sefa geldiğini söyle. Eğer hasta falan varsa, onlara evde yer buluruz. Ötekiler evin arkasındaki bahçede kalırlar."

Memo karanlıklara karşıarak uzaklaştı. Geldiğinde babası:

"Ama uzun sürdü."

"O, ancak bir gece için bizi alabilecek. Çünkü evinde, Mardin'e gitmek üzere Irak'dan gelen Kürtler var."

Süratle Elcam'a girdiler. Köyün kadınları evlerinin önünde dikilmiş onları izliyordu. Mahmut onları dostça karşıladı. Karısı konuklara hemen çay hazırladı.

Memo'ya dönen Mahmut, birşey hatırlamış gibi:

"Oğlumla okula giden sen değil miydin?"

Memo soruyu anlamamış gibi:

"Ben mi?"

"Evet sen. Lezgin'i tanımıyor musun?"

"Tabii tanıyorum."

"Seni görseydi çok sevinirdi mutlaka."

"Neredeki o şimdi?"

"Onu tutukladılar. Aramada üzerinde bir tabanca bulundu. Şimdi polis karakolunda. Fakat yarın Adana'ya, hapisaneyeye sevk ediyorlar."

"Allah kahretsin!" diyen Memo, Semdo'ya göz kırparak

dışarı çıktılar. Kapının önünde:

"Biraz hava alalım." dedi ve Semdo onu izledi.

Yıldızlar çıkmış, gece epey aydınlanmıştı. İçerde konuşan erkeklerin sesleri dışarı taşıyordu. Gece gürültülü olmuştu. Köpekler havlıyordu.

"Haydi karakola doğru gidelim," fısıldadı Memo.

"Ne yapmaya gidiyoruz?"

"Lezgin'le biraz konuşmak istiyorum."

"Onunla konuşmana izin vermezler."

"Yoksa korkuyor musun?"

"Ben mi? Ne zaman korktuğumu gördün? Bana göre hava hoş."

"Haydi öyleyse gidelim."

"Karakolun nerede olduğunu biliyor musun?"

"Evet."

"Peki seni yakalarlarsa ne olacak?"

"O zaman sen kaç."

İki genç yürümeye başladılar.

"Eve gidiyormuş gibi yapalım. Kuşkulanmasınlar."

"Olur," dedi Semdo.

Karakol, Elcam'la Beytüşebap arasında nehir kenarında yapılmış. Semdo durarak:

"Karşıdaki bina olsa gerek."

"Evet. Ben görünmeden yaklaşayım."

"Ben de seninle geleceğim."

"Hayır, hayır sen beni burada bekle. Yakalanırsam öbürlerine haber verirsin."

Semdo'nun uyarıları sonuç vermedi. Memo ıslık çalarak karakolun yolunu tuttu. Binaya henüz varmıştı ki "Lezgin!" diye seslendi.

"Defol oradan ulan!" diye bir ses cevap verdi. Sonra beyaz badanalı binadan bir asker dışarı çıkarak:

"İşin ne burada ulan, hemen defol!"

"Ben sadece Lezgin'in burada ne kadar kalacağını öğrenmek için geldim."

"Onun burada ne kadar kalacağı seni ilgilendirmez. Tüy buradan çabuk!"

"Lezgin okula gelmezse öğretmen kızar."

"Okul ha! Siz pis Kürtlerin okulda işi ne? Burada içerde olmanız daha iyi."

"Al bunu, babam vermemi söyledi."

Asker önce kuşkulu kuşkulu baktı. Parayı alıp cebe indirdikten sonra:

"Yalnız on dakika konuşacaksın."

Arkasını dönüp gitti. Memo demir parmaklıkları pence-reye doğru yürüdü. "Lezgin, Lezgin!" diye seslenince, bir elin içerden paslı parmaklığı tuttuğunu gördü.

"Merhaba Memo. Ne arıyorsun burada?"

Memo, askerin duyacağı yükseklikte:

"Ben izin aldım." Sonra sesini alçaltarak:

"Biz kaçıyoruz. Baban söyledi burada olduğunu. Seni görmeye geldim."

Memo gibi Lezgin de yüksek sesle:

"Çok iyi. Ben burada kendimi toparladım." Sonra gayet yavaş:

"Yahu burada ne arıyorsunuz?"

"Dağa çıkıyoruz," yavaş sesle yanıtladı Memo.

"Buradan çıkınca ziyaretime gel olmaz mı? Başka ne söyleyeyim?"

Birden, birinin boğazına sarıldığını hissetti.

"Kim gelmiş görüşmeye bir bilelim?"

Memo kurtulmak için çırpınırken, asker daha da sıkıyordu. Nefes alamaz olmuştu. Boğuk bir sesle:

"Bırakın beni!" diye bağırdı.

"Önce kim olduğunu bilelim?"

Memo'yu demir parmaklıklardan çekerek sorgu odasına götürdü.

İçerde küçük bir masada az önce para verdiği asker oturuyordu. Onu ilk kez görmüş gibi bakıyordu. Ortalık apaydınlıktı. Kendisini içeri götüren subay sordu:

"Kim olduğumu biliyor musun?"

"Hayır."

"Teğmen Gürel. Burada kanun benim. Peki sen kimsin?"

"Mustafa Soysal."

"Nereden geliyorsun?"

"Cizre'den."

"Nüfus cüzdanını göster bakalım."

"Yanımda yok."

"Sana nasıl inanayım?"

"Doğru söylüyorum."

Der demez kendisini yerde buldu. Ayaklarını bağladılar.

"Gerçeği nasıl çıkaracağımı göreceksin!"

Düdüğünü çalınca askerler koşarak içeriye doluştular.

"Konuşmak istemiyor."

Askerler vuruyordu. Ayak altlarına, midesine, kafasına. Vurmanın dozu giderek artıyordu. Memo kendisini kaybetmişti.

Saatlerce sonra kendine gelebildi. Gözlerini açtığında teğmenin sırttan yüzünü gördü. Her tarafı ağrıyordu. Kaldırıp dışarda bahçeye atıldılar.

"Hey Kürt!.. Şimdi de at olup bizi taşıyacaksın."

Memo bağırmak istedi. Asker sırtına binmiş "Deh! Deh!" emir veriyordu. Öne doğru sendeleyeyen Memo'ya:

"Daha hızlı! Allahın belası Kürt!" diye bağırды. Taşıma gücünü kaybeden Memo, bu kez dipçik darbeleri altında yeniden kendinden geçti.

İçerde telefona giden teğmen, dönünce yeniden askerlerine emir verdi:

"Devam edin!"

Baygın çocuğa gözükapalı vuruyorlardı. Yeni darbeler onu ayıltmıştı.

"Kimsin?" diye bir ses duydu.

"Mezra'lı Memo Kerim." diye kalan son bütün gücüyle

bağırđı.

Bunu duyan teğmen zaten soluk soluğa kalmış askere, dövmeye devam etmesini işaret etti. Kendisi de içeriye telefona gitti. Çok geçmeden dışarı ıktı. Sevinliydi.

"Acele onu cipe koyun!" diye buyurdu. "Kerim'leri Diyarbakır bekliyor."

İki katlı bir evin önünde durdular. Palmiyelerle çevrili bina Emniyet Mdrlğüğü idi. İçerde altı sivil memurun oturduğu odaya iterek attılar.

"Memo Kerim işte bu. Aldığınıza dair imzalayın lütfen."

İriyanı asık suratlı memur kağdı imzaladı. Memo'yu gerisin geri sürerek bir sandalyeye oturttu. Kafasına siyah bir bere geçirdi. "Uslu duracaksın!" der demez gelişigüzel vurmaya başladı. Memo hiç bir şey göremiyordu. Sonra kollarından tutup kaldırdılar. Bir kat aşağı taşıyıp bir odaya soktular.

"Adın ne?"

"Memo."

"Daha önce işlenmiş bir suçun varsa ya da hapis yattysan tarihini ve nedenini söyle?"

"Ben sadece arkadaşımı ziyaret etmek istemiştim. Hiç bir suç işlemedim. şimdiye dek polisle ilişkim olmadı."

Demesiyle kafasına balyoz gibi bir yumruk indi.

"Soyun bakalım."

Memo emre uydu.

"Arkadaşından ne istiyordun?"

"Hiç."

Demir ubuklar kalktı indi. Memo bađırđı. Feryat etti.

"Daha hızlı, daha hızlı!"

Bu kez daha iyi dvebilmek için kollarını bıraktılar. Önce sendeledi, sonra sanki vücudunda kemik yokmuş gibi olduğu yere yığıldı.

"Bu daha işin başlangıcı, kk Kürt!"

"Ben bir şey bilmiyorum. Bilmiyorum. Daha ocuğum."

- X -

*"Gece karanlığına mı bürünmüş her yer, ya bir yazı ya bir toz?
Ya da bal peteğine girmekten yorgun mu düştü arılar?"*

Günlerce işkence yapıldı. Günlerce. Hep babasının köylüleri nereye götürdüğü soruluyordu. Onun yanıtıysa "bilmiyorum"du. İşkencenin sürüp gittiği günlerden biriydi. Gazeteci Atsız Korkmaz da içerdeydi. Korkmaz, Türk polisi hesabına çalışan birçok gazeteciden biriydi.

"Bu böyle devam etmez," diye kızdı asık sarı suratlı. Onu anlamamış gibi bakan Korkmaz'a:

"Senin yardımına ihtiyacım var."

"Nasıl yani? Bu ufak Kürdün suyunu çıkarmamı mı istiyorsun?"

"Hayır, sen bunu kaçıracaksın?"

"Ne dedin, kaçırayım mı?"

Korkmaz'a doğru eğildi, sesini yükselterek:

"İyi duydun, kaçır onu! Kaçırdın mı seni hemen firarilerin yanına götürür."

"Peki nasıl yapacağım bu işi?"

"O sorun değil. Ben sana olanak hazırlayacağım."

Korkmaz ayağa kalktı. Buruşan beyaz keten elbisesini düzeltti. Biryantinli saçlarını arkaya yatırdı:

"Bu iş olmaz." dedi.

Sarı yüzlü memur öfkelenmişti.

"Sen ne konuşuyorsun yahu? Benim, Kürtlerin nerede olduğunu bilmem gerek. Aldığım son haberlere göre, adına Dağlar Aslanı denilen Irak'lı Kürt isyancı yönetiyormuş onları."

"Ben olsam başka yol denerim."

"Anlat bakalım."

"Ben bu Kürtlerle röportaj yapacağım."

"Ne yapacaksın?"

"Röportaj. Evet, onlara röportaj yapmak üzere geldiğimi anlatacağım. Bu nedenle dağlara çıkabilirim. Benimle röportaj yapsanız bütün dünya uğradığınız haksızlıkları ve baskıları öğrenir..."

"Gerçekten böyle mi düşünüyorsunuz?"

Sesini alçaltarak, Korkmaz'ın ne söylediğini merak ediyormuş gibi sordu:

Korkmaz kekeleyerek:

"Hayır, sen benim düşüncelerimi iyi biliyorsun. Dağ Türklerinin yerini öğrenmek için bundan daha iyi olanak yok. Onların nerede olduklarını bilmek istemiyor musun? İşte ben de bu yolla bulup ortaya çıkaracağım."

"Umarım becerirsin."

"Ne kadar ödeyeceksin?"

"Ödemek mi? Sen bir kez olayı sığağı sığağına gazetene vereceksin, oradan aldığın yeter."

"Dağlara çıkmak tehlikelidir."

"İyi yahu, altıbin lira."

"Yalnız altıbin?"

"Altı binden bir kuruş fazla yok."

Korkmaz kabul etti.

"Bize yerlerini ve liderlerinin resimlerini getirince parayı alacaksın. Tamam mı?"

Korkmaz onu da kabullendi.

Ertesi gün evinin önüne Renault marka, plakasız bir araba bırakmışlardı. "Manyaklar" diye söylendi. "Polis ara-

Türt ordusunun Kürtler üzerindeki günlük uygulamalarından.

Foto: Jürgen Roth

bası olduğunu herkes anlar." Sonra da böyle bir arabayla gitmem belki daha iyi olur, kimse durdurmaya cesaret edemez. Bu hesaptan sonra hemen yola koyuldu. Emniyet Müdürlüğü önünde durdurdu arabasını. Kendisini bekleyen sarı benizli polise bir işaret yaptı. Memo'ya bir tekme indirdiği gibi, onu cadde ortasına yuvarladı. Zarzor ayağa kalkan Memo, "Defol ulan köpoğlu!" dendiğini duyunca koşmaya başladı. Nasıl kaçış? Her tarafı, ayaklarının altları ağrıyordu. Buna rağmen hızla bu lanet yerden uzaklaşmak istiyordu. İçinde bir korku vardı. Acaba bir oyun muydu? Nasıl oldu da serbest bıraktılar? Bu düşüncelerle adımıyordu yaşamının koşusunu.

Sarı yüzlü polis:

"Ondan alınacak birşey bulamadığım için bıraktım. Şimdi herşey sana kaldı." diyerek Korkmaz'a gözdağı verdi. Buna da "evet" der gibi Korkmaz gaza bastı. Ziya Gökalp Bulvarı üzerinden Silvan yoluna girdi.

Asfalt yolun iki kenarında köylüler tarlalarda çalışıyorlardı. Karpuz tarlaları cıvı cıvıldı. Onun gözü bunları görmüyordu. Düşüncelere dalmıştı. "Nasıl olsa yakında Ankara'ya taşınacağım," diye söylendi. Sonuna kadar arabasını gazladı. Silvan'da benzin alıp cola içtikten sonra, Batman yönünde devam etti.

Dokuz saat olmuştu. Ama o, Uludere arkasındaki dağlara ancak ulaşmıştı. Yol bozuktu. Hendek hendek çukurları geçmek kolay olmuyordu. Hızını düşürdü. Toz bulutu yükseliyordu. Önündeki askeri araçları sollayıp Beytüşşebbab'a girdi.

Beytüşşebbab işgal altındaydı. Nereye baksan asker. Bu küçük kasabada mutlaka binden fazla asker vardır, diye aklından geçirdi. Arabasındaki telsizle Albay Faik Kelliçan'ı aradı, ona geldiğini haber verdi.

"Şimdilik ilişki kurmaya çalışacağım."

Arabasını bir kahvenin önüne parketti. Sonra toprak damlı evlerin önünden yürüyerek birinin kapısı önünde

durdu. Kapıyı döğdü.

"Necmettin kapıyı aç."

Kendisine kapıyı açan küçük bir çocuğa:

"Baban evde mi?"

"Sen kimsin?"

"Diyarbakır'lıyım. Söyle babana Korkmaz gelmiş."

Kapı tak diye yüzüne kapandı. Bir süre sonra Necmettin kapıyı açınca:

"Ne istiyorsun?"

"Ben sıcak bir öykü yazmak istiyorum. Bunun için sana ihtiyacım var."

Necmettin ona güven duymuyordu.

"Sıcak öykü mü? Burada her öykü sıcak. Yeter ki insan gerçeği yazsın. Hele bir içeri gel, bir çayımızı iç."

Karısına çay yapmasını buyurdu.

"Ben Kürtler üzerine yazmak istiyorum. Onlarla röportaj yapmayı düşünüyorum."

Bacaklarını masanın altından uzattı. Yorgunluğunu belli ediyordu.

"Doğrusunu sorarsan hiç anlamadım. Yani sen Kürtler üzerine yazacaksın. Ama biliyorsun burası yasak bölge. Hiç bir gazetecinin girmesine bugüne dek izin verilmedi."

Çayını yudumlayan Korkmaz:

"Ben burdayım ya!" Sonra:

"Neden bu kadar çok asker kasabada?"

"Bilmiyorum. Birilerini arıyor olmalılar."

"Kimi?"

"Nereden bileyim?"

"Haydutları mı?"

"Belki."

"Necmettin, benim öyküyü yazabilmem için malzemeye ihtiyacım var. Sen de iyi biliyorsun ki bunlar Mezra'lıları arıyorlar. Benim, dağa çıkan Mezra'lılarla konuşmam gerek."

Omuzunu silken Necmettin, "Belki de" dedi.

Bu sırada genç bir adam içeri girdi. Doğru Necmettin'e yürüdü. Eğilip kulağına birşeyler fısıldadı. Necmettin'in gözleri Korkmaz'a takıldı. Ama o hiç oralı olmadı. Çayı, tadını çıkarır gibi içiyordu.

"Sana yatağını yapalım önce bir uyu Korkmaz Bey."

Gazetecilerin Türk gizli emniyeti ile ilişkilerini Necmettin çoktan biliyordu. Özellikle onun polis arabasıyla gelmesi, kuşkusunu doğruluyordu. Ona iyi davranıp olaylardan haberi olmadığı izlenimini vermek istiyordu.

"İyi geceler Korkmaz Bey!"

Korkmaz yorgundu. Kısa bir süre sonra derin bir uykuya daldı. Necmettin'in tekrar içeri girdiğini, ceplerini aradığını duymadı bile. Ceplerinde birşey yoktu.

Helikopter gürültüleri onu uyandırmıştı. Gözlerini oğuşturup açtığında, yatağına oturan Necmettin'i gördü.

"Bugün bir arkadaş seni Tuncula'ya götürecektir. Tuncula'da yolun sonundaki kahveye gideceksin. Jandarma karakolu önünde biri seninle konuşacak. İşte o kişi seni onlara götürecektir. Askerin gitmeye cesaret edemediği, helikopterlerinse etkisiz kaldıkları yere."

"Kürtlere tabi?"

"Evet. Altı jandarma vurmuşlar. Yabancı bulduklarının gözünün yaşına bakmıyorlar."

Ses tonunda onu korkutur gibi bir hava vardı. Bunları dinlerken gerinen gazeteci için ciddiyetini kavramıyordu.

"İki gün sonra da burada olacaksın. Herşeyi ayarladım."

Sonra bir işaret yaptı, yüzü sakaldan kaybolmak üzere olan biri içeri girdi.

"Bu arkadaş seni götürecektir."

Güneş, sabah olmasına rağmen ısıtıyordu. Her taraf asker doluydu. Korkmaz, genç Kürdü izliyordu. Jandarma karakolu önüne gelmişlerdi. Birinin arkadan:

"Arkana dönme! Birbirimizi tanımıyoruz gibi yap! Oluştuğun yerde dur seni geçinceye kadar! Köyü terkedene kadar beni izleyeceksin!"

Gazeteci söylenenlere aynen uyuyordu.

Bir saattir yürüyorlar. Korkmaz adamakıllı yorulmuştu.

"Daha yavaş yürüyemez misin be Kürt arkadaş?"

"Kaybedecek zamanımız yok," diye yanıtladı. Korkmaz'ın, önündekine ayak uydurmaktan başka çaresi yoktu. Saatler geçiyordu. Omuzuna astığı teyp ve fotoğraf makinesi, yürürken gövdesinden ayrılıyor, sonra kalçasına vuruyordu. Takip etmek çabasından başka bir şey düşündüğü yoktu. Bu nedenle zaman kavramı silinmişti onda. Nihayet bir uçurumun başına geldiklerinde durdular. Uçurumun iki tarafını bir asma köprü birbirine bağlıyordu. Kamyş çubuklarından yapılmış, rüzgarda bile sallanan bir köprü. Öbür yanda mağaralar gözüküyordu. Önlerinde kadın ve çocuklar oturuyordu. Erkekler ortalıkta görünmüyordu.

"Yabancı değil. Dostça geliyorlar!"

Köprü korkunç sallanıyordu. Gazeteci bir ara aşağı baktı. Bir an olduğu yerde kalakaldı. Başını dönüyordu. Gözlerini kapadı. Karşıya varır varmaz, ulusal giysileri içinde iriyarı bir Kürt önlerine dikildi.

"Gazetecidir. Kürtler üzerine bir röportaj yapmak istiyor."

"İspiyonlamak için öyle mi?"

"Hayır, hayır!" aceleden yanıtladı Korkmaz.

Köylüler inanmadıklarını bakışlarıyla gösteriyorlardı. İri kıyım Kürt kinle öfkeyle bakıyordu. Korkmaz sırtında tüfek namlusunu hissedince korktu.

"Sen ha, gazetene Kürtler üzerine yazı yazacaksın. Buna kargalar güler be. Sen değil Kürtler üzerinde yazmak, Kürt kelimesini bile yazdıramazsın."

Her taraftan güvensizliklerini bildiren bir soru geliyordu.

"Ne sanıyorsun sen yani? Bizi Anadoluda baskı altındaki köylülerle aynı mı görüyorsun? Hayır, hayır biz yalnız Kürt olduğumuz için, evet Kürt olduğumuz için baskı ve işkence görüyoruz."

"Hayır. Doğrusunu söyleyeyim sizi anlamıyorum."

"Bir gün anlarsın elbette. Şimdi bizimle gel."

Nereden çıktıklarını görmediği Kürtler, onu aralarına alarak bir mağaraya girdiler.

Korkmaz'da bet beniz atmış, dizlerinin bağı çözülmüştü. Titriyordu. İrikıyım Kürt:

"Başka mağaraya da gidebilirdik. Bütün mağaralar köylerinden kaçmak zorunda bırakılan insanlarla dolu."

Erkekler, gazetecinin etrafında yere oturmuşlardı. Onların arkasında kadınlar ve çocuklar yerliyordu. Ortalık dopdoluydu. İrikıyım Kürt:

"Sor bakalım sorularını. Benim adım Kerim."

Gazeteci bu adı duyunca ister istemez bir ürperme geçirdi.

"Kerim mi?"

"Evet."

Kerim gazetecinin korktuğunun farkındaydı. Gazeteci bir şey arıyormuş gibi etrafına bakınıyordu. Gözleri bir köylüye takıldı.

"Peki sen kimsin?"

"Ben de Mauxuran'lı Mustafa."

"Yani Mezra'dan değilsin."

"Evet öyle."

"Neden buradasın o halde?"

"Bu devletin haydutları bir arkadaşımı yere yatırarak hayalarını bıçakladılar. Sonra da dirsekten iki kolunu kestiler."

"İnanılır şey değil. Mübalağa ediyorsun."

"Ben doğru konuşuyorum. İstersen buradaki kadınlardan sor."

Sonra gazeteciye fırsat bırakmadan, kadınlardan birine:

"Anlat bu gazeteci efendiye neden burada olduğunu?"

Kadın ayağa kalkmadı. Yüzünü de ona çevirme gereği görmedi. Monoton bir sesle:

"Benim kocamı kestiler. Düpedüz kestiler. Sonra da bir kamyonu atıp götürdüler."

Korkmaz hala inanamıyordu. Hayret ve dehşetle etrafına bakıyor, insanlara gözgezdendiriyordu. Bir ara gözleri yerde sargılar içinde yatan Memo'ya ilişti. Durdu ve birden:

"Seni tanıyorum Diyarbakır hapishanesinden."

Hemen sustu. Neden bunu söyledim? Şimdi sorarlarsa senin orada işin neydi? Pişman olmuştu. Kafası allak bulak oldu. O bunları düşünürken köylülerden biri:

"Hiç tasalanma, biz seni tanıyoruz. Senin Türk gizli emniyeti adına çalıştığını da biliyoruz. Ama buna rağmen anlatıyoruz. Anlatacağz. Biz Kürtlere yapılan bunca haksızlıkların bilmeni, duymanı istiyoruz."

Şaşkınlığı geçmemişti. Buna rağmen söylenenleri doğruladı. Kucağında küçük bir çocuk tutan Kürde:

"Sen de Mauxuran'lı mısın?"

"Ben Yasince köyündenim."

"Ne tarafa düşüyor?"

"Bismil'e yakın."

"Senin derdin ne?"

"Geçen aydı. Ağa çağırmış askerleri, evi soyulmuş diye. Geldiler, elli yaşındaki annemi de alıp götürdüler. Annem geri geldiğinde bütün vücudu mosmor kesilmişti. Eteklerini kaldıracaksın demişler karakolda. Yere yatacak eteklerini kaldıracaksın... Sonra da saatlerce dövmüşler."

Korkmaz, bu anlatılanlara inanmadığını gösterir gibi davranıyordu. Öncekiler gibi buna da inanmamıştı. Bu kez arka sıralardan bir kadın, onu soru sormasına fırsat vermeden kendi başından geçenleri anlattı."

"Ben Mezra'lıyım. Belki duymuşsundur, Marif'in bizim ağayı öldürdüğünü. Ben köyde kaldım. Çünkü ihtiyar annemi yalnız bırakmak istemiyordum. Sonra, köye jandarmalar geldi. Hepimizi ağanın evi önünde topladılar. Benim gibi köyün ruhani lideri de kaçmamıştı. Onu da ge-

tirdiler. Molla ile piri cadde ortasında, sakallarından birbirine bağladılar. Yalvarmak, yakarmak para etmiyordu. Bu iki ihtiyarın sakallarını ateşle tutuşturdular. Arkasından, bir teğmenin zorlamasıyla çocuklarımızı soyup sığır pisliği sürmek zorunda bırakıldık."

Kadın ağlıyordu. Hıçkırıkla hıçkırıkla ağlıyordu.

Korkmaz kafasında anlatılanları düşünüyor, yorumluyordu. Gerçi o hep hükümet açıklamalarına inanmıştı. Hükümetse Kürtlere karşı giriştiği bu terörü gizliyor, her şeye yeni bir kılıf hazırlıyordu. Katil ve haydutlara karşı düzenlenen bir hareket olarak sunuyordu. Her yolu deneyerek sürdürdükleri propagandayla yapılanların yalnız katil ve haydutlara yönelik olduğunu duyuruyordu. Açıklamalar hep bu yöneydi. Ayağa kalktı, mağaradan dışarı çıkmak istedi. Sendeliyordu. Çıkmasına kimse engel olmuyordu. Kalabalıktan biri:

"Biz Ortadirek'liler yanımızda koyunlarımızın kağıtları yoktu diye, kadın ve çocuklarımızı dövdüler."

Bir başkası:

"Ben de Deklidiz köyünden Selim Esen. Bütün bir gece boyunca karımı dövdüler. Sor kendisinden."

"Hasanheyl'den bir köylüyü sünnet ettiler."

"Küfrak'ta ise kadınlarımızın etrafında oynamaya zorlandık."

"Ve..."

Kulaklarını tıkadı. Duymak istemiyordu. Bunu gören bir çoban yerinden fırladı, iki elini aşağı indirip:

"Kulaklarını tıkayacağına, dinle. Duyduklarını da gazetene yaz. Bak, ben de Rasvat'lıyım. Ağa ile jandarmalar bizi köy meydanına topladılar. Sonra da yerde sürünmeye, pislikte yuvarlanmaya zorladılar. Neden biliyor musun? Pis Kürtler olalım diye. Çocuklar dahil tümümüze ağır taşlar taşıttılar. Bu fasıl da bitince, bu kez de anadan doğma soyunmamız için emir verildi. Başladılar dövmeye. Köyün hocasının erkeklik organını bir iple bağladılar. İpi karısına

tutturarak onu köyde böylece dolaştırdılar. Sen, keyfimizden buralara geldiğimizi mi sanıyorsun? İşte bu nedenlerden ötürü buradayız."

Çoban, sarsarak kollarını bırakınca, neredeyse yere düşecekti. Anlatılanlar artık onu ikna etmişti. Şimdi sırasıydı anlatmanın, buraya nasıl gönderildiğini. Önce özür diledi onlardan:

"Benim bu konularda bilgim olmadığı gibi öbür insanların da bilgileri yok sanıyorum. Çok az insan sizlerin durumunu biliyor."

Kürtler sessizce onu dinliyorlardı. Ne düşündüğüne, ne söyleyeceğine önem veriyorlardı. Memo inanmıyordu. Semdo'nun yardımıyla mağaradan dışarı çıkınca:

"Semdo öldür şu adamı. Şimdi bizden korktuğu için böyle konuşuyor. Gerçekteyse bir casus."

Şimdiye kadar konuşulanları olduğu yerden sessizce izleyen Marif, gazetecinin üzerine atılmak üzere olan Memo'yu tuttu.

"Ne yapıyorsun? Sakin ol Memo! Belki doğru söylüyor. Belki de biz Kürtlerin başından geçen bu olayları gazetesine yazar. Yazmalı o bunları. Bazen sözcükler silah olur. Ateşe hazır silah gibi. Bu nedenle yazmalıdır. Bütün dünya biz Kürtlerin uğradığı haksızlıkları duymuş olur."

Korkmaz:

"Evet, ben bunları yazacağım."

Kürtler yazacağına inanmışlardı.

"Fotograf çekmeyecek misin?" diye sordular.

"Hayır. Fotoğraflar kötü ellere düşerse..."

"Öyleyse gitmeden önce bir çayımızı iç."

"Olur."

Semdo ile birlikte mağaradan ayrıldılar. Memo tekrar tekrar Semdo'yu tembih etmişti, sakın ondan gözünü ayırma diye. Beytüşşebbab'a varmaları saatler aldı.

Korkmaz vedalaşınca:

"Dikkat et! Yakalatma kendini!" Ayrıca kasabada küçük

gruplar halinde askerlerin devriye gezdiklerini, çok sayıda asker olduğunu anlattı.

Ayrıldıktan sonra sanki köyü terk ediyor gibi yaptı Semdo. Bir köşeyi acele dönüp uzaktan gazeteciyi izledi. Herkesin korkup nefret ettiği polis şefini nasıl dostça selamlayıp birlikte karakola girdiklerini gördü.

Korkmaz henüz oturmuştu. Albay, ondan filmleri ve diğer materyalleri istedi.

"Seni Mezra'nın arkasındaki köyde gözden yitirdik. Haydi bakalım göster şu filmleri. Nerede saklanıyor şu pis Kürtler?"

"Albayım filmleri alacaksın elbet. Ama burada değil. Ben onları bizzat Diyarbakır'a götüreceğim. Kürtlerin saklandıkları yere gelince, bilmiyorum. Onları yakalamanız olanaksız. Çünkü sanki yer yarılmış da içine girmişler."

Korkmaz kendisi bile şaşıtı bu denli yürekli konuştuğuna.

"Gerçekten söylüyorum, sayın Albayım. Dikbaşı olduklarından ötürü sanki Tanrı onları cezalandırmış. Yok etmiş."

"Seni uyarıyorum Korkmaz!" diyen Albayın yüzü tehlikeli bir görünüm almıştı. Yüz hatları gerilmiş, ciddileşmişti.

"Biz seni, böyle ukalaca konuşmalarını dinlemek için göndermedik. Bilgi toplaman için gönderdik."

Albay önce bir sigara yaktı. Öfkeliydi.

"Haydi, haydi çıkar şu filmleri?"

"Önce tabetmem gerek."

"Tabetme işini kendimiz yaparız."

"Olmaz işte bu. Yoksa Kürtlerle röportaj bahanesiyle, ama gerçekte onların yerini ve başı çekenlerini saptamak için gönderildiğimi gazeteme yazarım. Örneğin gizli polisle hangi koşullarla anlaştığımı?"

Albaya korkmadan bakıyordu. Kendisi Kürt değildi. Kürt olmadığı için de ortadan kaldırılması öyle kolay ol-

mayacaktı. Albay sordu:

"Pekala ne zaman dönüyorsun?"

"Şimdi saat iki. Bu gece orada olmam gerektiğine göre hemen yola çıkmalıyım."

"O halde yarın görüşürüz."

"Evet."

Korkmaz, Beytüşşebbab'dan en kısa sürede ayrılmanın kaçınılmaz olduğunu iyi biliyordu. Oysa oldukça yorgundu.

"Paramı ne zaman alacağım?" diye sordu gazeteci.

"Filmleri aldığımız zaman."

Bir an önce şu korkunç surattan kurtulmalıyım. Nitekim öyle de yaptı. Yeşil Renault'u kahvenin önündeydi. Atladığı gibi Uludere yönünde yolun izin verdiği son hızla uzaklaştı. Düşünceliydi. Bu sırada beyaz bir Renault'un kendisini geçtiğini gördü. Geçer geçmez yolu keserek durdu. Korkmaz'ın fren yapmaktan başka çaresi yoktu. Öndeki arabadan iki kişi dışarı fırladı.

"Polis! Aşağı in!"

"Ne istiyorsunuz benden?"

"Filmleri vereceksin!"

"İyi güzel ama ben Albayla anlaşmıştım. Önce tabedeceğim."

"Kapa çeneni ulan, çıkar filmleri! Yoksa şu bayırdan aşağı atarız seni!"

Arabadan yavaşça indi. Bagajı açtı ve metal malzeme kutusunu bayır aşağı fırlattı.

"Alın ha! Gidin alın!"

İki polis onu bırakıp aşağı doğru koştu. Fırsattan istifade arabasını vitesten çıkarıp, elfrenini indirdi. Hafifçe iterek harekete geçirdi. Kendisi de koşarak öndeki beyaz Renault'a atladı ve gaza bastı. Dikiz aynasında yeşil Renault'un giderek hızlandığını, bir süre sonra da bayır aşağı büyük gürültülerle takla aldığını izledi. Polisler yola çıkmış sıkılı yumruklarını gösteriyorlardı. Heyecandan, kor-

kudan neredeyse soluk almaz olmuştu. Dikiz aynasından iki aracın kendisinin peşinde olduğunu görünce daha da gazladı. Arkadakiler gittikçe yaklaşıyor, ateş ediyorlardı. Ön camı paramparça olan Korkmaz yolu göremiyordu. Bu halde yolun kenarındaki kayalığa bindirdi. Çarpmayı hissetmiyordu. Arkadan gelenler acı fren yaparak durdular. Elleri tetikte dört polis araçtan aşağı indiler. Onu, hurda- haş olmuş arabadan çekerek yolun üzerine attılar. Cebinde buldukları filmleri, arabadan da makinesini ve teypini aldılar. Arkada kalan iki polis de gelmişti. Hep birlikte olay yerinden ayrıldılar. Sevinçliydimler.

Semdo iki gün Beytüşşebap'da kaldığı halde gazetecinin izine rastlamadı. Çaresiz tekrar dağa döndü. Uçurumun öbür yanına gelmişti. Memo bağırdı:

"Nerede şimdi o?"

Semdo cevap vermedi. Köprüden karşıya geçmek, sırat köprüsünden geçmek gibiydi. Rüzgar uçurumda boğuk gü-rültüler çıkartıyordu. Soluk soluğa karşıya geçti.

"Onu Beytüşşebap'da gözden kaçırdım." dedi Semdo.

"Nerede?"

"Son olarak jandarma karakoluna girdi. Nasıl ve ne zaman terkettiğini göremedim."

"Domuz herif! Biz onun gitmesine izin vermemeliydik." diye söylendi Memo. Mağaradan dışarı çıkanlardan biri:

"Yanıyorsun. Kötü adam olduğuna inanmıyorum. Duyduğuma göre onu ölü olarak bulmuşlar."

"Ölü mü?"

"Evet."

"Öyleyse onu öldürdüler."

"Evet."

Kerim'le Marif de olayı duydular. Marif üzüldü.

"Yazık oldu. Tabii herifler anladılar bizden yana olduğunu, hemen öldürdüler."

Kerim'le Marif asma köprüünün başına gelmişlerdi.

"Eğer yazabilseydi bize yardımı dokunurdu." dedi Ma-

rif.

"Meraklanma sen, Kürtlerin sorunlarını yazmak için daha başkaları çıkar gelir."

"Umarım sen haklı çıkarsın."

Uçurumun derinliğinden aşağıya sabit gözlerle bakıyordu Marif. Kerim elini omuzuna koyarak:

"Hayrola memleketini mi düşünüyorsun?"

"Ben, hepimizin memleketini düşünüyorum. Sana da Irak'a gelmeni öneriyorum. Orada kurtarılmış bölgeler var. Kürtlerin kardeşçe ve barış içinde yaşadıkları yerler. Peşmergenin Irak ordusuna indirdiği darbeler ve elde ettiği başarılar nedeniyle Irak askeri o bölgelere giremiyor. Bunun için diyorum, gelin hepimiz Irak'a gidelim."

- XI -

*"Yiğitler iki saf oldu, tıpkı dilberlerin kirpikleri
gibi
Safın biri üstte, öteki de alttaydı
Yukardan yuvarlandı mı bir taş aşağıya
Yeröküzünden aslan böğürtüsü gelirdi
Aşağıdan atıldığı zaman yukarıya bir ok
Şu yüksek çarka takırdı kuşkusuz
Ve dönerdi yüksek çarkla birlikte ahenkle
Ta ki Ay'ı halka, güneşiyse kement yapana dek
Tüfeklerse zamanın tasyüreklileri gibi
Parçalardı güven ve aman yerlerini
Yiğitlerin kanlarından kale burçları
Kırmızıya boyandı tıpkı nar çiçeği gibi."*

Marif günlerdir ortalıkta yoktu. Kerim mağaraların sorumluluğunu yüklenmişti. Köylüler onun nerede olduğunu Kerim'den sorup duruyordu. O ise yanıtız bırakmaktan başka çare bulamıyordu.

Her gün yeni köylüler geliyordu. Haberler çok kötü idi. Türk askerleri alarma geçirilmiş, gizli polis evleri basıyor, Kürtçe yayınlar arıyor, kısacası terör estiriyordu. İnsanlar izleniyor, tutuklanıyor, işkenceden geçiriliyordu. Bu tür olaylar günlük yaşamın bir parçası haline gelmişti.

Silvan'da akrabasını ziyaret etmeyi düşünen Kerim, bu

yüzden gitmekten vazgeçmişti. Kısa bir süre önce gelen Ahmet Ön:

"Silvan 2000 asker tarafından ablukaya alınmış, giriş çıkışlar sıkı kontrol altında." demişti.

Mağaralarda yaşam zorlaşmıştı. Bazı köylülerde moral denen şey kalmamıştı. Durumun böyle sürüp gitmesinin olanaksız olduğunu söyleyip duruyorlardı. Hatta Marif'in Türk polisine teslim olmasını önerenler bile vardı. Oysa ağayı öldüren ortada yoktu. Neden gitmişti? Nerede olabilir? Bununla birlikte hergün yeni gelenlerin getirdikleri haberler çok düşündürücüydü. Böyle düşünenler susmak zorunda kalıyordu. Türk hükümeti Kürtler üzerinde terör estirmekte kararlı. Yoksa o, bu ya da Marif bahaneydi.

Memo'nun işkenceden kalan yaraları artık iyileşmişti. İşkence anlarını anlatıyordu. Yılgınlığa düşenlere Türk hükümetinin amacını anlatıyor, onlara güç kuvvet aşıyordu.

Akşamdı. Herkes biraradaydı. Seyithan söz alarak:

"Arkadaşlar daha fazla burada kalamayız. Buradan ayrılmamız gerek. Karakışta da mağarada kalamayız ya. Bizim sürekli olarak burada yaşamamız olanaksız. Üstelik yiyecek de tükendi."

"Marif gelinceye kadar bekleyeceğiz." dedi Kerim.

İyi adam sözünün üzerine gelir, derler ya, işte o gece Marif çıkageldi. Memo'yla Semdo Kürtleri biraraya topladılar. Marif'in iyi haberlerle döndüğü duruşundan belli oluyordu.

"Dinleyin arkadaşlar!" Herkes suspus olmuş dinliyordu.

"Bizim Irak'daki dostlarımız, gelebileceğinizi söylediler."

Birçoğu kendisini tutamayarak, "Nasıl yani?" diye bağırıyorlardı.

"Arkadaşlar, Kürt peşmergeleri Irak ordusunu Badinan bölgesinden söküp atmışlar. Haftalardır tek düşman askeri cesaret edip giremiyor. Kurtarılmış bu bölgede soydaşları-

muz barış içinde yaşıyorlar."

"İyi ama biz orada ne yapacağız?"

"Birlikte özgür Kürdistan'ı inşa edeceğiz."

"Gerçekten mi Marif? Biz duymamıştık." sordu Seyit-han.

"Gerçek söylüyorum elbet. Ne sanıyorsun? Son günlerde nerede olduğumu biliyor musun? Olay şöyle: Irak ordusu baharla birlikte saldırıya geçmiş. Eğitilmiş en iyi askerleri bizim kahraman peşmergelerimiz tarafından püskürtülmüş. Yüzlerce ölü ve yaralı vermişler. Sonra Bağdat Hükümeti Badinan bölgesine ilgi duymadığını açıklamış. Odur budur bizi orada rahat bırakmak zorunda kalmışlar."

Kerim bağırarak:

"Ben gidiyorum. Benimle gelmek isteyen var mı?"

Çoğu onun gibi yaptılar. Sevinç sesleri mağarayı dolduruyordu.

"Biz hep bu günü bekledik. Kurtarılmış Badinan dağlarından özgür Kürdistan'a!"

Neleri var neleri yok topladılar. Çocuklar da bağırıyordu.

"Özgür Badinan!"

Kadınlar daha inanmamışlardı. Ağlayanlar, sızlayanlar... Bir yandan da Marif'i soru yağmuruna tuttular. Anlatılanlar onları tatmin etmiş olmalı ki:

"Yarın Irak'da olacağız." deyip seviniyorlardı.

Memo'yla Semdo pek mutlu görünmüyordu. Memo, vedalaşmak üzere olan Marif'i kolundan tutarak:

"Seninle konuşmak istiyorum."

Kerim'le göz göze gelen Marif, onu izledi.

"Ne söylemek istiyorsun Memo? Acele etmemiz gerekiyor."

Asma köprüünün başına gelmişlerdi. Koçero nöbetteydi.

"Duydun mu Marif'in anlattıklarını? diye sordu Memo.

"Evet, duydum," dedi Koçero.

"O halde git eşyalarını topla. Sen gelene kadar biz nöbet tutarız."

Marif merak ediyordu ne soracağını. Babasıymışçasına onu seviyordu. Memo da nereden başlayacağını bilmiyordu. Sonunda Marif sordu:

"Neyin var senin?"

"Birşey yok."

"Getirdiğim habere sevinmedin mi?"

"Hem de nasıl? Özellikle kadın, çocuk ve yaşlıların durumuna çok seviniyorum."

"Ama kendin için sevinmiyorsun."

"Evet."

Hayretle Memo'yu izliyordu.

"Konuş o halde, anlat derdini."

"Semdo ile ben sizlerle gelmeyeceğiz. Biz burada, yani Türkiye'de bağımsızlık savaşına katılacağız."

Marif sessizdi. Yerden aldığı bir taş uçurumun derinliklerine fırlattı.

"Sizlerle kalmadığım için beni korkak görüyorsunuz öyle mi?"

"Evet. Bir kere Badinan tüm Kürtlere yetmez; sonra Irak'daki soydaşlarımızın gerçekleştirdiklerini neden biz burada gerçekleştirmeyelim?"

Bir taş daha atan Marif:

"Haklısın. Ancak Badinan bir başlangıç bizim için. Savaşta yorulduk mu orada dinleneceğiz."

Alaycı alaycı gülen Memo:

"Yorgunluk ha! Sana, Dağlar Aslanı'na!"

Genç arkadaşının bu davranışına oldukça üzüldü. Yüzüne bakmadan anlatmaya başladı.

"Bazı şeyleri bilmiyorsun sen. Hoşang benim öz çocuğum değil. Fakat özmüş gibi seviyorum. Ayrıca çocuğa annesi gibi bakan kadın, Mesha da beni bekliyor."

Mesha adı başka bir incelikle dudaklarından dökülmüştü. Dağlar Aslanı'nın bu yanını tanııyordu Memo.

"Evli misin?"

"Hayır. Fakat ikisi de beni bekliyor. Bekledikleri için de çok mutluyum."

Bir süre konuşmadan yanyana durdular. Marif arka arkaya taş atıyordu.

"Düşman, kadın ve çocuklarımızı rahat bırakmıyor. İyi biliyorum, eğer kadın ve çocuklarımız güven içinde olsalar hepimiz daha iyi, daha yüksek bir moralle savaşırız. Anlıyor musun beni?"

"Söylediklerin başka şeyler. Ama bizim savaşmamız şart. Unutmamak gerekir ki Türkiye Kürtlerinin yenilgisi, Irak'ın yeni saldırılarını getirir. Bunun için burada kalacak ve savaşacağım. Bir gün Kürtlerin üzerinde bağımsız olarak yaşayacakları bir Kürdistan için."

İki arkadaş ayağa kalkmışlardı. Marif, babacan tavırla omuzuna elini koyarak:

"İlkin ben de senin gibi düşünüyordum. Bu yüzden Türkiye Kürdistanı'na geldim. Tüm Kürtlerin düşmana karşı birlikte mücadele yürütmesinin gereğine inanıyorum. Ancak, böylece düşlediğimiz, özlemini çektiğimiz Kürdistan kurulur. Görüyorsun epeyce yaşlıyım. Savaş insanı ihtiyarlatıyor. Defalarca öldüm öldüm dirildim. Yaralarım şimdi birer anı. İstiyorum ki kendime bir yuva kurayım. Biraz dinleneyim. Sonra da yine sizlere döneyim."

Marif'in elini tutan Memo:

"Olur, olur. Onlar bize kurşun sıkmaya devam ededursunlar, bir gün bizim savaşacağımızı görmüş olacaklar. Sen babama durumu anlatırsın. Semdo beni bekliyor."

Arkasını döndü ve hızla oradan ayrıldı. Birkaç adım yürüdüktan sonra:

"Anlat her kese Dağlar Aslanı, eğer savaş bir gün bizi de yorarsa Badinan'a dinlenmeye geleceğiz."

Kayalıklara karışıp kayboldu.

Marif ağır adımlarla mağaraya döndü. Memo'nun babası onun söyleyeceklerini biliyormuş gibi:

"Biliyorum Marif, biliyorum. Söylemene gerek yok. Türkler onun oğlum olduğunu öğrenirlerse, iki kat daha hızlı onu avlamaya çıkarlar. Şimdi Ayşe'mi yatıştırmada bana yardımcı olmanı istiyorum."

"Olur." dedikten sonra:

"Kerim sen yolu biliyorsun."

"Ne o bizimle gelmiyor musun?"

"Hayır."

"Memo ile dağlarda mı kalmak istiyorsun?"

"Hayır." dedi Marif gülerek:

"Düşman yeni aslanlarla uğraşiyor artık. Ben sevdiğilerimi, Hoşang'la beni bekleyeni almaya gidiyorum. Biz, arkadaşlarımız, kısaca halkımız çektiğimiz acı ve dökülen kanlarımızla Kürt ulusal bağımsızlık çınarına hayat verdik, onu yeşerttik. Artık kimsenin gözyaşı dökmesini istemiyorum. Bayram yapacağımız günler uzak değil. Çünkü halkımız hızla uyanıyor. Herkes elinde silah, dağlarda gerçek anı, yakında kutlanacak günü bekliyor. Halkımız uyandı artık."

KONUyla İLGİLİ BAZI BİLGİLER

Kürt halkı geçmişte olduğu gibi bugün de en barbar baskılar altında tutuluyor. Kendisine uygulanan bu barbarlığa karşı onun yanıtıysa direnmek ve karşı koymaktır.

1976'nın Aralık ayının başında bazı Avrupa gazetelerinde şu küçük haber yerliyordu:

"Irak Kürtlerinin özgürlük savaşı son zamanlarda giderek kızışıyor."

1977'nin başında Irak Kürdistanı Demokrat Partisi (I-KDP) aşağıdaki açıklamayı yapıyordu:

"Kürt halkı, tasavvur edilemeyecek derecede büyük bir felaket geçirmesine rağmen Irak'da yeniden savaşa başlamıştır. Biz, yani 17 milyonun üzerindeki Kürt halkı bağımsızlığımız için savaşıyoruz."

Kendi vatanımızda hiç bir hakka sahip olmadığımız yetmiyormuş gibi ırkçı hükümetler tarafından işkence, kitle

halinde hapis, idam ve bombardımanlarla yok edilmek isteniyoruz."

Şimdi Irak Kürdistanı'nın kuzey dağlarında tekrar savaşıyor. 11 Ekim günü Irak ordusunun özel birlikleri, içinde bir Kürt partizan birliğinin bulunduğu Shiwelok köyünü sardılar. Üç saat süren çatışmadan sonra partizan birliği kayıp vermeden köyü terkederken, iki Irak subayı ve üç asker öldürüldü.

25 Kasım 1976 gecesi, Rawanduz'da özel olarak yetiştirilmiş bir Irak birliği hareket halindeyken, Kürt partizan grupları tarafından basıldı. İki buçuk saat süren çatışma sonucu Irak birliği geri çekilmeye zorlandı. 50 asker öldürüldü, 44 makineli tüfek, 20 havan topu ve telsiz cihazları ele geçirildi.

Bu gerilla eylemlerine kadınlar da katılıyor.

Kasım başında peşmergeler, I-KDP üyesi Muradin Abdullah'ı Bağdat yakınlarındaki Abu-Gherib hapishanesinden kurtardılar. Muradin Abdullah 20 yıl hapis cezasına çarptırılmıştı.

Kürdistan dağlarında son haber ise:

"Kışın gelmesiyle Irak ordusu çok sayıda dağlık yerleşim alanını terketmek zorunda kalmıştır. Bu yerler şimdi, kurtarılmış bölgelerdir."

KÜRTLERİN TARİHİ

Kürdistan Kürtlerin üzerinde yaşadıkları ülke demektir. **Kürdistan**, bir devlet olmayıp coğrafi, sosyal ve tarihi bir kavramdır.

Kürtlerin ülkesi batıda Toroslara, doğuda İran'ın yüksek yaylalarına, kuzeyde Ararat (Ağrı) Dağı'na, güneyde ise Mezopotamya düzlüklerine kadar uzanır.

Kürdistan ve Kürtler bugün Türkiye, İran, Irak ve Suriye tarafından bölünmüştür. Ayrıca Sovyetler Birliği'nde bir Kürt azınlığı yaşamaktadır. Bu sayılan devletlerin sınırları içinde 17 milyon Kürt yaşamaktadır. 8.7 milyonu Türkiye'de, 5 milyonu İran'da, 2.5 milyonu Irak'da, 600 000'i Suriye'de ve 300 000'i Sovyetler Birliği'nde bulunuyor.

Kürtler deyince, yazar Karl May'ın *Vahşi Kürdistan* adlı eserinde tasvir ettiği savaşçı, haydut, şeyh, macera ve oriental romantik akla gelir. Bu nasıl esrarengiz halktır ki, Türkçe ders kitaplarında ve Türk hükümetlerinin resmi açıklamalarında olmadığı söylenip duruluyor.

İsa'dan 2000 yıl önce yazılmış Sumer'lerden kalma yazıtlarda **KARDAKA** adında bir ülkeden söz edilmektedir. İşte bu *Kardaka*'lılar Kürtlerin atalarıdır. *Kardaka ülkesi*,

Cudi Dağı ile Dicle Nehri ve Urmiye Gölü arasında olup, bugün bu bölgede Kürtler yaşamaktadır.

Yunanlı tarihçi Xenophon *Onbinlerin Dönüşü* adlı eserinde M.Ö. 400 yıllarında, Büyük İskender'in ordusunun Kardaka ülkesindeki yenilgisinden ve *Karduk* halkının direngen karakterinden, karşı koyma azminden söz etmektedir. MÖ 621'de *Med İmparatorluğu* kuruldu. Bu imparatorluğun bir Kürt kralı, bugün Irak sınırları içinde bulunan *Ninive* kentini zaptetti. Bunu izleyen yüzyıllarda yönetimin Kürtler ve Persler arasında değiştiği devletler kurulmuştur.

MS 639'da Kürtlerin İslamiyetle ilişkileri başladı. Önceleri Kürtler *Zerdüşt* dinindendi. Bir kısmıysa Hıristiyan olmuştu. Kürtler uzun süren savaşlarla İslama karşı direndiler. Sonraları da Bağdat'daki merkezi İslam devletine karşı hareketlerde bulundular. Örneğin MS 875'de Zenci savaşlarında, köleleştirilen zencilerin Basra'daki ayaklanmalarına katıldılar. Kısa sürede anti-feodal bir halk ayaklanmasına dönüşen savaşta kölelerin yanında yer aldılar.

MS 980'de Hakkari Kürtlerinin Araplara karşı başkaldırısı kanlı bir biçimde bastırıldı. Ayaklanmacılar, Maalsaya'dan Musul'a kadar 25 km. uzunluğundaki yol boyunca çarına gerildiler.

MÖ 1000 yıllarında Hint-Avrupa halklar grubundan olan Medler *Qurtilere* ait bölgelere sızarak bu halkla kaynaştılar. Bu yerli halkın dili ile eski Medlerin dili arasında büyük bir benzerlik vardı.

MS 12.yüzyılda Moğol ve Türk akınları Küçük Asya'ya yöneldi. Bu sırada İslamlığı kabul etmiş bulunan çok sayıda Türkmen aşireti, İslam adına savaşlar yaparak Küçük Asya'ya yerleştiler. Sonra bir Türk-İslam devleti olan Osmanlı Devleti'ni kurdular.

Gerek bu çağlarda gerekse sonraki yüzyıllarda Kürt beyleri tamamen bağımsız yaşıyorlardı. Bu durum Osmanlı ordularının başka ülkeleri zaptetmesine kadar sürdü.

Özellikle 16. ve 17.yüzyıllarda Kürdistan hükümdarları önemli rol oynadılar. Osmanlı ve Pers İmparatorlukları, Kürdistan feodal beylerini kendi yanlarına çekmek için olağanüstü çaba gösteriyor, Kürdistan hükümdarlarına da ilgi gösteriyorlardı.

Uzun süren savaşlardan sonra Osmanlı ve Pers imparatorlukları 1639'daki Zuhab Antlaşması ile sınırlarını çizince Kürdistan ilk defa iki devlet arasında bölündü.

İki yüz yıl sonra Avrupa'da etkisini sürdüren batı kapitalizmi ve burjuva demokratik akımlar ulusal devletlerin kurulmasına yolaçyordu. Bu durum Osmanlı Devleti üzerinde de etkisini gösterdi. Bunun yanında 19.yüzyılın sonlarına doğru, Sultan Abdülhamit'in despot yönetimine karşı hoşnutsuzluk başgösterdi. Özellikle Türk aydınları arasında başlayan muhalefete sonradan subaylar da katıldılar. Böylece, Jön-Türkler adı verilen hareket doğdu. Bu gizli örgütün çekirdeğini subaylar oluşturuyordu. Geleneksel egemen sınıfın dışında orta ve alt tabakalara dayanıyordu. Ne zaman ki 1.Dünya Savaşı'ndan sonra İngiltere ve Fransa, Osmanlı Devleti'ni yarı-sömürge statüsünde küçük bir devlete dönüştürmek istediler. Bu nedenle de bir Yunan, Ermeni ve Kürt devletlerinin kurulmasını desteklemek istediler. Buna karşı Türk halkı arasında Anadolu'da mukavemet güçlendi. Bir çeşit köy gerilla grupları oluştu. Bunlar hem Osmanlı Devleti yetkililerine hem de İngiliz, Fransız, İtalyan ve Yunan çıkartma kuvvetlerine karşı savaştılar. Bu güçlerin baş organizatörü Mustafa Kemal, 23 Temmuz 1919'da ulusal bir kongre topladı. Bu kongrede Türk Anadolu'sunun dokunulmazlığı ve ulusal savunma çağrısı yapıldı.

Bu döneme denk düşen zamanda yani 20.yüzyılın başında Kürtler de organize olma çabası içindeydiler. Bu açıdan olmak üzere kendi partilerini kuruyor ve gazeteler çıkarıyorlardı. Örneğin, 1908'de Kürt Teavün ve Terakki Cemiyeti kuruldu. Ne var ki Kürt aydınlarının bu etkinlikleri

metropollerde yapıyor, kentlere özgü kalıyor, kırsal alanlarda yaşayan Kürt halkının bundan haberi olmuyordu.

Mustafa Kemal, kendi reformist görüşlerinin uygulanabilmesi Kürtlerin mutlaka kazanılması gerektiğini iyi biliyordu. Bu nedendir ki İslam geleneklerine uygun kurulacak yeni Türk devletinde Kürtlere özerklik verileceğini, Kürt liderlerine sözvermişti. Bu söz üzerine Kürtler, "*İslam kardeşliği, Kürt-Türk kardeşliği*" sloganları altında Türk Kurtuluş Savaşı'nı desteklediler. Böylece Türkler, Fransız ve İngilizleri ülkeden sürmeyi becerbildiler. Sonunda 24 Temmuz 1923'de imzalanan Lausanne Barış Antlaşması'yla bağımsız ve hükümler yeni Türk Devleti kabul edilmiş olundu. Sonradan Atatürk adını alan Mustafa Kemal, ilk cumhurbaşkanı olarak yeni devletin başına geçti.

Bundan sonra Mustafa Kemal Atatürk, hiç bir şekilde Kürtlerin ulusal istemlerini desteklemek bir yana, Kürtlere verdiği özerklik sözünden de artık bahsetmez olmuştu

Ulusal baskı, mutlakiyetçi politika, köylülerin içine ittikleri yoksulluk ve de özellikle Kürtlere verilen sözde durmamak, 13 Şubat 1925'de Şeyh Said'in önderliğinde büyük halk hareketinin başlamasına neden oldu. Köylüler tarafından demokratik bir biçimde aşiretinin başına getirilen Şeyh Said aşağıdaki istemleri ileri sürüyordu:

"Kürtlerin kültürel, sosyal ve politik haklarının teslim edilmesi gerekir. Kürtlerin yaşadığı bölgenin otonom ilan edilip kalkınması için önlemlerin alınması..."

Kemalistler, bu halk ayaklanmasını "gericilerin savaşı" ilan ettiler ve kanlı bir biçimde basturdular. 200 köy, 800 ev ya tahrip edildi ya da ateşe verildi. 15000'den fazla Kürt öldürüldü.

Mayıs 1925'de Türk gazeteleri zafer sarhoşluğuyla:

"Türk süngüsünün hüküm sürdüğü yerde Kürt sorunu yoktur." biçiminde yazıyorlardı.

Bir İngiliz gazeteci H.C.Armstrong yazdığı kitabında:

"Bozkurt- Mustafa Kemal iki ay içinde ayaklanmayı bastırıldı. O, örneği görülmemiş bir kabalık ve vahşilikle Kürdistan'a girdi. Kürdistan'ı ateş ve kılıç darbeleriyle çöle çevirdi. Erkekler işkenceden geçirilerek öldürüldü. Köyler yakıldı. Ürün yok edildi. Kadın ve çocuklar ırzına geçilerek öldürüldüler. Mustafa Kemal'in Türkleri, Kürtlerden intikam almak için Sultan'ın Türklerinin Yunanlılara, Ermenilere ve Bulgarlara uyguladıkları soykırımı uyguladılar."

30'lu yılların başlarında Türk hükümetleri, "Türkleştirme" politikasını iyice derinleştirdiler.

Mayıs 1932'de çıkarılan bir kanunla onbinlerce Kürt, köylerinden, yerinden yurdundan sökülerek batıya sürgün edildi.

Tüm bu alınan önlemlere ve baskılara rağmen Kürt ayaklanmaları devam etti. Önce 1937'de Dersim ayaklandı. 20 Kasım 1937'de Dersim halkı adına yazılan mektup, ayaklanmanın nedenlerini açıklığa kavuşturması bakımından oldukça önemlidir:

"Bizim Kürt okullarımız kapatıldı. Kürt dilinin kullanılması yasaklandı. Kürtler ve Kürdistan sözcükleri kullanılmaz oldu. Ayrıca barbar yöntemler uygulanarak bizimle savaşıyor..."

Bu ayaklanma da bastırıldı. Binlerce Kürt katledildi.

Olaylar, o günleri yaşayan ve bugün henüz hayatta olan Dersim'lilerin gözleri önünde tüm canlılığıyla duruyor. Bu insanların anlattıklarına göre:

Hareketin Türk komutanı kasap, bir yandan zevkle ve gülererek kahvesini yudumlarken öte yandan Türk askerleri onun gözleri önünde kadınları kurşunlarmış.

Bu anlatılanlarda ne kadar mübalağa payı var dense bile, yine de Kürtlere karşı nasıl acımasız ve korkunç davranıldığını gayet açık bir biçimde gösteriyorlar.

Bu ayaklanmalar sonucu bir milyondan fazla Kürt hayatını yitirdi. Binlerce aile batıya sürgün edildi.

Kürt ulusal bağımsızlık hareketi silah zoruyla yenilgiye uğratılınca, bu kez hareket yeraltına geçmeye mecbur oldu. Ne zaman ki Türkiye Kürtleri, Kürt halkının bağımsızlığı için politik bir varlık olmaktan uzaklaştılar, bu kez de İran ve Irak'daki Kürt aşiretleri, Kürt halkının bağımsızlık mücadelesine giriştiler.

İran'da 1942 yılında bir Kürt partisi "Jekaf" kuruldu. Parti ulusal duygularla birbirine bağlı köylüler ve küçük esnaftan oluşmuş olup gizlilik içinde çalışıyordu.

25 Ağustos 1942'de Sovyet ve İngiliz birlikleri İran'da Alman casusluk etkinliklerine son vermek üzere, İran'a girdiler. Üç gün içinde İran'ın askeri direnci kırılmış ve 6 Eylülde Şah Rıza teşekküre zorlanmıştı. Tahran, Sovyet ve İngiliz birlikleri tarafından işgal edildi.

Sovyetler Birliği'nin dikkatlerini Kürt sorununa çekmeyi bilen Gazi Muhammed liderliğindeki Jekaf Partisi bu durumu değerlendirdi. Sovyetler Birliği'nin onayı ile 22 Ocak 1946'da başkenti Mahabad olan özerk bir Kürt Cumhuriyeti kuruldu.

Daha sonra Stalin'in Kuzey İran'daki petrol arama ve işletme hakkına karşılık ordularını Kürdistan ve Azerbaycan'dan çekeceği önerisini İran hükümeti kabul edince, Ruslar geri çekildiler. Bunun üzerine Aralık 1946'da İran orduları Kürdistan'a hücumla geçtiler. 17 Aralık 1947'de

herhangi bir karşıkoyma görmeden Mahabad'ı işgal ederek Kürt Cumhuriyeti'ne son verdiler. Hükümet başkanı Gazi Muhammed, Mahabad'a girmek üzere olan İran ordusunu kent girişinde selamlamak isterken tutuklanıp hapse kondu. 31 Mart 1947'de iki kardeşi ile birlikte, Cumhuriyeti ilan ettiği meydanda asıldılar. Kürtler için bir bağımsızlık sembolü olan ve Gazi Muhammed'in kabinesinde Savunma Bakanlığı yapan Barzani, 1000 kadar askeriyile Irak'a çekildi. Sonra da oradan Rusya'ya geçerek iltica etti. Bu tarihten sonra İran Kürtlerini sürgün, baskı ve zulüm izledi. Politik çalışma yapanlar, Şah'ın zindanlarına atıldı. Bu durum günümüze kadar böyle sürüp geliyor. Aynen Türkiye'de olduğu gibi, İran'da da Kürtlerin politik çalışma yapmaları yasaktır. Sayıları 5.1 milyon olan Kürtlerin ne okulları ne de literatürleri serbest. Tahran hükümetleri Kürt halkının varlığını inkar ediyor. Şah için, ülkede yalnız İran'lı var.

Kürt yazar ve sosyolog A.R.Ghasemlou durumu kısaca şöyle dilegetiriyor:

"İran Kürtleri ekonomi, eğitim-öğretim, sağlık, politik kısaca hayatın her alanında baskı altında olup her türlü ulusal haklardan yoksundurlar..."

A.R.Ghasemlou devamla:

"Ülkemiz büyük bir hapisanedir." demektedir. Buna rağmen İran-Kürdistan Demokrat Partisi'nin üçüncü kongresi, mücadeleyi zorunlu gören kararlar almıştır.

"Kürt halkı, bağımsızlık ve ulusal haklarını almak için sert ve uzun bir savaş vermeye karardır."

Kürt halkı üzerindeki baskı ve zulmün nasıl olduğunu açıklamak için Irak ve Türkiye Kürtlerini örnek almak yeter.

IRAK KÜRTLERİ

1966 yılının başlarında 60.000 Irak askeri Kürdistan'a saldırıya geçti. Hava kuvvetleri fosfor ve napalm bombalarıyla Kürtlerin yerleşim bölgelerini bombaladılar. Amaç, 1958'de Rusya'dan Kürdistan'a dönen Barzani'nin liderliğindeki Kürt ulusal direniş hareketini yoketmekti.

1968'de komünist eğilimli Baas hareketi Bağdat'da iktidara gelmişti. Baasçılar Kürt ulusunun varlığını kabul ediyordu. Kürtlerin istemi olan politik otonom bölge için görüşmelere hazır olduklarını bildirdiler. Bu görüşmeler sonucu 21 Mart 1970'de Bağdat'da bir anlaşma imzalandı. Anlaşmaya göre Kürtlerin otonomi istemleri kabul ediliyordu. Ayrıca bölgenin ekonomik kalkınması için yapılması gerekenler yakından açıklanıyordu. Bu anlaşmanın yaşama geçirilmesi için dört yıllık bir süre öngörülüyordu.

Gerçekten de bu süre içinde Kürtler lehine pozitif gelişmeler görüldü. 1947'de kurulan Irak-Kürdistan Demokrat Partisi'nin Barzani'ye yakın beş yöneticisi Bağdat'da kabineye girdiler. Harabeye çevrilen Kürdistan'da onarım çalışmaları başladı. Irak'ın iki ulustan, Arap ve Kürt uluslarından oluştuğu Bağdat tarafından tanındı.

Sonraları durum değişti. Kürtlerin, kabul etmeleri olanaksız olan bir yığın dayatmalarla hakları geri alınmak istendi. Örneğin Kürdistan'a ayrılması gereken para kısıldı. Kürt bölgelerinden Kürtlerin sürülmesi ve yerlerine Arapların yerleştirilmeleriyle Araplaştırma politikasına hız verildi. Kürtçe'nin Arapça'ya eşitliği öngörüldüğü halde bir türlü gerçekleştirilmek istenmedi. Ayrıca Barzani'ye sürekli suikast girişimlerinde bulunuldu.

1974 ilkbaharında bu dört yıllık süre sona erdiğinde, Baasçılar kendilerini iyice güçlenmiş görüyorlardı. Kürtlere, iki hafta içinde cevaplanmak üzere Bağdat hükümeti tarafından tek taraflı olarak hazırlanmış bir otonomi planı ulti-matom olarak verildi. IKDP bu dayatmayı kabul etmeyince, 1974'ün Nisan ayında çarpışmalar yeniden başladı. Barzani, bir halk savaşı için partizanlarına ve peşmergelere çağrıda bulundu.

Düşman güçlüydü. En modern silahlarla donatılmıştı. Kürt yöneticiler, politik izolasyon ve güçlü düşmanın kendilerini yok edeceğinden endişe duyuyorlardı. İşte bu nedendir ki bu sırada en büyük hatayı işlediler. Daha önceleri tüm sosyalist ve komünist hükümetlerden yardım olanakları aramayı denediler. Fakat aradıklarını bulamayan yöneticiler, bu kez de İran hükümetine ve Amerika Birleşik Devletleri'ne yardım için yöneldiler. Sözümona aradıkları müttefikleri de buldular.

Şah rejiminin Irak rejimiyle ideolojik çelişkileri vardı. İran'lılar bu nedenle Kürtlere yardım ederse, Irak ekonomisine zarar vereceklerini hesapladılar. Kürtlerin umutsuzluğa düştükleri bu dönemde nasıl tehlikeli bir oyuna geldiklerini, ABD Temsilciler Meclisi'nin (House of Representatives), Amerikan Gizli Örgütü (CIA)'nın çalışmalarını araştırmakla ilgili gizli komisyon raporunda (Pike-Report) açıkça görülüyor:

"Amerikan silahlarını alan etnik grup (Kürtler-Ç.), müttefikimiz (İran-Ç.) ile sınırlı olan ülkesinde otonomi için savaşmaktadır. Komşu devletle (Irak-Ç.) müttefikimiz (İran-Ç.) birbirlerinin amansız düşmanlardır. Bu iki ülkenin gerçek ideolojik yönleri gerekse ABD ile ilişkileri oldukça önemli farklılıklar göstermektedir. Araştırma Komisyonunun topladığı bilgilere göre projenin uygulanmasının nedeni,

Amerikan Gizli Örgütü (CİA) ile ortak çalışan ve komşu devletin (Irak-Ç.) kendisini tehdit ettiğini ileri süren müttefikimizi hoşnut kılmak içindir. Kaldı ki müttefikimizin verdiği yardım, ABD yardım paketini gölgede bırakmaktadır. Bizim yardım sembolik olsun diye yapılmıştır."

Kürt yöneticilerininin dünyadan nasıl habersiz olduklarını, Kürt ulusal kurtuluş savaşının durdurulması ile ilgili gizli raporun aşağıdaki bölümünden anlaşılıyor:

"Müttefikimizin ABD politikası üzerindeki etkinliğinin dercesi öyle büyüktür ki anlaşıldığına göre bir kez zahmete girip ABD'nin genç müttefikine (Kürtler-Ç.) yardım programının sona ermek üzere olduğu konusunda bilgi bile vermek gereğini duymuyor.

Bu saldırı etnik grup (Kürtler-Ç.) şaşkınlık yaratmıştır. 10 Mart 1975'te genel karargahlarından CİA'ya gönderdikleri mektupta şunlar okunmaktadır:

Halkımız ve ordumuz şaşkınlık içinde olup ne yapacağını bilemiyor. Halkımız şimdiye kadar görülmemiş bir tehlike karşısındadır. Toptan imha edilmek üzereyiz. Tüm bu olanları açıklamak olanaksız. Bu nedenle size (CİA) ve ABD'ye sesleniyoruz. Sözverdiğiniz çerçevede harekete geçiniz. Biz müttefikinizin (Kürtler-Ç.) düşmesini engelleyiniz. Ailelerimizin onurlarını kurtarınız ve Kürt sorununa şerefli bir çözüm bulunuz."

Bunların hiç etkisi olmadı. Dost sanılan bu ülkelerden hiç bir ses çıkmadı.

6/3/1975 tarihinde yapılan Cezayir Antlaşması ile Tahran stabil olmayan Irak sınırının sakinleşmesini ve Şatularab'dan pay alıp gemilerinin geçmesini sağladığı için, Kürtlere yaptığı yardımı birden kesti. Kürt halkı bu biçimde bizler için anlaşılması güç büyük bir felakete sürüklendi.

İran, Kürtler için, yalnız kısa bir süre için kaçacakları bir ülke oldu.

6 Mart ile 31 Mart 1975 tarihleri arasında, Irak tarafından açıklanan affını son gününe kadar, her gün yaklaşık 3000 Kürt sınırı geçiyordu. Bu tarihten sonra da İran, sınırını resmen kapattı.

Eğer insan, Irak hükümetinin kaynaklarına ya da örneğin Federal Alman hükümetine inanırsa, savaştan sonra Kürtlere kötü muamele yapılmadığı, Kürtlerin otonominin tadını çıkardıklarını sanır.

23/11/1975'de Bağdat Alman Büyük Elçiliği şu açıklamayı yapmaktadır:

"Irak'da savaştan sonra Kürtlere veya onlardan belli gruplara herhangi bir baskı yapıldığı söz konusu değildir. Şurası bir gerçektir ki Irak Hükümeti, Irak Kürdistanı için çıkardığı af yasasıyla Kürtleri Irak devletinin çatısı altına almayı ve onların halk olarak kendi karakterlerini korumaları için çaba harcamaktadır."

Buna karşın 8 Aralık 1976'da Federal Alman Parlamentosu'nun Sosyal Demokrat (SPD) Milletvekili Günther Metzger, zamanın Dışişleri Bakanı Müsteşarı Moersch'e aşağıdaki soruyu yöneltiyordu:

"Federal Hükümet'in Irak'da Kürt halkına karşı soykırım denebilecek uygulamaların olduğundan haberi var mı?"

Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Moersch'in yanıtı:

"Federal Hükümet'in önünde, Irak'da Kürt halkına karşı soykırım uygulamalarının olduğuna dair bir bilgi yok. Irak'daki Kürt Savaşından sonra başlatılan sürgün aksiyonu ise durdurulmuştur. Irak hükümeti, savaşa katılanlara ve ilticacılara yeni bir af çıkarmıştır."

Gerçeklerse tamamen başkadır. Gerek kaçan Kürtlerin anlattıkları, gerekse İnsan Hakları Örgütü ve Uluslararası Af Örgütü yetkililerinin izlenimleri söylenenlerin tam tersini yansıtıyor.

Irak'da 1975 Mart ayından beri 270'den fazla aktif politik Kürt, çoğu mahkeme bile edilmeden asıldılar. Bağdat celladı son olarak 24 Kasım 1976'da yine mahkeme kararı olmadan , askerler tarafından idama mahküm edilmiş 3 Kürt aydınını darağacına yolladı. Bu üç Kürt aydını savaştan sonra İran'a kaçmışlardı. İran gizli polis örgütü SAVAK tarafından tutuklanıp ağır işkencelerden geçirilmişlerdi. Bunların kurtarılmaları için dünya çapında açılan kampanya sonuç vermedi. İran Başbakanı Hoveyda'nın 1976 Kasım ayı ortalarında Bağdat'ı ziyareti sırasında, Irak'da tutuklu İran muhalefet kanadından insanlarla değıştokuş yapıldılar.

Politik içerikli bildiri dağıtan Kürtlerle Irak Kürdistan Demokrat Partisi'nin toplantılarına katılanlar suçlu bulunarak idam edildiler. Ağustos 1976'da asılan insanlar arasında Zahok'dan 14-15 yaşlarında okul öğrencileri bile vardı. Bunun gibi yine Ağustos ayında 48 Kürt, politik etkinlikleri yüzünden idam edildiler.

Bir yandan bu idamlar ve işkenceler sürerken diğer yandan Kürtlerin dağ köyleri boşaltılarak insanlar güneye, çöle sürüldüler. Buysa madalyanın öbür yüzü ve bir halkın

"sosyal soykırımı"dır.

Savaş sırasında İran'a iltica eden 300.000 Kürt için dön-
meleri halinde dokunulmayacağı özellikle sözverildiği hal-
de, bunlar toplatılıp güneye sürgün edildiler.

İran'a iltica eden 50.000 Kürt, kamplarından zorla sö-
külerek doğrudan Fırat Nehri'nin tarıma elverişsiz, tuz
çölü haline gelmiş alanlarına sürgüne gönderildiler. Ekim
1976'da 53.000 Kürt daha güneye sürüldü. Sürülenler ara-
sında, Kürt ulusal kurtuluş savaşında önemli bir korunma
yeri olan Badinan bölgesinin köylüleri de vardı. Bunların
sayısı 20.000'den fazlaydı.

Bu önlemlere paralel olarak Kürdistan'da yeni köyler
inşa edildi. Stratejik köylerdi bunlar. Model olarak yapıl-
ması öngörülen bu köyler, ya yapılması planlanan ya da ya-
pılan kışlaların yanbaşılarında inşa ediliyorlardı. Bu tür
köylere de artakalan dağ köylülerinin sürülmesi planlan-
mıştı. Köylüler istemese de burada yerleşmeye mecbur
ediliyorlardı. Eski köylerinden 300 km. uzakta olması kim-
senin umurunda bile değildi.

Her model köy betondan yapılmış dört ile altı evli gru-
plardan oluşan 100 ile 400 evden ibarettir. Köyün ortasın-
dan geçen anacade 30 m., yan sokaklar ise 10 m.
genişliğinde yapılmıştır. Aynen Gazze bölgesindeki Filist-
in kamplarında olduğu gibi, zırhlı araçların rahatlıkla girip
kontrol edebilecekleri bir biçimde.

Merkezi Irak hükümetinin Araplaştırma politikası üze-
rine Uluslararası Af Örgütü aşağıdaki tespitleri yapmıştır:

*"Başdöndürücü bir Araplaştırma politikası uy-
gulanmaktadır. Buna göre yeniden iller ve
bölgeler ayarlanmakta, sürekli olarak Arap
halkının bu bölgelerde çoğunluğa geçmesi
için çaba gösterilmektedir.*

*Alınan yeni önlemlere göre 11/2/1974'de oto-
nomi kanunu çerçevesinde, otonom bölge ola-*

rak öngörülen Kürt bölgeleri bile yarıya düşürülmüştür.

Bunun gibi Kürt dili üzerinde de geriletici baskılar uygulanmaktadır. Kürtçe resmi dil olmaktan çıkarılmış, haftalık Kürtçe gazeteler kapatılmıştır."

Okullarda yeni uygulamalara geçilmiştir. Buna göre öğrenciler her sabah: "*Yaşasın Cumhurbaşkanımız! Yaşasın Baas Partimiz! Çalışmak istemeyenin yemeğe hakkı yok!*" sloganlarını söylemek zorunda bırakıldılar. Bunları söylemeyen çok sayıda profesör, Bağdat Üniversitesi'ndeki görevlerinden uzaklaştırıldılar. Kürt tarihiyle ilgili araştırmaları nedeniyle, şimdi profesörler mahkeme önüne çıkarılıyor. Bunlardan dört profesöre üçer yıl hapis cezası verilmiştir.

Irak hükümeti 21 Mart 1977'de Newroz şenliklerini yasaklamak için her türlü çareye başvurduğu halde, Kürtler alınan karar ve önlemlere aldırmayıp her tarafta Newroz Bayramı'nı kutlamışlardır. Süleymaniye Üniversitesi'nden Kürt köylerine, güneydeki işkence kamplarına kadar her tarafta bağırarak:

"Newroz ekeyn, Newroz ekeyn! Kurdistanman rızgar ekeyn! -Newrozu kutluyoruz! Newrozu kutluyoruz! Kürdistan'ı özgür kılacağız!"

Kürtlerin direncini kırmak için Bağdat'ın Baas Hükümeti, Türk sınırı boyunca 10 km. derinliğindeki bölgede bulunan köyleri yerlebir edip, köy halkını güneye sürgün ettikten sonra, buralara 1951 ve 1952 doğumlu ihtiyatlarından oluşan yeni beş tümenini daha yerleştirdi.

Kürdistan Yurtseverler Birliği'nin bildirdiğine göre, Irak hükümeti "çaş"lara milyonlarca Dinar mali yardımda bulunmuştur. Irak hükümetiyle işbirliği içinde olan ve

kendi halkına ihanet eden büyük toprak sahibi "caş"ların arazileri toprak reformu dışında tutularak kamulaştırılmamıştır.

Bir yandan Kürt halkının soykırım savaşını sürdüren, onu yoketmek isteyen Irak hükümeti, öteyandan büyük endüstri ülkeleriyle iyi ilişkiler için kur yapmaktadır. Washington-Post Gazetesi'nin 28 Haziran 1977 nüshasında Fransa hükümeti 70 Mirage-FI savaş uçağını Irak'a nakletmekten başka bir de atom santrali yapmak için çalışmaktadır. Federal Almanya da 80 adet Stamford jeneratörünü Irak hava kuvvetlerine satmıştır. İngiltere'de ise 30 Irak'lı pilot İngiliz hava kuvvetleri tarafından eğitilmektedir. Özellikle Irak hükümeti ABD ile iyi ilişkiler kurmak için çalışmaktadır. ABD, Irak'a milyonlarca dolar kredi vermekten başka, askeri araç-gereçler için de yardım etmektedir.

Bütün bunlara rağmen hala bazı Kürt liderleri, ABD'nin Kürt ulusal kurtuluş savaşını destekleyeceğini umuyorlar. Kürdistan Yurtseverler Birliği, böyle düşünenlerin feci bir politik yanığı içinde olduklarını ilan etmektedir. Çünkü büyük devletler, Kürt ulusal bağımsızlık savaşına ilgi duymak yerine, yalnız ve ancak petrole ilgi duyuyorlar. İşte bahsedilen sözümona Kürt sorununun demokratik çözümünün arkasında petrole duyulan ilgi yatmaktadır. "Kürt sorununun Irak'daki demokratik çözümü" şu demektir:

- 270 Kürt asıldı.
- 2000'den fazla muhalif Kürt zindanda.
- Yurtlarından sürülen 300.000 kişi.
- Hemen her gün iz bırakmadan kaybolan aktif Kürtler.

TÜRKİYE KÜRTLERİ

Türkiye'de halkın yüzde yirmisi Kürt olduğu halde, 8.7

milyonluk Kürt halkının şimdiye kadar en küçük bir azınlık hakkı dahi olmamıştır. Bu halk, Türk hükümetlerinin sömürgeci politikalarının kurbanı durumundadır.

Irak'daki Temmuz 1958 Devrimi Kürt halkına otonomi verilmesini kabul edince, bu durum Türkiye Kürtlerinin ulusal duygu ve düşünceleri üzerinde rönesans etkisi gösterdi. Kültürel haklarını alabilmek için uzun bir savaşım dönemi başladı.

1959'dan itibaren aktif ulusalcıların tutuklanmaları sıklıkla. Tutuklananların çoğu, suçlanmalarını gerektiren en küçük bir kanıt bulunmadığı halde, devlet güvenliğine karşı komplolar düzenlemek, Barzani ile ilişkide bulunmakla suçlanıyorlardı. Tutuklanan insanların evlerinde suç unsuru olarak ele geçirildiği iddia edilen belgeler ise çoğunlukla Kürt dili, edebiyatı ve tarihiyle ilgili yayınlardı.

Ahlaki bakımdan çökmüş Menderes Hükümeti'ne karşı 27 Mayıs 1960'da General Cemal Gürsel başarılı bir darbe yaptı. Bu yeni yönetim Türklere demokratik yenilikler, özellikle yeni bir Anayasa kazandırdı. Yeni rejimin Kürt halkına ulusal haklarını vermesini beklemek boşunaydı. Londra'dan *The Times* gazetesinin yazarı, Cemal Gürsel'e; yeni hükümetin Kürtlerin haklarını tanıyıp tanımayacağı sorusuna, Milli Birlik Komitesi Başkanı Cemal Gürsel şu yanıtı veriyordu:

"Siz hiç tarih dersi okumadınız mı? Türkiye'de ne Kürt var, ne de Kürtlere benzer bir şey."

6 Kasım 1960 tarihli Yeni İstanbul gazetesi 500 gerici-nin yakalandığını haber veriyordu. Haberin ayrıntılarına inilince, bu gericilerin bir Kürt alfabetesini hazırlama çalışması yaptıkları anlaşılıyordu. Bunun üzerine 16 Kasım 1960'da Gürsel açıkça Kürtlere gözdağı veriyordu:

"Eğer Dağ Türkleri rahat durmazlarsa, ordu-

muz bunların köy ve şehirlerini bombalayıp yerlebir etmekte bir an bile tereddüt etmez."

Kültür baskı ve sömürsünü teknik ilerlemelere uydurmak amacıyla 1967'de *Kültür Geliştirme Kanunu* çıkarıldı. Böylece Kürtçe yazılmış yayınlar yasaklandıktan başka, sözlü yayınlar da yasaklandı. Kürt halk müziği kasetleri elaltından ve yanlış etiketlerle kaçak olarak satılmak zorunda bırakıldı.

1969'da hemen bütün Kürt şehir ve kasabalarında *Devrimci Doğu Kültür Ocakları* adı altında dernekler kurulmuştu. Bu örgütlerin amacı, Türk ve dünya kamuoyunun dikkatlerini Kürt sorununa ve Doğu'da uygulanan sömürgeci baskılara çekmek içindi. Çünkü 1970 yılının Nisan ayından itibaren Türk ordusunun özel birliklerinin Doğu Anadolu'da Kürtlerin yerleşim alanlarında sürekli terör estirdikleri sıkça duyulmaya başlanmıştı. Gerekçe olarak da bölgede silah aramak bahane ediliyordu. Gerçekte ise bölgede yaşayan Kürt halkına korku ve gözdağı verilme isteniyordu. Aynı amaçla bu dönemde Irak ve Suriye sınırları boyunca bir Türk Kemerli oluşturulması için proje hazırlanmıştı. Sonraları projenin uygulanmasından vazgeçildiği halde birçok Kürt köyleri insandan arındırıldı. Hakkari'nin Akar, Misine, Piroşce köylüleri, toplam 3000'den fazla insan 1972 yılında batıya sürüldüler.

Türkiye, Kürt bölgelerini maksatlı olarak geri bıraktırmakla sömürsünü sürdürmek istemektedir. Türkiye halklarının toplam nüfusunun %20'sinin yaşadığı Kürdistan bölgesinde, Türkiye'deki fabrikaların yalnız %2.7'sinin olması sömürgeci politikaya açıklık kazandırmaktadır. Tarım makinalarının ancak %4.7'si ile motorlu taşıt araçlarının %9.9'u Kürdistan'dadır. Toplam banka kapitalinin yalnız %3.2'si Kürdistan'da bulunuyor. Ekonominin ve endüstrinin gelişmesine yardımcı olan altyapı hizmetleri bilerek ihmal edilmektedir. Posta, telgraf, telefon ağı

kurulmamaktadır. Eskimiş tesisler ise genellikle bozuk olup hızlı bir iletişimi sağlamaktan uzaktırlar. Doğuya açılan bir demiryolu ile pek azı hıza elverişli karayolları yapılmıştır.

Türkiye'nin doğusundaki Kürt halkının toplum yapısı üzerinde henüz daha güçlü olan feodal etkiler hüküm sürmektedir. Kürt halkının %90'ı tarımla uğraşmaktadır. Sosyolojik araştırmaların gösterdiğine göre, Kürdistan'daki toplam ailelerin %10'u toplam tarım gelirinin %50.1'ini alırken, toplam ailelerin %50'si ise toplam tarım gelirinin ancak %12.8'ini almaktadır.

Devlet istatistiklerine göre, Kürt köylü ailelerinin %35'i topraksızdır. Bunlar ya toprak ağalarının yanında gündelikçi, ya da toprağı kiralayarak çalışırlar. Diğer ailelerin %50'sinin ise ürün fazlası elde edemeyecek kadar az bir toprağı var. Köylüler bu nedenle kredi almak zorunda bırakılıyorlar. Bir köylü ailesinin ortalama aylık geliri 30 DM kadardır. Gelirleri düşük olduğu için köylüler devletten kredi alamıyorlar. Devletten kredi alamayan köylü, bu kez özel kişilere başvurmak zorunda bırakılıyor. Faizle para veren özel kişiler ya büyük toprak ağalarıdır, ya da ağayla işbirliği içinde olan insanlardır. Küçük topraklı köylüler, giderek artan faizin ve ana borcun altından kalkamaz olurlar. Sonunda, kendilerine ait toprağı ağaya satmak zorunda bırakılırlar. Toprağını kaybetmek yetmiyormuş gibi, bir de kendilerini ve ailelerini ağaya sattılar. Toprak reformunun amaçlı olarak yapılmayışına, mevcut feodal yapı da eklenince Kürdistan'da sosyal geçim korkunç bir görünüm kazanıyor.

18 Kürt ilinin 9'unda 500 polis ve jandarma karakolu yapılmış olmasına karşın yalnız 50 öğretmen, 20 sağlık elemanı, 6 eczane bulunmaktadır. Bu nedendir ki halkın ortalama yaşam süresi 45 yaş civarındadır. Bu kitaptaki olayların geçtiğı Hakkari bölgesinde 100.000 Kürt yaşamaktadır. 1973 yılı istatistiklerine göre, bu bölgede 9 dok-

tor ve diş hekimi, 7 hemşire, 14 ebe olduğu yazılmaktadır. Gerçekteyse bu sayılar yalnız kağıt üzerinde kalmaktadır. Eğer 1976'da Hakkari'nin tek doktoru olan askeri doktora inanmak gerekirse, onun dediğine göre:

"Her yıl iek salgını hüküm sürmektedir. Geçen yıl 100 hasta çocuktan 10'u çiçekten öldü. Gastritten bile insanlar ölmektedirler. Oysa gastrit basit bir hastalıktır. ldrc değildir. Ancak beslenme eksikliği ve tedavi olanaklarının olmayışı yüzünden bu basit hastalık bile insanları lme götürebilmektedir. Ayrıca köylülerin beslenme konusunda bilgileri de yok."

Kışın hasta olan köylüler, bir doktor bulamadıklarından ve kendi kendilerini tedavi etme olanakları da olmadığından lme terkedilmiş insanlardır. Geçen sonbaharda Hakkari'nin Uludere kazasında kızamık salgını başgsterince, bir hafta içinde 100 ocuk kızamıktan öldü. 14.000 nüfuslu bu kasabada bir tek doktor bile yoktu. Bu nedenler yüzünden her 100 Kürt çocuğundan 50'si birinci yaşını tamamlamadan ölüyor.

Bu, Doğuyu ihmal etme ve geribıraktırma politikasını Kürtler, sömürgeci politika olarak adlandırırılar. Türkiye, sömürgeci politikasını doğal olarak eğitim-ğretim alanında da sürdürüyor. Doğunun eğitim bakımından ilerlemesi için hemen hiç birşey yapılmamaktadır. Batı Anadolu'da okuma-yazma bilmeyenlerin oranı %49 olduğu halde, Doğu'daki Kürt halkının her 100 insanından 72'si ne okumayı ne de yazmayı biliyor. Türk Devleti esas itibariyle Kürdistan'daki okul ve ğretmen sayısını düşük tutmaya ek olarak, asıl hedefi Kürtlere Kürtçe konuşmayı yasaklamaktır. İlkokula yeni başlayan çocuklar, yepyeni bir yabancı dil, Türkçe öğrenmek zorunda bırakılıyorlar. Oysa

evde anne ve babaları ile Kürtçe konuşuyorlar. Derik Ortaokulu öğrencileri bu sorunu şöyle dilegetiriyorlar:

"Bizler okulda Türk ve Avrupa tarihlerini okuyoruz. Kürtçe konuşamıyoruz. Çünkü konuştuğumuz zaman öğretmen dövüyor. Öğretmenden korkuyoruz. Bazı arkadaşlarımız Kürtçe konuştuıkları için okuldan atıldılar."

Sonuç olarak; Kürdistan, Türkiye'nin sömürgesi durumundadır.

Kürdistan'daki yeraltı servetleri, Kürt halkına en küçük bir pay verilmeden talan edilmektedir. Kürtlerin yaşadıkları bölgelerin ekonomik ve sosyal kalkınması için en ufak bir çaba gösterilmiyor. Kürtlerin de salt kendi güçleriyle bu koşulların altından kalkmaları olanaksızdır. Bir yandan ekonomik baskılar uygulanırken, diğer yandan Kürtlerin kendi kültürlerinden uzaklaşp yabancı bir dil ve kültürü almaları için akla gelmedik her türlü önlem alınıyor.

Türk hükümeti, Kürt halkı üzerindeki ulusal ve toplumsal baskıların neden olduğu Doğu'da, bir huzursuzluk ortamının oluştuğunu hissetmektedir. 1976'nın Kasım ayında Van bölgesinde meydana gelen depremde 10.000'den fazla insan yaşamını kaybetti. 200'den fazla köy harabeye döndü. 100.000'den fazla köylü evsiz barksız kaldı. Hükümetin halkla ilişkiler konusunda sorumlu Devlet Bakanı Hasan Aksay, "Depremler daima olmuştur, gelecekte de olacaktır." diyerek hükümetinin vurdumduymazlığını dilegetirmiştir. Oysa Türk hükümetleri, Van ve çevresinin en tehlikeli deprem bölgeleri olduklarına dair uyarıldıkları halde, ne depremi önceden haber veren araç gereçler yerleştirildi, ne de yöre halkı depremin tehlikelerine karşı uyarıldı. Ayrıca bölgede ilkyardım istasyonları ve depolarını hazırlamak, yaralıların ayakta ya da yatırıla-

rak tedavilerini sağlayacak kuruluşlar da oluşturulmadı. Yani kısaca bu tür felaketlere karşı Kürt halkı kaderiyle başbaşa bırakılmıştır.

Türk hükümetlerinin yok etmek istedikleri bir halka karşı, düşmanca bir tutum içinde olması şaşırtıcı olmasa gerek. 1966'da Varto depremi 3.500 Kürdün hayatına malolunca, deprem bölgesine giden zamanın İçişleri Bakanı Haldun Mentешеoğlu:

"İnsana benzer yaratıkların ağzından (Kürtler kastediliyor) hayvani gürültüler işitiyorum." der. Yardım yapılmadığı eleştirilerine kızan aynı Bakan:

"Eğer bu devletten memnun değilseniz kendinize başka bir devlet arayınız."

Bundan on yıl sonra 26 Kasım 1976'da Diyarbakır askeri komutanı ise:

"Burakın ölsünler. Nasıl olsa bunlar Kürt." diyordu.

Tamamen yerlebir olan Muradiye ve çevresi köylerinde köylüler:

"Yiyecek bir şey yok. İçecek yok." diye sızlanmalarını kasabanın belediye başkanı onaylıyordu:

"Halk aç! Ne çadır ne de battaniye var. Halk kırılacak!"

Gerçekten de öyle oldu. Örneğin Türk Mimar ve Mühendis Odası yetkilileri, Aralık 1976'da şu durum tespitinde bulunuyorlardı:

"Binlerce insan soğuktan öldü. Halka yardım etmek isteyen kuruluşların yaptıkları yardımlar da partizanca dağıldı."

Aralık ayı başlarında dağlardan inen kurtlarla aç köpekler, Dözer köyünün savunmasız ve ağır yaralı insanlarını parçalarken, hükümeti kuran sağcı partilerin yetkilileri Van ilinde toplanıyorlardı. Buraya gelmelerinin amacı, uluslararası yardımı yerinde izlemek, kontrol etmek değildi. Amaç, kendilerinin ve partilerinin propagandalarını yapmaktı. Bunlar deprem bölgesine ulaşır ulaşmaz kendi taraftarlarına yeterince yardım dağıtmaya başlandı. Sağcı partilerin oy potansiyellerinin yüksek olduğu köylerde, ki

bu köylerin asıl sahibi Kürtler 1950-51 yıllarında batıya sürülmüş, yerlerine Bulgar ve Yugoslav göçmenleri yerleştirilmiştir, işte bu köylerde yardım malzemeleri birden kaybolmaya başlamıştır.

Hayatta kalan ve yardım yüzü görmeyen insanlara sol örgütler yardım etmeye kalkınca durumun farkına varan Türk askeri yetkilileri, gönüllü yardım yapanları silah zoruyla bölgeden kovdular. Öteyandan leş kargası gibi depresyon bölgesine dalan tüccar ve toprak ağalarının, köylülerin başboş dolaşan hayvanlarını kendi hesaplarına toplamalarına asker ve subaylar hiç ses çıkarmıyorlardı. Ölüm kalım kaygusuna düşmüş köylüler kendilerini savunacak durumda değillerdi. Savunmaya kalkanlar da karşılarında kendilerine yönelmiş jandarmanın silahıyla karşılaşıyorlardı. Bu toplanan hayvanlar ya kasaplara ucuzca satılıyor -örneğin keçi başına 5 ile 10 mark- ya da büyük toprak ağaları kendi mallarınıymış gibi, Türk ordusunun himayesinde bölgeden kaçıyorlardı. Köylüler hayvanlarının götürülüşünü iç burukluğu, fenalık ve baygınlık geçirerek izliyorlardı.

Deprem felaketi Doğu Anadolu'da yalnız onbinlerce ölü ve yüzbinden fazla insanın evsiz barksız kalmasıyla yetinmedi. Bundan çok daha ağır, felaketten sonra sağcı Türk hükümetinin nasıl insan haklarını ayaklar altına aldığı ve ülkedeki azınlık halka, onun muhalefet güçlerine nasıl davrandığını kanıtlayan yeni bir belge oldu.

1976 Aralık ayının sonlarında Van'da köylüler Milliyetçi Cephe Hükümeti'ne karşı yürüyüş yaptılar. "*Soykırım*" diye haykırdılar. "*Bomba atmadan da insan soykırımını uygulanabilir.*" diyorlardı. Türk hükümetleri olaylarda, özel olarak yetiştirilmiş jandarma komandolarını kullanıyor.

Eylül 1976'da Zarbia Köyü'nün çocukları bana anlattılar. Güneydoğu Anadolu'daki bu küçük köy, jandarmalarla çevrilmiş. Bütün köylüler biraraya toplatılmış. Bundan sonrasını da çocuklardan dinleyelim:

"Şu arkadaki küçük caminin önünde jandarmalar büyük bir ateş yaktılar. Her çocuk için bir yumurta pişireceğiz dediler. Yumurtalar pişirildikten sonra, sudan çıkarılıp bizlerin çıplak koltuk altlarına koydular. Bizi sıcak yumurtaları çıplak koltuk altlarında tutmaya zorladılar. Arkasından dikenli çalılarımızın üzerinde çıplak ayakla yürütüldük. Ayaklarımız kanayıp açılana kadar."

Yapılanlar yalnız bu olaydan ibaret değil, bunun gibi çokça olay örnek gösterilebilir.

18 Ekim 1976'da Doğubeyazıt'daki jandarma birlik komutanı İbrahim Baykul, önce Gürbulak köyünü basarak işgal ediyor, sonra dükkanları yerlebir ediyor.

Başka bir jandarma subayı Ömer Şahin de, 28 Temmuz 1976'da Ortadirek köylülerinden koyunları için kağıt ister. Oysa böyle bir uygulama o zamana kadar yürürlükte yoktur. Buna rağmen "Siz koyunları İran'dan kaçırdınız, hep sine elkoyacağım." der. Köylüler karşı koyarlar. Olayı protesto ederler. Bunun üzerine bütün köy halkı dayaktan geçirilir. Askerler, daha sonra erkekleri yanlarına alıp Haraka'daki kışlaya götürürler. Orada erkekler önce falakaya yatırılır. Sonra sürükleyerek askeri kamyonlara götürülürler. Kamyonların bataryalarından dillerine elektrik verirler. Bu fasıl da bitince, bıyıkları yolunur.

Derik Ortaokulu öğrencileri, 2 Ekim 1976'da, okullarına öğretmen atanmamasını protesto ederler. Jandarmalar hemen okula girerler. "Eğer en kısa zamanda buradan defolmazsanız, ateş açarız." diye çocuklara bağırırlar. Çocuklar aldırış etmezler. Anaları da okulun önünde toplanmış, askerlere taş atıyor ve "*Kürtlere Özgürlük!*" sloganlarını bağırıyorlar. Jandarma komutanı Ankara'dan ne yapacağına dair talimat ister. Ertesi gün İçişleri Bakanı Asiltürk'ün telgrafı kendisine ulaşmıştır:

"Kürtleri öldürebilirsiniz."

Büyük toprak ağası Çakır Duyan, içlerinde Darakol ve Haydarkul köyleri de bulunan üç köyünü başka bir ağaya satar. Yıllardır burada, bu köylerde çalışan köylülerin bu toprakları terketmelerini ister. Köylülerin karşı koyması üzerine jandarma komandolarını çağırır. Köylülerin en modern silahlara sahip olduklarını söyler. Hemen jandarmalar köye üşüşürler. Tekmil köylü köy meydanına toplatılır. Ayırım yapmaksızın kadın, çocuk, ihtiyar demeden tümü sıradayağından geçirilir. Erkekler ayaklarından aşağı asılır. Bu halde bayıltılıncaya kadar dövülürler. 60 kadın ve çocuk 10 gün süreyle Bismil'de zindana atılırlar. Ağaya başeğmek istemeyen köylülerin üzerine bu kez de ağa kendi fedailerini sürer. Köylülerin ev eşyaları tahrip edilir. Makinayla sürülmesi olanaksız olan yamaçtaki tarlalara fare zehiri serpilir. Köylülerin biricik yaşam aracı olan 100 koyun ve öküz zehirlenerek ölürler.

Bu olayları yaşayan Yasince'li bir köylü kadın:

"Ağaya küfrettiği için annemi alıp götürdüler. Orada zorla ırzına geçmişler."

1975 yılı başlarında Mardin'in İdil kazası jandarma komutanı Rıza Kahraman:

"40 Kürt öldürmeden İdil'i terketmeyeceğim." der. Bu arzusunun gerçekleştiği günün geldiğine, 8 Kürdün Irak'dan koyun sürüsüyle sınırı geçtiğini duyunca sevinir. Gece, 100 jandarmayla, çobanların kaldıkları mağarayı sarar. Sabah olmasını bekler. Sabah olunca sürünerek mağara kapısına yaklaşır. Henüz daha uyumakta olan 8 çobandan 5'ini orada öldürür. Bunlardan ağır yaralı bir çoban askerlerden su isteyince, önce su içmesi için matarayı verirler, ardından içmesine fırsat bırakmadan taşlarla vurarak öldürürler.

Kürt kadını namusuna oldukça düşkündür. Aile ve aşiret kurallarına bağlıdır ve yabancı erkeğe bakmaz. Bu durumu yöre halkları gibi komandolar da bilmektedirler. Erkekleri komando zulmünden dağa çıkmak zorunda ka-

lan kadınlar, tüm işleri bizzat yapmak zorunda kalırlar. Asker ve jandarma köyü bastıklarında, kadınlara sarkıntılık yaparlar. Göğüslerine elatarlar. Geride kalan erkeklerin gözleri önünde ırzlarına geçerler. Ya da aranan kişi dağdan inip teslim olmazsa, ırzlarına geçileceğine dair korku verirler.

Örneğin 1975 yazında Siirt yakınındaki Silaye’de çadır kuran Alikan aşiretinin başından geçen bir olay. Bir komando birliği Kürtlerden, önce peynir, süt ve yün ister. Sonra da 15 yaşındaki bir kıza tecavüz ederek kirletirler. Bu genç kız, kısa bir süre sonra tüfekte kendi canına kıyar. İntihar olayı üzerine hükümet tabibi, kızın önce iğfal edildiğini rapor eder. Bu raporu düzenleyen doktor, zorba Türk hükümetinin hışmına uğrar. Doktor hemen görevinden alınır. Sonra devlet aleyhinde propaganda yapmaktan mahkemeye sevk edilir. Kendisine 4.5 yıl ceza verilir. Birkaç ay içerde yatan doktor, davanın Yargıtay’da bozulması sonucu hapisten çıkar.

1975’in sonlarına doğru, Suriye sınırına yakın bir köy olan Bozca’ya jandarmalar girerler. Köylüler tüfek dipçikleri altında köy meydanına toplatılır. İçlerinden bir kadın fırsatını bulup bir yere saklanır. Saklandığı yerden jandarmaların kadın ve çocukları nasıl dövdüklerini izler. 3 yaşındaki Nazım, jandarmalar tarafından havaya fırlatılınca annesi çocuğunu kapmak ister. Fakat ateş ederek önlerler. Nazım düşerek iç kanamasından ölür.

Siirt köylerinde kadınlar bana şu olayı anlattılar:

"Askerler, hamile kadınların karnına çıkıyorlar. Uslu durmayanların çocuklarını duvarlara fırlatıyorlar."

Türkiye’de devlet terörü Kürt halkının yaşamına damgasını vuruyor, acı ve çile çekmesine neden oluyor. Yalnız bununla kalınmıyor, başka önlemler de alınıyor. Açıklan-

dığına göre, sınırdaki köyler sürgüne yollanıyor. Suriye sınırında petrol boru hattında çalışan bir mühendis arkadaşı, son iki yılda Akarsu köylerinden 5000 köylünün sürgün edildiklerini anlattı. Yani Güneydoğu'dan Batı'ya.

KÜRTLERİN GELECEĞİ

Her türlü barbarca baskılara rağmen Kürtler korkup geri çekilmiyorlar. Tersine, bağımsız bir Kürdistan'ın kurulması için, siyah göçebe çadırlarında yaşayanlardan kerpiç evli küçük köylerdekilere, kentlerde, cadde ve pazarlarda tüm Kürtler, hemen her kes bu uğurda savaşmak istiyor. Ağaların ve bürokratların sözlerinin geçmediği bir Kürdistan için.

Kürtler, eskiden bölgesel bir otonomiye ve böylece hiç olmazsa Kürtçe kitaplar okumaya razıydı. Oysa bugün, birleşik bir Kürt devleti ve bağımsız Kürdistan istiyorlar. Birleşik bir Kürdistan hedefine ulaşip ulaşmayacakları henüz sorulabilir. İki süper devlet, ABD ve Sovyetler Birliği buna ilgi duyarlar mı? Oysa büyük devletler, bölgedeki devletlerin stabil olmalarına özen gösterip, karaelmasın (petrol) güvenlik altında akmasını istiyorlar.

Bununla birlikte Kürdistan'ı aralarında bölüşmüş olan İran, Irak, Türkiye ve Suriye kendiliklerinden Kürtlere otonomi vermezler.

Kürtlerse kendi dil ve kültürlerini, kendilerine öz bir politikayı hayata geçirmek istiyorlar. Bu da ancak bir Kürt devletinin varlığıyla olanaklıdır. Bu amaca ulaşmak için

Kürt politikacıları, daha 15-20 yıl gerekli diyorlar. Bu süre içinde Kürt halkı daha çok kurban vermek zorunda kalacak.

Bizler, bu gidişle Kürtlere uygulanacak sosyal, kültürel ve özellikle askersel soykırımı Avrupa'lılara tekrar tekrar iletme zorunda kalacağız.

Bir Kürt atasözü şöyle diyor:

"Bir günlük onurlu yaşam, yıllarca boyun eğip köle yaşamaktan iyidir."

Mahabad Kürt Cumhuriyeti kurucularından dört Kürt subayı 19/6/1947'de Kürt Cumhuriyeti'ni kurmak suçundan Irak'lı cellatlar tarafından darağacına gönderilirken, darağacının önünde Abdülkerim adlı Kürt subay:

"Babam öldüğünde ben henüz çocuktum. Amcamla birlikte ülkemin bağımsızlığı uğrunda savaştım. Umarım bu suretle halkım için vatanım için birşeyler yapmış oldum."

Her yıl Kürtler Newroz Bayramı'nı (yeni yıl bayramı) kutlarlar. Dağlarda ateş yakılır. Yanan ateşin kızıl ışığında Kürt kadını, erkeği ve çocuğu ulusal oyunlarını oynarlar. Tutuşan tekerlekler dağlardan vadilere yuvarlatılır. Newroz, Kürtler için özgürlük ve eşitlik anlamındadır.

Peki ne zaman Kürtler özgürlüklerine kavuşacaklar?

YAZAR ÜZERİNE

Gesellschaft für bedrohte Völker
(Tehdit Altındaki Halkları Koruma Örgütü)

Kamu yararına çalışan ve mahkemece onaylanmış dernek.

Association for endangered peoples -association pour l'aide aux peuples menaces -asociacion para la desensa de los pueblos amenazados.

Survival International, Deutsche Sektion
Schirmherren (Himaye edenler):

Protestan Papaz Heinrich Albertz, Berlin - Prof. Emir Kamuran Bedirhan, Paris -Katolik Papaz Adriano Bonfanti, Verona -Prof. Stanley Diamond, New York -Prof. İmanuel Geiss, Bremen -Prof.Dr.Helmut Gollwitzer, Berlin - Peter Grube, Lütjensee -Protestan Papaz Lot-har Kühn, Dortmund -Luise Rinser, Rocca di Papa -Protestan Papaz Joachim Ziegenrücken, Hamburg Protestan Akademisi Müdürü.

Jürgen Roth'un Türkiye'de tutuklanması üzerine yapılan basın açıklaması.

1 Aralık 1976

Jürgen Roth, Kürtlere uygulanan baskıları içeren belgelerle, Van/Muradiye deprem bölgesine gerekli yardımın yapılmadığını kanıtlayan materyali Türkiye dışına çıkarmaması için, gözaltına alındı.

Yayın organlarının 30 Kasım 1976 tarihli haberlerine göre, yazar ve gazeteci Jürgen Roth, gazeteci Edeltraut Rimmel, fotoğrafçı Gernot Huber Kürdistan'ın Türkiye parçasından, Van/Muradiye/Doğubeyazıt deprem bölgesinden geri dönüyorlardı. Adana'dan Ankara'ya kalkmak üzere olan uçağa binerlerken tutuklanarak Adana'da bir otelde gözaltına alındılar.

Bu tutuklama olayının hukuksal hiç bir temel dayanağı yoktur. Sözde çekilen fotoğrafların ve ses bantlarının Türk kanunlarına göre izne tabi olduğu gerekçesine dayandırılmaktadır.

Jürgen Roth, 1971'den sonraki askeri rejimi eleştiren bir kitabın yazarıdır. Ayrıca, aylarca yaşadığı Türkiye'de, Türkiye'deki durum üzerine yazdığı sosyal-kritik içerikli makaleleriyle tanınıyor.

Jürgen Roth'un bu kritikçi gazeteciliği, ona şimdiye kadar Türkiye'de herhangi bir karşı önlem getirmemişti. Ağustos ve Eylül 1976'da Jürgen Roth yine Türkiye'ye gitmişti. Amacı, çoğunluğu Türkiye'nin Doğusu'nda yaşayan 8 milyonluk Kürt halkının özel sorunlarını yerinde inceleyip, yazacağı iki kitaba ve makalelerine materyal toplamaktı.

Jürgen Roth, Türkiye Kürdistanı'nın çifte geri bırakılmışlığını ve sömürgeleştirilmesini, merkezi Ankara Hükümeti'nin Kürtlere uyguladığı üç kat daha ağır sosyal, kültürel baskılarla Kürt ulusu üzerindeki ırkçı baskıları bilinçli olarak bu zamana kadar az biliyordu. Bu gezisi sırasında, Türkiye'nin Kürtlere uyguladığı sistemli baskı politikasını görüp onunla en açık biçimde yüzyüze geldi.

İlk edindiği izlenimleri 10 Kasım 1976 tarihli Frankfur-

ter Rundschau Gazetesi'nde yayınladı. Bu makale Türk Radyo Kurumu ile basında aşırı ölçüde ilgi uyandırdı. Ayrıca bu makale, SPD Federal Parlamento Meclis Grubu Başkan Vekili Sayın Dr.Günther Metzger'in Federal Parlamento'ya iki soru önergesi vermesine neden oldu. Jürgen Roth bu yazısında Türk ordusunun jandarmaları ve komando birliklerinin Kürt çocuklarına nasıl işkence yaptıklarını anlatmaktadır.

Ayrıca 6 Eylül 1975'te Lice'de meydana gelen depremde, Tehdit Altındaki Halkları Koruma Örgütü'nün 15 Eylül 1975'te yayınladığı

"Pogrom-Kurdistan-Report" bülteninde de yazıldığı gibi, Türk yetkililerin hemen hepsi Kürt olan bu felaketzedelere gerçekten yardım için her hangi bir zahmete girmediklerini anlatmaktadır. Bu deprem felaketzedelerine gönderilen yardımlar ise deprem bölgelerine gönderileceğine, Türkler tarafından işgal edilmiş olan Kuzey Kıbrıs'a gönderilmiştir. Ya da rüşvetçi Türk subayları tarafından Diyarbakır, Ankara, İstanbul pazarlarında paraya çevrilmiştir. İki Alman birçok uluslararası yardım kuruluşlarının iddialarına göre, Lice'de 6 okul yaptırılmış. Gerçekte ise bugün baraka şeklinde iki binadan başka bir şey görünmemektedir. Bugüne kadar Lice deprem felaketzedeleri, Tehdit Altındaki Halkları Koruma Örgütü'nün de saptadığı gibi, kurallarına uygun sağlam evlere bile henüz yerleştirilmiş değil.

Türk yetkililer, depremden zarar gören Kürtlerin çoğuna Türk işgali altındaki Kıbrıs'a yerleşme önerisi yapınca, Kürtlerin çoğunluğu ülkeleri Kürdistan'da kalmakta ısrar edip yetkililerin önerilerini geri çevirdiler. Bundan sonra bu kişiler, devlet yardım listelerinden silinerek kendi kaderleriyle başbaşa bırakıldılar. Bunların çoğu ya Türkiye'nin batıdaki büyük kentlerine, ya da Diyarbakır ve Adana'nın gecekondularına, iş bulmak umuduyla taşındılar.

Jürgen Roth, adigeçen yazısında ayrıca deprem kurtarma çalışmalarını yürüten Lice Askeri Komutanı Fahmettin Sezer'in konuşmalarından alıntı yapmaktadır. Bu komutan Cumhuriyet Gazetesi muhabirlerine karşı:

"Kürtler hayatları kurtarılmaya değer varlıklar değildir. Bilakis geberip gitmeliler."

Jürgen Roth yanında iki arkadaşı ile daha etraflı materyal toplamak için 20 Kasım 1976'da Türkiye'ye, özellikle Türkiye Kürdistanı'na gittiler. Ajanslar Van/Muradiye korkunç depremini dünyaya yayarken, Jürgen Roth Lice depreminden edindiği intibaları da düşünerek deprem bölgesine hareket etti.

O, orada gizli polis tarafından adım adım izlendi. Birkaç gün sonra Ankara'ya dönüp, İçişleri Bakanlığı nezdinde durumu protesto etmeye karar verdi. Ancak Adana havaalanına gelirken gözaltına alındı.

Tehdit Altındaki Halkları Koruma Örgütü'nün elindeki bilgilere göre, Jürgen Roth'un elinde Türk yetkililerinin Van/Muradiye deprem kurtarma çalışmalarını nasıl engellediklerine ilişkin birçok kanıt bulunuyordu.

İşte bu nedenle maksatlı olarak onu engellemek istiyorlar. Çünkü Irak'daki Kürt Devrim Hareketi yenilgiyle sonuçlandıktan sonra, geçen yıl boyunca Irak-İran-Türkiye arasında görüşmeler sürdürüldü. Bu anlaşmalara göre, gelecekte başgösterecek bir Kürt ayaklanmasını kontrol altına alabilmek için sınır köylerinin göçü öngörülüyordu. Türkiye'nin İran'a yakın sınır köyleri -ki bunların çoğu depremden zarar gördü- peyderpey göçe zorlanacaktı. Ya da sosyo-ekonomik baskı yöntemleri uygulanarak (altyapı hizmetleri yapmamak, merkezi pazarların yerlerini değiştirmek gibi) göçe zorlamaktı.

Tehdit Altındaki Halkları Koruma Örgütü'nün elindeki güvenilir bilgilere göre, -bu bilgilerin doğruluğu Türk muhalefet basını ve Anglosakson basını tarafından onaylanmış durumdadır- depremde ölenlerin sayısını Türk yet-

kililer sistemli olarak aşağıda tutmuşlardır. Ayrıca Türk yetkililer, depremden tamamıyla ya da kısmen tahrip olan köylerin sayısını üçte iki az gösterdiler. Yabancı yardım ekipleri bu mezraların ve küçük köylerin varlığından habersizdiler. Bilgi almak isteyen Amerika'lı bir subaya, on kez Türk subayları bu köylerin yıllarca önce terkedildiklerini söylemişlerdir. Oysa Tehdit Altındaki Halkları Koruma rgt'nün elindeki bilgilere göre bu köyler depreme kadar yerleşti.

Jürgen Roth'un tutuklanması galiba Türkiye'nin, felakete uğrayan Kürt bölgelerine uyguladığı baskı politikasını belgeleyen teyp ve fotoğraflara elkoyup ülke dışına çıkmasını engellemek içindir.

Gesellschaft für bedrohte Völker
(Tehdit Altındaki Halkları Koruma rgt)

Dr.phil. Ines Köhler
Heide Krause
Dr.med. P.F.Ponath
Alexander von Sternberg
Dr.med. Nils Thomsen
Tilman Zülch

